

Hechos de los Apóstoles

Espíritu Santore mijare yíña'ajáãrãñu, Jesúre ãrĩka
¹⁻² ¿Yaje mime Teófilo? Bikija pãpera miro'si
 yipũataũ'murape. Jesúre imaroyirapaka, supabatirã
 kiwãrõroyirapakakaka sapi mire yibojaũarape. Ritaja
 mire yibojaikareka mabo'ikakurirã Tuparãte kire
 e'emiaekarõ'õjĩrã miro'si yo'otiyirape. Mabo'ikakurirã
 Tuparãte kire e'emierã baaeka ruũu kirika bojariroka
 bojarimaja kiwã'maekarãka kimaeka. Espiritu Santore
 kire jeyobamaka kiyapaeka upakaja nabaarũkiakaka
 nare kibojaeka. ³ Reyariũotojo õñia kijaripe'rika
 be'erõ'õ ĩ'rãkurimarĩa kimajaroka bojataparũkirãte
 kipemakotowiroyika. Ĩ'parã po'imajarakarĩmi i'supaka
 nare baabaraka Jesúre imaeka. “I'kitakijioka kime”,
 nañaokaro'si supã kibaaroyika. Supã baabaraka “Ikupaka
 yire yi'yurãte jã'mebaraka Tuparãte nare imaruũutarãñu
 mae”, ãparaka nare kiwãrõrijarika.

⁴ Ĩ'rãkuri naka rãritirã ba'abaraka kimaeka poto,
 ikupaka Jesúre nare bojareka're:

—Jerusalénrãja mija imabe ruũu. Maũaki Tuparãte
 mijare bojaeka upakaja Espiritu Santore mijare
 kipũatarãñu. Supã imarĩ õ'õrãja kire mija ta'abe.
 Kopakaja mijare yibojaroyirapaka ã'mitiroyiraparã mija
 ime. ⁵ Mamarĩ puri okoapĩ takaja ruũuko'a po'imajare
 Juanre jũjeka. Maekaka puri no'ojĩrãmarĩaja Espiritu
 Santore Tuparãte mijare ña'ajããrãñu kiyapaika upakaja
 mija imawãrũokaro'si,— kika wãrũekarãte kãrĩka.

Mabo'ikakurirã Jesúre a'rika

⁶ Ī'rārīmi ate Jesúka rērītirā ikupaka kire narīka:

—Yija ĩpamaki, “Maekaka p̄uri Romatatarāte p̄oatatarā Israel ka'iakarāre yijā'merāñu Tuparāte p̄ūataekaki imarī”, ¿yaje meñu je'e?— kire narīka.

⁷ Supa napakā'ā ikupaka nare kērīka:

—Marākā'ā baatirā mija ōrīrūkimarīa sime. Mapaki Tuparā ĩ'rīkaja sōñuka. ⁸ I'supaka simako'omakaja Espiritu Santore mijare ña'rījāirāka p̄oto, okajājia mija jarirāñu. I'supaka jariwa'ri apea wejearā a'ritirā, yika imaekarā imarī, yimajaroka nare mija bojarāñu. Jerusalénrā, Judeaka'iarā, Samariaka'iarā, supabatarā ritatojo wejearekaoka, yimajaroka mija bojarijarirāñu,— nare kērīka.

⁹ I'supaka nare kērīka be'erō'ō, kire nayoiyukā'āja, mabo'ikakurirā ke'rika. Oko ūmakakarā keyawa'rika p̄oto kopakaja kiōiberika. ¹⁰ Ke'pakā'ā wejepemarāja nañakoarika. I'supaka nimekā'āja ikuparō'ōpiji ĩ'parā ángelrāka boia jariooka jāāekarā napō'irā pemakotowirirīkaekarā. ¹¹ Topi ikupaka nare narīka:

—Galileakarā, wejepemarāja mija ñakoaria'si mae. Mijaka imaroyirapaki mabo'ikakurirā Tuparāte kire e'emiamaka mija ĩaikijioka topi mija p̄ō'irā etarāki ate ke'yu upakajaoka,— nare narīka.

Judaswāsa ō'torā Matiare ne'eka

¹² Olivos wāmeika pusiarā nimaeka apóstolrāka. I'sia be'erō'ō Jerusalénrā nape'rika mae, nimaekarō'ōpi koyikuriji simaeka simamaka. ¹³ Wejearā eyatirā wi'iarā neyaeka. Īmika wi'iareka mirīwa'ritirā, kurarakarā ĩ'rākō'rīmatorāja neyaeka. Ikuḗati nimaeka torā eyaekarā: Pedro, Juan, Santiago, Andrés, Felipe, Tomás, Bartolomé, Mateo, Alfeo maki Santiago. Supabatarā aḗerā imaekarā Simón Celote, supabatarā Santiago maki Judas. ¹⁴ Jesús be'erō'ōkarā, kipako María, supabatarā

aperã rômijãpitiyika i'rãkõ'rĩmatorãja narẽĩroyika i'rĩka
upakaja p̃upajoawa'ri Tuparãka jairã.

¹⁵ I'supaka nabaaroyika poto Jesúre ã'mitirip̃earĩ naka
narẽĩroyika, ciento veinte rõ'õjĩrã p̃o'imaja nimaeka.
I'rãkuri i'sirakamarã watopekapi mi'mirĩkatirã ikupaka
Pedrore nare bojaeka:

¹⁶ —Wãtaka ñoñurã, mija ã'mitipe. Bikija mañeki
David imaroyikaki Espĩritu Santore kire ãpakã'ã,
Jesúre nañi'aerã Judare bojajããrũkiakaka, kio'oeka.

¹⁷ Mia je'e, yijakakiji Judare imakoperoyirape.
Jesúka yija imaokaro'si yijare kiwã'maeka upakaja
kiwã'maekaki. ¹⁸ (I'supaka imarĩpotojo niñerũ yapawa'ri
Jesúre kibojajããrape. Kibojajããrapaka wapa mirãka
kipe'atarapakapi ka'ia nawaruarape. Sarã mae
kirupuko'api ña'rĩtirã, kiñe'mea kijãwatarape kitapisia
poripateribaka. ¹⁹ I'supaka kibaaeka ã'mitiritirã,
Acéldama Jerusalénkarãre sawãmejĩ'aeka i'sia ka'ia.
Nokapi, “Riweka'ia”, ãrĩrika simaeka).* ²⁰ Ikũpaka
Davidre bikija o'oeka:

“Baĩparãmarĩa wi'ia jariwa'rĩrãka sarã imaekakite
a'ritapawa'rika simamaka. Apika etatirã sarã
imaberijiki.”

Topi p̃uri,

“Apika o'atirã kiba'iraberũ”, ãrĩwa'ri David imaroyikakite
o'oeka upakaja Judare baaeka.

²¹⁻²² I'supaka kibaaeka simamaka kire o'arika sime mae.
Mia, maipamaki Jesúre mapõ'irã imaroyirapakapa poto
makaja imaroyirapakite ma'eye'e. Juanre rupuko'a Jesúre
jũjemaka ãekaki, mabo'ikakurirã Jesúre a'rikarõ'õjĩrã

* 1:19 Probablemente la información en versículos 18 y 19 no fue dicho por Pedro, sino es añadida por Lucas, el escritor para ayudar el lector entender que pasó a Judás.

maka imaroyirapaki kimajĩñu. Supabatirã reyaripotojo ñña Jesúre jaripe'rika be'erō'ō kire ãekakioka kimarākareka jia simarãñu,— Pedrote nare ãrĩka.

²³ Torājĩrã mae, ĩ'parã torã imaekarãte nawã'maeka. “José, Matíaspitiyika nime jia p̄upakirã”, narĩka. José Barsabás kiwãmea imako'omakaja apewãme Justo kire narĩka. ²⁴⁻²⁵ Torājĩrã mae,

—Yija ĩp̄amaki Jesús, mi'i imaki ritaja p̄o'imajare p̄upajoaika ññuka. I'supaka simamaka “Ī'ĩ kime Judas ò'toarã o'arũkika mijaka wãrõrimaji”, ãrĩwa'ri yijare miõrĩrũjebe. Mia je'e, Judas p̄uri yijare a'ritap̄arapaki ba'iaja baarika yapawa'ri. Supa imarĩ maekaka ba'iaja baariwapa tiyibeyurõ'õrã kime,— kire narĩka.

²⁶ Supa imarĩ José wãmea ãtarã no'ojĩ'aeka, supabatirã Matías wãmea aporã. Topi mae jotoarã jããtirã, sanajãjeeka mamarĩ ña'rĩrãñuo ãaokaro'si. Siatirã, “Matías kime Tuparãte wã'maiki”, narĩka. Torājĩtepi ĩ'p̄oũ'p̄uarãe'earirakamakiro'si kijarika mae.

2

Esp̄iritu Santore nare ña'rĩjãika

¹ Pentecostés* bayarĩmi seyaeka p̄oto Jesúre yi'yurãte nimaup̄atiji ĩ'rãkõ'rĩmatorãja narẽrĩkũ'ika. ² ĩkuparõ'õp̄iji jãjia wĩrõa baeika up̄aka sokaarika wejepemapi. I'sia wi'iarã ruḡataekarã nimaup̄atiji jia sana'mitirika. ³ Supabatirã pekajũ'rẽika up̄aka simamaka niaeka. I'supaka pekajũ'rẽikapi p̄ibitirã nimaekarakamakireje saña'rĩḡeika. ⁴ Sapi Tuparãte p̄ũataekaki Esp̄iritu Santore nare ña'rĩjãika. Nareka ña'rĩjãitirã ap̄erã oka na'mitiribeyua imakopeikaja nare

* 2:1 Fiesta judía que se celebraba cincuenta días después de la Pascua.

kijaiwārūrūjeka. I'supaka kibaamaka nimaekarakamakiji rakakaja jairā najarika kijā'meka upakaja.

⁵ I'sia poto judíotatarā imariṗotojo aṗerō'ōrā pō'ijirikarāoka Jerusalénwejearā imaekarā. I'sirokaṗi āriwa'ri rakaka oyiaja jairā nimaeka. I'supaka imariṗotojo jia Tuparāte jiyipupayeirā nimaeka. ⁶⁻⁷ Torājirā mae wīrōa baeika upaka okaaririka ā'mitiritirā, ī'rāoka torā rērikarā. Torā eyatirā rakakaja jairā imariṗotojo nokarokaṗi jairāte ā'mitiyurā nimaeka. I'supaka simamaka jimarīa naṗupataeka. Topi natiyiaja ikupaka najaibu'aeka:

—Galileakarā nime. ⁸ Tokarā imariṗotojo ĵmarākā'ā mija oka, supabatirā yija oka ṗariji najaiyuje'e? ⁹⁻¹¹ Īrātatarā maime. Mija ĩabe: Ṕartia, Media, Elam, Mesopotamia, Judea, Caṗadocia, Ponto, Asia, Frigia, Panfilia, Egipto, supabatirā Cirenewejea a'riwa'ri Libia, supabatirā Romakarā maime. Creta, Arabiṗi i'taekarāoka imarā maka. Supabatirā Romapi i'taekarā, judíorāka, supabatirā Tuparāte jiyipupayeerijayurāoka imarā naro'si. Supa imariṗotojo, tēriwa'ribaji jia Tuparāte baarimajaroka mokapiji maka Galileakarāre jairijiyu,— āriḅu'abaraka nimaeka.

¹² Pupaṗatatiyawa'ri, marākā'ā āririka imabepakā'ā ikupaka narīka:

—ĵDakoṗi āriwa'ri supa nabaayu?—

¹³ Supabatirā aṗerimarā ṗuri,

—Nukuwejabiyu,— āṗaraka ba'iaja neewā'imarīka.

Torā etaekarāte Pedrote bojawārōeka

¹⁴ I'supaka nañua ā'mitiritirā, Pedro, kijeyomarā ī'rōū'ṗuarāe'earirakamarā ṗitiyika jia wāārō'ōrā nawirirīkaeka. Torājirā jājirokaṗi ikupaka Pedrote ārika ritaja torā imaekarāte ā'mitiyaokaro'si:

—Judíorāka aþerō'ōþi i'taekarā, supabatiṛā Jerusalénkarāoka jia mija ā'mitiþe ruþu.

¹⁵ “Nukuwejabiyu”, yijareka mija āriko'omakaja wejabiribeyurā yija. Sajē'rākamarīa simamaka imabeyurā ruþu ukuwejabiyurā. ¹⁶ Ikuþaka simatiyayu. Yijare mija ĩaika, “I'supakaja simarāñu”, Tuþarārika bojaĭjirimaji, Joel imaekakite ārika. Mia je'e:

¹⁷ “Ō'ōjiteþi ñamajĭ wejetiyia seyarāñurō'ōjĭrā Eþpĭritu Santore ritatojo wejeareka imarāte yiña'ajāārāñu. Suþa imarĭ mija makarā yirika bojarimaja nimarāñu. Bikirimajare þuri wāārō'ōrāja yibaarūkia ñiarūjerāñu. I'supaka simako'omakaja þakiarāte þuri nakārōmarō'ōþi nare sayibearāñu.

¹⁸ Torājĭrā mae, Eþpĭritu Santore yiña'ajāārāñu yijā'meika uþakaja baairāte. Rōmijāte, ĩmirĭjareoka i'supaka yibaarāñu yirika bojariroka bojarimaja nimaokaro'si.

¹⁹ Mija jērāko'abeyua wejeþemarā mijare yibearāñu. Supabatiṛā ritaja wejeareka i'supaka yibaamaka, ‘Tērĭriki kime Tuþarā’, þo'imajare ārĭrāñu. I'supakajaoka þitā'muapi þuyurā, supabatiṛā þeka jū'rēika ũmakapupakā'ā niarāñu.

²⁰ Mia je'e, ĩmikaki aiyate neiñamita'rimaka, ñamikakioka, riwerō'ōjĭrā jū'aka jarirāki. I'supaka simarāka þoto wejetiyia seyamaka, jia supabatiṛā ba'iajaoka þo'imajare baaeka ĩatirā, sawaþa maipamaki Tuþarāte nare baarāñu. Imatiyaiṛimi simarāñu i'supaka kibaarāñurĭmi.

²¹ ‘Ñiþamaki, ba'iaja baaiki ñime. Ba'iaja yibaaika miye'kariabe’, yire ārĭrāñurāte þuri, ba'iaja nabaakeka waþa Tuþarāte nare baabesarāñu”, Tuþarāro'si Joelre o'oeka,— āriwa'ri Þedrote nare bojaeka.

²² Sabe'erō'ōjite ikupaka Pedrote nare ārika ate:

—Mija ā'mitipe Israelkarā. Jesús Nazaretkaki Tuparārikapi maikoribeyua mijare baabearoyikaki. I'supaka Tuparāte baaeka simamaka “Kijā'meka upakaja Jesúre baaeka”, āriwārūrā mija ime. ²³ I'supaka simako'omakaja, Jesúre ā'mijāraparā, kire okabaaraparā mija ime. Supabatirā yapua tetaekarā kire mija patakīarūjeka. I'supaka mija baarūkia ōritikaki Tuparā pūri. “Ba'iaja kire nabaarāka imako'omakaja yi'i pūri jia pupajoawa'ri Jesúre pūatarāki”, Tuparāte ārika. ²⁴ Ba'itakaja jūabaraka Jesúre reyako'omakaja Tuparā pūri ōña kire jaripe'rirūjekaki, reyariba'imarīka Jesúre imaeka simamaka. ²⁵ Supa imarī mañeki, David, Jesúre imarākakaka pupajoawa'ri, ikupaka kio'oeka:

“Maipamaki, yikaja yire jeyobaabarakā mime. Supa imarī wayupei'ribeyuka yi'i.

²⁶ Supa imarī jījimaka yipupakapi ñime. I'supaka simamaka jījimakapi mika yijaiyu. Supabatirāoka 'Reyaripeotojo ōña yijaripe'rirāñu', āñuka ñime.

²⁷ Maipamaki, miyapamaka, reyairāte nayayeirō'ōrā imarūkimarīka ñime. Supabatirā mirikitaki imawa'ri, miyapaika upakaja baarimaji ñimamaka yipo'ia mirabarūjebesarāñu.

²⁸ Supa imarī ōña yire mijaripe'rirūjerāñu. Supabatirā jia jījimaka ñimarāñu ate mika imawa'ri”, āparaka David imaekakire o'oeka're.

²⁹ Mija ā'mitipe yijeyomarā. Mañeki David imaekakite reyamaka ō'ōrāja kire nayayeka supakaja kimajapema ōiñujua ruḡu. ³⁰ Supa imarī kiro'si imarūkiakakamarīa pupajoabaraka supa Davidre ārika. Ñamajī imarūkiakaka bojarimaji kimaeka. I'supaka imarī, “Ñamajī ī'rika

yiriþarãmi kimarãñu Tuþarãte þuatarũkika, yuþaka-
jaoka iþi imarũkika”, ãrĩwa'ri David imaroyikakite þuþa-
joaeka, Tuþarãte kire õrĩrũjemaka. ³¹ Sõñuka imarĩ,
“Jã'merimaji Tuþarãte þuatarãñuka reyaripotojo õñia jar-
iþe'rirãki. Suþabatirã reyaekarãte imarõ'õrã imabesarãki
imarĩ, kiþo'iaoka rababesarãka”, ãrĩwa'ri kio'oeka're.
³² Jesũre reyarapaka be'erõ'õ, kire yija iarape ate. Suþa
imarĩ “Tuþarãja suþa kire baarapaki”, yija ãrĩwãrũyu.
³³ Mabo'ikakurirõ'õþi imatirã Tuþarãte akaeka Jesũre.
Suþa imarĩ Tuþarãte imarõ'õrã kiritapẽ'rõto jiyiþuþay-
eerũkirõ'õþi kirupe mae. “Õ'õrã jã'mebaraka ñima
uþakaja Espĩritu Santore miþũatabe”, Jesũre kẽrĩka. Suþa
imarĩ Jesũs mae yijare Espĩritu Santore ña'ajãækaki.
Mae mija iako'a, mija ã'mitiriko'a, Espĩritu Santore yi-
jare ña'rĩjãikakaka sime. ³⁴ Ate David imaekakirika
ikupaka mijare yibojayu. “Yi'iji i'suþaka ñimarãñu”,
ãrĩwa'rimarĩa Davidre so'oeka. Dakoapi ãrĩwa'ri ritikaja
Tuþarã þõ'irã kiþo'ia mirĩwa'riberijiki iki. I'suþaka sima-
maka Jesũre mirĩwa'rirũkia simamaka ikupaka Davidre
o'oeka:

“Yiritapẽ'rõto jiyiþuþayeerũkirõ'õþi mirupabe,

³⁵ mimajamarãre yitẽrĩpatayuju', Tuþarãte ãñu Ñiþa-
makire”, ãrĩwa'ri David imaekakite o'oeka.

³⁶ Suþa imarĩ ritaja Israelkarã, ika jia mija õpe:
Yapua tetaekarã mija jãækakitejeoka Jesũre, Tuþarãte
þo'imaja iþamaki imarũjeka, suþabatirã Jã'merũkika kire
kiwã'maeka,— ãrĩwa'ri Pedrote nare bojaeka.

³⁷ I'suþaka kẽþakã'ã ã'mitiritirã, jimarĩa ba'iaja
þuþariwa'ri ikupaka Pedrorãkare narĩka:

—¿Yija jeyomarã, marãkã'ã yija baarãñu je'e mae?—

³⁸ Toþi ikupaka nare kẽrĩka:

—Ba'iaja mija baika ja'atagirã jia mija imabe.
Suþabatirã, ruþuko'a mija jũjerũjebe, “Yijare tããrimaji

Jesúre ime”, āriwa'ri. I'supaka mija baamaka, ba'iaja mija baaika ye'kariatirā Espírítu Santore Tuparāte mijare ña'ajāārāñu. ³⁹ Espírítu Santore mijare kipūatarāñu, supabatirā mija makarā, mija riparāmerā, supabatirā yoepi i'taekarāteoka. “Yimakarā upakaja mija imarāñu”, kērīka upakaja yi'rirāñurā upatireje Espírítu Santo kiña'ajāārāñu,— Pedrote ārīka.

⁴⁰ Torājīrā mae ikupaka nare kiokajāārījarika:

—“Ba'iaja yija baaika yijareka ye'kariatirā, yijare mitāābe”, āriwa'ri Tuparāte mija jēñebe ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā ba'iaja baairā po'imajapitīyika mija a'ria'si āriwa'ri,— nare kērīka.

⁴¹ I'supaka kibojaeka jījimaka ā'mitiriwa'ri tres mil rakamaki Jesúre yi'rikarā. I'supaka imawa'ri rupuko'a najūjerūjeka mae. ⁴² Supabatirā apóstolrākare wārōika ā'mitirirā napō'irā narērīroyika. Nawārōika yi'riwa'ri sana'mitiripēarija'ataberika. Supa imarī ī'rīka ta'iarāja pūpajoairā najarika mae. I'supaka imawa'ri, ī'rākuri jariwa'ririmarīaja rērīkū'itirā napibaba'aroyika, supabatirā Tuparāka najaika. Supabatirā, “Ika ima Jesús po'ia upaka ima. Mare tāārimaji kime”, āripūpajoabaraka pan napibaba'arījarika.

Jesúre yi'yurā ikupaka imaekarā

⁴³ Apóstolrāka rīkimakaja maikoribeyua beaekarā, i'supaka nabaarūkia Tuparāte nare ja'ataeka simamaka. I'supaka nabaaika iawa'ri jimarīa ritaja Jerusalénkarāre pūpataeka. ⁴⁴⁻⁴⁵ Jesúre yi'yurā pūri ī'rīka ta'iarāja pūpajoekarā. Supa imawa'ri natiyiaja nayapaika upakaja najeyobaabu'aeka. Aperikuri naba'irījia, naka'iaoka nijika sawapa e'etirā najeyomarāte yapaika ko'apitorāja niñerū nare ijirā. ⁴⁶⁻⁴⁷ Ī'rārīmi jariwa'ririmarīaja, ī'rīka ta'iarāja pūpakirā imarī, Tuparāte jiyipūpaka

ōrīriwi'i pēterā narērīroyika. Supabātirā najeyomarāre akawa'ritirā nawī'iarā pīyia Jesúre ba'aeka upakaja pan naḗibaba'aeka kire jiyipupaka ōrīwa'ri. I'supaka baatirā jiiroka puparītirā ba'arika naḗibaba'aroyika, Tuparāte jiyipupaka ōñurā imawa'ri. I'supaka nabaamaka īatirā “Jiitaka baairā nime”, ritaja pō'imajare nareka ārīpupajoaeka. Īrārīmi upakaja torā rīkimabaji Maipamakire tāāekarāte pūbuwa'rika, kire yi'yurā kimarūjekarā imarī.

3

Bitamajite Pedrote jieka

¹ Īrārīmi upakaja rā'irā Tuparāka jairī judīorākare eyaroyika Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā. Torājīrā mae īrārīmi Pedro, Juanpītiyika torā Tuparāka jairī na'rika.

² Torā īrīka bitamaji pō'ijirikakite koperekarā rupaeka. I'supaka kimamaka īrārīmi upakaja kijeyomarāre kire kōkewa'riroyika. I'supaka kire baatirā kopereka Jiyurika āñua wāmeika rō'ōrā kire narupataroyika. Torā rupatirā wayuoka kibaayu ārīwa'ri “Niñerū kūpajī yire mija ījibe”, āparaka kimaeka. ³ Pedrorākare torā kākaerā baaeka īatirā,

—Yire mija wayuūabe kūpajī,— nare kērīka.

⁴ Topi,

—Ō'ōrā miabe,— Pedrote kire ārīka.

⁵ Supa kēpakā'ā “Mae kūpajī yire nijirāñu je'e”, ārīwa'ri jia nare kiyi'rika.

⁶ —Niñerū puri yire imabeyua. Apeakaka imatiyaika mire yijeyobaarāñu. Jesucristo Nazaretkakire yire jā'mekapi ārīwa'ri, “Mi'mirīkatirā jia a'yuka mijape”, mire ñañu,— Pedrote kire ārīka.

⁷ I'supaka kire ārītirā kīpitaka ritapē'rōtopi ñi'atirā Pedrote kire mi'marīkaeka. I'supaka kire kibaamaka

kiū'pua, kiānarakaoka jiika mae. ⁸ Supa imarī kibu'ririākaeka. Supabatirā Pedrorākapiiyika Tuparāte jiyipupaka ōririwi'iarā bupurikewa'ritirā kikākawa'rika mae. “Jia Tuparāte yire baayu, bitamaji upaka űimareka yire kijieyu”, āriwa'ri jĳimaka kimaeka. ⁹ Kituritapamaka torā imaekarāre kire ĩaeka. Supabatirāoka “ĳiitaka Tuparāte yire baayu!”, kēpakā'ā na'mitirika. ¹⁰ Supa imarī kire ĩatirā “Niñerū jēñebaraka Jiyurika āñua wāmeika kopereka rō'ōrā rupako'okaja kimema. ĳMarākā'ā simamaka i'supaka kijayu je'e?”, narīka.

Tuparāte jiyipupaka ōririwi'i pēte Salomón wāmeika imaekarō'ōrā pō'imajare kibojaeka Pedro

¹¹ Bitamaji imakopekaki, Pedrorākakaja kimajipaeka. Tuparā jiyipupaka ōririwi'i pēte Salomón wāmeika imaekarō'ōrā i'supaka nimaeka. I'supaka kima ĩatirā pupatawa'ri, ririra'atirā rikimarāja pō'imajare torā etaeka. ¹² Torā netamaka ĩatirā, ikupaka Pedrote nare ārika:

—Mija pupata'si yitā'omaja Israelka'iakarā. Yijapi āriwa'rimarīa i'supaka kijayu. Supabatirā “Tērīritarā imarī noñu upakaja kire najieko'o”, yijareka mija āriipupajoa'si. Supabatirā “Aperā bo'ibajirā jia Tuparāte yi'yurā imawa'ri supa kire nabaako'o”, mija āriā'sioka. ¹³ Ikupaka simatīyayu: Mañekiarā, Abraham, Isaac, supabatirā Jacobrākare jiyipupaka ōrikaki Tuparāte yapaeka upakaja baaekaki kime Jesús. I'supaka kimamaka ritaja pō'imajare jiyipupaka ōrīrūkika Tuparāte kire imarūjeka. Kire ĩaripe'yowa'ri ĩparimarāre kire mija okabaaeka “Kire mija jāābe”, āriwa'ri. I'supaka mija āriko'omakaja Pilato puri ba'iaja kire baarika yapaberikopekaki. ¹⁴ Tuparāte yapaika upakaja baiki Jesúre pōatarikopakaja Barsabás, pō'imajare

jäärimajiratakiteje Pilatore mija þoatarũjeka. ¹⁵ I'suþaka baawa'ri þo'imajare õña imajiparika ja'atarimajire mija jäärũjeka. I'suþaka kire mija baako'omakaja, Tuþarã þuri õña kire jaripe'rirũjekaki. Kire ãeakarã imarĩ, “Õña kime mae”, yija ãriwãrũyu. ¹⁶ I'ĩ bitamaji imakoperoyirapakite õñurã mija ime. Jesúre yi'yurã yija imamaka kiũ'þua kire kijieyu. Kire ãatirã “Rita sime, Jesúre kire jieika”, mija ãriwãrũyu.

¹⁷ Ñoñua sime yijeyomarã, mija iparimarãpitiyika õriþũaberiwa'ri Jesúre mija jäärũjeka. ¹⁸ “I'suþaka simarãñu”, Tuþarãte ãrika simamaka suþa simarape. Mia je'e, bikija ikuþaka Tuþarãro'si bojaĩjirimajare ãrika: “Cristore ba'iaja baawã'imarĩtirã kire najäärãñu”, narika. ¹⁹ Sõñurã imarĩ, “Ba'iaja kire yija baarapaka yijareka samiye'kariabe”, Tuþarãte mija ãpe mijare sakiye'kariaokaro'si. I'suþaka mija baarãkareka mijare kijeyobaaika jia õñurã mija imarãñu. ²⁰ I'suþaka mija imamaka Cristore mija þõ'irã Tuþarãte þũatarãñu ate. Bikijarãja “I'ĩ nare Jã'merũkika”, Tuþarãte ãritikaki kime Jesús. ²¹ Maekaka mabo'ikakurirã Jesucristore ime ruþu. “Mae ritatojo wejea jierĩ me'þe”, Tuþarãte kire ãriãñurĩmi õ'õrã etarũkika kime. Ika yibojaika uþakaja Tuþarãro'si bojaĩjirimaja bikija kirirã imai'tara'aekarãte ãrika. ²² Mia je'e, ikuþaka Moisés imaroyikakite bojaeka mañekiarãte: “Maipamaki Tuþarãro'si bojarimaji ñima uþakaja apika kirika bojarimajire kipũatarãñu. I'suþaka baarãñuka matataki imarãki, suþabatirã ritaja kãrĩrãka uþakaja mija yi'þe. ²³ Kẽñu uþakaja yi'ribeyurãte þuri toþi kire þoatatirã, kire kiriatarãñu”, ãriwa'ri Moisés imaroyikakite bojaeka.—

²⁴ Apea ikuþaka Þedrote ãrika:

—Samuel imaroyikaki, suþabatirã kibe'erõ'õ Tuþarãro'si bojaĩjirimajaoka, maekaka imarũkiakaka,

simaupakaja bojaekarã naro'si. ²⁵ Bikija, mañekiarãte Tuþarãte bojatika nabojaeka kiro'si bojañirimaja. “Moiséte imaeka upaka apika yirika bojañirimajire yipũatarãnu”, arĩwa'ri mañekiarãte Tuþarãte bojatika simamaka, simaupakaja sime maro'si mae. Ikuþaka Abraham imaekakite Tuþarãte bojaeka: “Jia ritaja þo'imajare yibaarãnu, miriparãmipi arĩwa'ri”, Tuþarãte kire arĩka. ²⁶ Mia yijeyomarã Israelkarã, Tuþarãte yapaika upakaja baarimaji kime Jesús. Ö'orã Tuþarãte kire pũataeka þoto mamarĩ maro'si kire kipũataeka jia mare kibaaokaro'si. Ba'iaja mabaaike maja'ataokaro'si i'supaka Israelkarãro'si kibaaeka,— Þedrote nare arĩka.

4

¹⁻² “Najããekaki imaripotojo oñia Jesúre jariþe'rika. I'supaka kibaaeka simamaka mareoka Tuþarãte oñia jariþe'ririþerãnu”, Þedro Juanþitiyika þo'imajare bojabaraka imaeka þoto naþõ'irã netaeka kurarãka, saduceokaka þupajoairã, suþabatirã Tuþarãte jiyiþupaka öriwi'ia iarĩrimaja ipamakioka. Kopakaja na'mitiritika simamaka, jimarĩa boebaka nimaeka. ³ Supa nabaamaka Þedro, Juanka i'þarãte wëkomaka imariwi'iarã nare ne'ewa'rika. Na'itakarã saþapakã'ã “Waeroka bikitojo naka majaiye'e”, narĩþupajoeka. ⁴ I'supaka nare nabaako'omakaja, Jesús majaroka kibojamaka ã'mitiritirã sayi'yurãte rikimarãja imaeka. Mia je'e, imiriþatakaja majoajĩkareka cinco mil rakamarãrõ'öjirã Jesúre yi'yurãte imaeka Jerusalénreka.*

⁵⁻⁶ Topi mae bikitojo Jerusalénrãjaoka, judiótatarã iparimarã, suþabatirã Moisére já'meka wãrõrimaja, suþabatirã þakiarimarãþitiyika torã narërika. Kurarãka ipa-

* ^{4:4} Probablemente hubo mucho más creyentes contando las mujeres y niños también.

maki imatiyaiki Anás, suḅabatirā Caifás, Juan, Alejandroṛkaoka imaekarā. Suḅabatirā Anás tā'ōmajaoka torā imaekarā. ⁷ Suḅa imarī Pedro, Juanḅitiyika wēkomaka imariwi'iarā imaekarāte Anāre akarūjeka. Mae kipō'irā eyatirā kiwā'tarā narīkataeka ḅoto, ikupaka nare ki-jērāeka:

—¿Maki i'suḅaka baarika mijare jā'merapaki? Suḅabatirā, ¿marākā'ā simamaka bitamajite mija jierape?— nare kērīka.

⁸⁻⁹ I'suḅaka kēpakā'ā, Eḅpīritu Santore kire jeyobaa-maka ikupaka Pedrote yi'rika:

—Yija iḅparimarā, ḅakiarimarāoka, mija ā'mitipe ruḅu. Makire yijare jā'memaka bitamajite wātawa'ri kire yija jierape ārīwa'ri mijare sayija bojaerā baayu mae. ¹⁰ Mija ā'mitipe Israelkarā. Jesús Nazaretkakite jā'meikapī ārīwa'ri īī bitamajite yija jierape. I'suḅaka yijare baarūjerapakite yapua tetaekarā mija jāārapaka simako'omakaja ōñia Tuḅarāte kire jariḅe'rirūjerape. ¹¹ Mija ā'mitipe, bikija David imaekakite ikupaka o'oeka:

“Wi'ia baarimaja, āta i'rō mija taaeka. I'suḅaka simako'omakaja apika i'sio ātapi wi'ia kibaamaka apo āta tērīwa'ribaji imatiyaio sajarika”, ārīwa'ri David imaroyikakite o'oeka, Tuḅarāte ḅūatarūkikate ḅuḅajoaweibaraka.†

¹² Jesucristo īrīkaja imaki ritatojo wejeareka ḅo'imajare tāārūkika Tuḅarāte ḅūataekaki. Maki apika imabeyuka Jesús upaka baaiki,— Pedrote nare ārīka.

¹³ Pedro, Juanḅitiyika kīkirimarāja najaimaka ā'mitiritirā, iḅparimarāre ḅuḅataeka. “Jia ḅapera wārūtiyaberikarā imariḅotojo jiitakaja najaiyu, Jesús

† 4:11 La figura de la piedra quiere decir: Ustedes, los jefes de los judíos rechazaron a Jesús. Aunque ustedes lo hicieron así, él es el único que pueda reconciliar la gente con Dios.

jeyomarã mirãrã imarĩ”, narĩpupajoaeka. ¹⁴ Bitamajite Pedrorãkaka imamaka ãawa'ri, “Ba'iaja mija baayu”, ãparimarãre nare ãrĩwãrũberika. ¹⁵⁻¹⁶ Torãjĩrã mae, pẽterã ãparimarãre nare porirũjeka. Pẽterã na'rika be'erõ'õ natiyiaja ikupaka najabu'aeka:

—¿Marãkã'ã nare mabaarãnu mae? Ritaja Jerusalenkarãre õrĩpatayu bitamajite najieka. Supa imarĩ “Wapuju pakirimaja nime”, marĩwãrũberijika sime. ¹⁷ I'supaka simamaka bitamaji majaroka ã'mitirimarĩa sime. Supa imarĩ ikupaka nare marĩye'e mae: “Jesũrika po'imajare mija jaimirĩrikawa'rirãkareka ba'iaja mija jũarãnu”, nare marĩye'e, — ãrĩwa'ri ãparimarãre jaibu'aeka.

¹⁸ I'supaka baaweatirã nimaekarõ'õrã nare akatirã, ikupaka nare narĩka:

—Jesũmajaroka po'imajare mija wãrõa'si mae,— nare narĩkopeka.

¹⁹ I'supaka ãparimarãre nare ãpakã'ã, ikupaka nare nayi'rika:

—Mija ãnuua yija yi'rijikareka, Tuparãte yi'ribeyurã yija jarijĩnu. ¿Tuparãte yi'ririkopakaja, mijare yija yi'rijĩnu bai je'e? Tuparãte ãaika wãjitãji, ¿dika jũibaji imaje'e, mija pupajoaikareka? ²⁰ Jesũre ãrĩka yija ã'mitirika mirãka, kibaaroyika yija ãaekaoka, bojarija'ataberijĩrã yija ime,— narĩka.

²¹⁻²² I'supaka napakã'ã,

—Samija bojarimirĩrikawa'ria'si. I'supaka mija baarãkareka, ba'iaja mija jũarãnu,— ãparimarãre nare ãrĩka.

Bitamaji imakopekakire tupakã'ã ãawa'ri, jia po'imajare jiyipupaka Tuparãte õrĩka. Supabatirã najiekaki, ã'parã po'imaja pemawa'ribaji wejejẽ'rãka eyawa'yuka

kimaeka. I'supaka þo'imajare imamaka kikiwa'ri ba'iaja Þedrorākare baabekaja iþarimarāre nare þoataeka.

“*Jesúrika bojariroka bojabaraka nimarū', ārīwa'ri, yijare mijeyobaabe*”, āþaraka Tuþarāte najēñeka

²³ Þoriwa'ritirā najeyomarā þō'irā Þedrorākare eyaeka. Naþō'irā eyatirā kurarāka, supabatirā þakiarimarāre jaika nare nabojaeka. ²⁴ Sā'mitiritirā i'rīka ta'iarāja þupakirā imarī ikupaka Tuþarāte najēñeka:

—Yija iþamaki, ritaja oñuka mime. Supa imarī mi'ijjoka imaki wejeþema, ka'ia, riapakiaka, supabatirā ritaja sareka imarūkia baaekaki. ²⁵ Bikija, yija ñeki David, miyapaika upakaja baaroyikaki Espiritu Santore kire jey-obaamaka ikupaka kio'oeka:

“¿Dako baaerā judíotatarā, judíotatarirāoka
Tuþarāte boebariwa'ri, ba'iuþakaja kire
nabaariþupajoeka?

²⁶ Ritatojo wejeareka imarā iþarimarā, supabatirā þo'imajare imaruputarimajaka rērītirā, imaweitikaja nimaeka ba'iaja mire baaerā. Supabatirā 'Jā'merimaji kimarū', ārīwa'ri miþūataekakiteoka ba'iaja baaokaro'si nimaeka”, ārīwa'ri kio'oeka.

²⁷ Rita Davidre o'oeka upakaja simarape yija we-jeearā. Iþi Herodes, supabatirā Poncio Pilato, aþetatarā, supabatirā Israelka'iakarāoka i'rīka ta'iarāja þuparitiirā nimaeka. Miyapaika upaka baarimaji miþūataekakire ba'iaja baaokaro'si i'supaka naþupajoeka. ²⁸ Bikijarāja “I'supaka nabaarāñu”, merīka upakaja imawa'ri supa nabaarape. ²⁹ Yija iþamaki, yijare mia'mitipe. “Ba'iaja mija jūarāñu”, yijare nañua miye'kariria'si. Jia mire yi'yurā yija imamaka yijare mijeyobaabe. Supabatirāoka dako werikimarāja Jesús majaroka yija wārōerā yijare

mijeyobaabe. ³⁰ Tērīriki imarī wāmarīa imarāte jiebaraka maikoribeyua mibeabe, “Jesúpi āriwa'ri i'supaka sime”, ðo'imajare āñaokaro'si,— Tuparāte narīka.

³¹ Tuparāte najaiweaeka ðoto, nimaekarō'ō ka'ia iyika. I'supaka sabaaeka watopekapi, Espiritu Santore nare ña'rījāika. Sapi āriwa'ri dakoa werikimarīaja Tuparā majaroka ðo'imajare nabojaeka.

Jesúre yi'yurā tiyiaja ba'irījia napibabu'aeka

³² Jesúre yi'yurā i'rīka ta'iarāja ðupakirā imaekarā. Supa imarī narikaika, “Yirikatakaja sime”, āribeyurā imarī “Maro'siji sime”, āriwa'ri najeyomarāre najeyobaaeka. ³³⁻³⁵ Īrārimarā naro'siji ka'iareka imarā, supabatirā wi'ia aþerāte nijirūkia nareka imarā, sawaþa niñerū natōþoika apóstolrākare nijika, wayuoka baairāte najeyobaaerā. Supa imarī nakaki i'rīkaoka wayuitaka baaikite imaberika. Supabatirā Tuparāte nare jeyobaamaka jitaþapiji “Maipamaki Jesús reyaripotojo ōña jariþe'rikaki”, āriwa'ri apóstolrākare wārōrija ataberika. Supa imarī Jesúre yi'yurā rakamarāja jījimaka nimaokaro'si Tuparāte nare jeyobaaeka. ³⁶ Mia, Jesúre yi'yurā watopekareka José wāmeiki levita imaeka. Chiþre wāmeika jūmurikarā þo'ijirikaki kimaeka. Apóstolrāka, Josére Bernabé kiwāmea no'aeka. Griego okapi, “Jījimaka aþerāte imarūjerimaji”, āririka simaeka. ³⁷ Kiro'siji kika'ia kirikaeka José. I'sia apikate kījika sawaþa tōþotirā apóstolrākare ĩjiokaro'si, wayuoka baairāte najeyobaaokaro'si.

5

Ananías kirūmu Safirapitiyika ba'iaja nabaaeka

¹ Ananías kirūmu Safirapitiyika þuri ikupaka nabaaeka: Ananías kirūmupitiyika narioa ĩjitarā sawaþa niñerū

natōpoeaka. ² Ī'rātiji pūpakirā imarī ka'i wapa imaekakaka kūpajī naya'eka. Supabatirā saḡiyia aḡóstolrākare kijika ḡoto,

—Ō'ōjīrāja yitōpoko'o,— kērīpakika.

³⁻⁴ I'supaka kēpakā'ā ikupaka Pēdrote kire ārika:

—Ananías, ¿dako baaerā Satanāre miyi'yu? Mirioaja sime mijirapaka. ¿Sawapa mire nawapaījika mirikamarā sime bai je'e? I'supaka simako'omakaja “Simaja riowapa mijare űijipatayu”, merīpakiyu. I'supaka meñua yijare takajamarā miḡakiyu. Tuparāte, supabatirā Espiritu Santoreoka ḡakiwa'ri supa mibaayu,— kire kērīka.

⁵ I'supaka kire kērīkarō'ōjiteje Ananīare pūpaririña'rika. I'supaka ima ā'mitiritirā, jimarā tokarāre pūpataeka. ⁶ Topi mae ĩ'rārimarā bikirimaja kire butetirā kire yayerī na'rika.

⁷ Torājīrā mae, maekarakakuri aiyajērā be'erō'ō Ananías rūmu mirākote etaeka, i'supaka kibaaeka ōribekaja. ⁸ Koetaeka ḡoto,

—¿Simaupatiji bai sime ika riowapa mija tōporapaka?— Pēdrote kore ārika.

—Ā'ā, simaupatiji sime,— kōrika.

⁹ I'supaka kōpakā'ā ikupaka kore kērīka:

—¿Dako baaerā mitīmika ĩ'rātiji pūpajoatirā, Tuparāte pūataekaki Espiritu Santore miḡakiyu je'e? Pēterā netara'ayu mitīmite yayerī turiko'orā. Mire yayerī na'rirāñu ate,— kore kērīka.

¹⁰ I'supaka kērīka ḡotojo, koḡpaririña'rika koro'sioka. Torā kākatirā, bikirimajare kore ĩatōpoeaka. Topi mae kore e'ewa'ritirā kotīmite nayayekarō'ōrā kore nayayeka.

¹¹ Nimarakamakiji Jesúre yi'yurā, supabatirā ritaja ḡo'imaja, “I'supaka sime're”, naḡakā'ā ā'mitiritirā jimarā naḡpataeka.

Apóstolrāka rīkimakaja maikoribeyu upakakaka nabaaeaka

¹² I'sia poto Jesúre yi'yurā ĩ'rīka jariwa'ririmarīaja ĩ'rīka ta'iarāja pupakirā imarī, Tuṣarāte jiyipupaka ōrīriwi'i wā'tarā Pórtico de Salomón wāmeirō'ōrā narērījarika. Jerusalénkarāre ĩaeka wājitāji Tuṣarāte kirikaṣi nare kijeyobaamaka rīkimakaja maikoribeyu upaka ima apóstolrākare baabeaeaka. ¹³ Jesúre yi'yurāte jiyipupaka ōrīwa'ri “Jiirā nime Jesúre yi'yurā”, Jerusalénkarāre ārīko'omakaja marā kire yi'yurāka rēriberikarā, “Werika sime je'e”, ārīpupajoawa'ri. ¹⁴ Toṣi rōmijā, ĩmirījaoka rīkimabaji Maipamakire yi'yurāte pūburijarika. ¹⁵ Maikoribeyua upaka ima Pedrote baabeaeaka ā'mitiritirā, wāmarīa imarāte naṣeyurūkiapi e'era'atirā ma'arierā nare naṣāājiyeka. I'supaka nabaekarā, Pedrote o'ririka nata'aeka, “Yire kiraberū”, ārīwa'ri. “Mare kirabeberikoṣerākaoka, kirārārika mabo'ipi o'rirākaṣiji matārīrāñu je'e”, āṣaraka kire nata'aeka. ¹⁶ I'supakajaoka Jerusalén koyikuri imaekarā, wāmarīa imarāte, suṣabatirā naṣupakareka Satanārika nā'rījāikarāreoka naṣō'irā ne'ewa'rika. Toṣi mae, i'supaka nimaupatiji jia oyiaja najarika.

Apóstolrākare ba'iuṣaka nabaaeaka

¹⁷ I'sia ā'mitiritirā kurarāka ĩṣamaki imatiyaiki, suṣabatirā kijeyomarā saduceokaka pūṣajoairāoka apóstolrākare jimarīa ā'miji'aekarā ba'iaja naka imawa'ri. ¹⁸ I'supaka imawa'ri nare ñi'arūjetirā Jerusalénrā imaeka wēkomaka imariwi'iarā, nare natarūjeka. ¹⁹ Torā nimaeka simako'omakaja i'siñamiji ángel Tuṣarāte pūataekakite naṣō'irā ṣemakotowirika. Suṣabatirā koṣereka wiwatatirā nare kiṣoataeka. ²⁰ Nare ṣoatatirā,

—Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā mija a'pe. Torā eyatirā, Tuparā pō'irā ōñia imajiparikakaka pō'imajare mija bojabe,— nare kērīka.

²¹ I'supaka kēpakā'ā bikitojo ñamiji, Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā pō'imajare nawārōeka mae.

I'supaka nare wārōbaraka nimaeka poto, kurarāka ipamaki imatiyaiki, kijeyomarāpitiyika, Israelka'iakarā iparimarāre nakaeka, naka rēñaokaro'si. Torājirā wēkomaka imariwi'iarā surararākare napūataeka apōstolrākare nakayaokaro'si. ²² Wēkomaka imariwi'iarā eyatirā niamaka torā nimaberika. Torā ĩakopetirā, surararākare pe'riwa'rika iparimarāre bojarī.

²³ —Wēkomaka imariwi'ia jia tāteka imarō'ōrā yija eyako'o. Satuerimajaoka sakoperekarāja imako'orā. I'supaka simako'omakaja kopereka wiwatatirā, yija ĩamaka, torā nimaberiko'o,— narīka.

²⁴ Sā'mitiritirā, kurarāka ipamaki supabatirā Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'ia tuerimaja ipamakioaka, marākā'ā baaberijika najūaeka. Supa imarī “ĵMarākā'ātaka ruku simarāñu mae?”, narīka. ²⁵ I'supaka āparaka nimaeka poto ĩrīka napō'irā eyatirā ikupaka nare ārīkaki:

—Mia, wēkomaka imariwi'iarā mija takopekarā, Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā pō'imajare wārōbaraka imarā maekaka,— nare kērīka.

²⁶ Supa kēpakā'ā Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'ia tuerimaja ipamaki, kisurararākaka apōstolrākare e'erī ke'rika. Napō'irā eyatirā ba'iupakaja nare baabekaja nare ne'ewa'rika. “Ba'iaja nare mabaamaka, ātapi pō'imajare mare jāārāñu je'e”, narīpupajoaeka kikiwa'ri. ²⁷ Nare e'ewa'ritirā, iparimarā pō'irā nare ne'eeyaeka. Torā ne'eeyamaka ĩatirā ikupaka kurarāka ipamakire nare ārīka:

²⁸ —Mijare taka þuri “Jesús majaroka mija boja'si”, yija āræpe're. I'supaka yija āræþaka simako'omakaja ritaja Jerusalénkarære samija wåröyu. Supa imarī nimaupatiji sanorīpatayu mae. “Napeareeka Jesúre najãæka”, yijareka mija añu,— kuraråka īþamakire nare ārīka.

²⁹ Topi ikupaka apóstolråkapitivyika Pedrore kire yi'rika:

—Tuþarå kime yi'rityarūkika, þo'imaja bo'ibajirå imaki kimamaka. ³⁰ Jesús yapua tetaekarå mija

jäärūjekakite, Tuþaråte õña jarirūjeka. Iki Tuþarå imaki, bikijaråja mañekiaråte jiyipupayeera'aekaki.

³¹ Mabo'ikakuriþi Tuþaråte kire akaeka simamaka kiritapæ'röto jiyipupayeerūkirkirõ'örå Jesúre rupe maekaka.

“Po'imaja īþamaki mimabe”, kire kērīka. I'supakajaoka þo'imajare ba'iaja baaikareka täärūkika Tuþaråte kire imarūjeka.

“Mi'īþi ārīwa'ri Israel riparåmeråte ba'iaja baaika naja'ataerå nareka sayiye'kariaråñu”, kērīka. ³² Ritaja Jesúre imaroyirapaka iaekarå imarī,

þo'imajare sayija bojarijayu. Supabatiråoka “Rita sime nabojarijayua”, þo'imajare añåokaro'si Espiritu Santore i'supaka baarijayu.

Tuþaråte jå'meika yi'yurå rakakaja, Espiritu Santore yijare kiña'ajãroyirape,— Pedrote nare ārīka.

³³ I'supaka kēþakåã ã'mitiritirå, jimarīa boebariwa'ri nare jäärika nari'kaeka. ³⁴ Napitivyika ī'rika fariseokaka þupajoaiki, Gamalielte imaeka. Moisés imaroyikakite

jå'meka jītakaja wårõrimaji kimamaka þo'imajare jiyipupaka kire õrīka. Aþerå īparimaråpitivyika jaiokaro'si wirirīkatirå, topi Pedroråkare kiporirūjeka. ³⁵ Supabatirå

ikupaka kijeyomaråka kijaika:

—Jia mija å'mitipe yitå'omaja Israeltatarå. Ī'råre baarika mija yapaikakaka, jia mija þupajoabe. ³⁶ ¿Teudas wåsare baaroyikakaka mija ye'kariritiyu bai je'e?

“Imatiyaiki imarī þitå'mua Romakaråka ko'apiritirå

Los Hechos 5:37 22 Los Hechos 5:42

nare yiṗoatarāñu maka'iaṗi”, kērīkoṗeka be'erō'ō dikarakakuri wejejē'rākamarīaja seyawa'yu. Sā'mitiritirā, “Rita sime je'e”, ārīwa'ri cuatro cientorakamarā Teudare nayi'rika. Simako'omakaja surararākare kire jāāeka. Suṗa imarī kika imakoṗekarāre nayapayū upaka ṗibipatemaka, kijā'mekoṗekaoka ritaariberika. ³⁷ Sabe'erō'ō “I'siarakamarā ṗo'imajare ime”, ārīwa'ri nawāmea no'oīrīmi seyaeka ṗoto Galileakaki, Judare ō'ōrā etaeka. Kireoka kijaika yi'riwa'ri rīkimarāja ṗo'imajare kika imakoṗeka. Teudare nabaeka upakajaoka surararākare kire baeaka. Suṗa imarī kika imakoṗekarāoka ṗibipatekarā. ³⁸ I'supaka simaeka ōrīwa'ri “Ba'iaja baabekaja ī'rāre mija ja'atabe”, mijare ñañu. Waṗuju naṗupaka nare āñu upakaja nabaaikareka ritaariberijika sime ārīwa'ri ñañu. ³⁹ I'simajaroka bojarī Tuparāte ṗūataraparā nimajikareka ṗuri marākā'ā nare mija tá'tewārūbesarāñu. Ba'iaja nare mija baariyaparākareka jia mija ṗupajoabe ruṗu, Tuparāte yaṗaika upakamarīa mija baa'si,— Gamalielre nare ārīka.

I'supaka nare kēṗakā'ā,

—Rita meñu,— kire narīka.

⁴⁰ Torājirā Pedrorākare nakaeka ate. Naṗō'irā netaeka ṗoto nare ṗajerūjetirā,

—Jesús majaroka mijare bojarika imabeyua mae,— ārītirā nare naṗoataeka.

⁴¹ Toṗi mae jījimakaṗi Pedrorākare ṗorika īparimarā ṗō'ipī. “Jesúre yi'riwa'ri kire ja'atabeyurā imarī ba'iaja ṗo'imajare mare baamaka, jiyiṗupaka Tuparāte mare ōñu”, Pedrorākare ārīka. ⁴² “ṗo'imajare tāāokaro'si Tuparāte ṗūataekaki kime Jesús”, bojarika īparimarāre jājibaako'omakaja ṗo'imajare Tuparāte jiyiṗupaka ōrīriwi'iarā ī'rārīmi upakaja aṗóstolrākare sawārōroyika.

Supabatirãoka nawi'iarã þo'imajare imarõ'õrã i'supaka oyiaja nabaaroyika.

6

Ï'potëñarirakamarã nare jeyobaarimajare ne'eka

¹ Torãjirã i'sijë'rãreka rïkimabaji Jesúre yi'yurãte imari-jarika. Supa imarï griego oka jairã ikupaka ãrïkarã hebreo oka jairãte:

—Ï'rãrïmi upakaja ba'arika þibaripotojo, jia ïrãtiji samija ijibeyu. Natïmiarãte reyataþaekarã hebreo oka jairã rõmijãte takaja rïkimabaji mija ijirijayu, — narïka griego jairã.

² I'supaka najaimaka ã'mitiritirã, Jesúre yi'yurãte nakaeka apõstolrãka. Supabatirã ikupaka nare narïka:

—Yija wãrõrijayua ba'arika þibarika þemawa'ribaji imatiyaika sime yijaro'si þuri. I'supaka simamaka ba'arika takaja yija þupajoarikareka yija ima ja'atarimaja yija imajããeka. ³ I'supaka simamaka yija jeyomarã, ï'potëñarirakamarã jia þupajoairã, jiyipupaka noñurã imawa'ri Espiritu Santore jia yi'yurãte mija wã'mabe, “Ba'arika þibarimaja mija imabe”, nare yija ãñaokaro'si. ⁴ Yija þuri, Tuþarãte takaja jairimaja, supabatirã kirika bojariroka wãrõrimaja imarã,— apõstolrãkare nare ãrïka.

⁵ I'supaka napakã'ã “Rita sime”, ãñurã oyiaja nimaeka Jesúre yi'yurã. Supa imawa'ri “Esteban imaki jia Tuþarãte yi'yuka imarï, kiyapaika upakaja baarjayuka Espiritu Santore kire jeyobaamaka”, ãrïwa'ri kire ne'eka. Supabatirã ne'eka Felipe, Prócoro, Nicanor, Timón, Pármenas, supabatirã Antioquíakaki Nicolás, judíorãkamarïka imaripotojo jia nare yi'yukapitiyika nimaeka ba'arika þibarimaja ne'ekarã. ⁶ Supabatirã apõstolrãka þõ'irã nare ne'ewa'rika. “Ï'rã nime ba'arika þibarimaja yija

wā'mako'orā”, nare narīka. Supabatirā apóstolrāka napitaka narupuko'a pamarā ja'apeatirā, “Miyapaika upakaja nabaakaro'si nare mijeyobaabe”, Tuparāte najēneka.

⁷ Sapi āriwa'ri Jesúrika bojariroka yi'yurāte bojaeka ā'mitiritirā rīkimabaji sayi'yurāte Jerusalénrā pūburijarika. Supabatirāoka kurarākaoka rīkimarāja kimajaroka ā'mitiripēaekarā.

Estebanre nañi'aeka

⁸ Tuparāte kire jeyobaamaka jimarīa maikoribeyua pō'imajare īaeka wājitāji Estebanre baabearoyika.

⁹ I'supaka baabaraka kimaekarō'ōrā judíorākare rēriwi'iaپی i'taekarāte eyaeka ikupaka kibaarijarika yapaberiwa'ri. “Poyarāre a'ritapaekawi'i”,* āririka upaka wāmeirō'ō simaeka. Cirenekarā, Alejandrīakarā, Ciliciakarā, supabatirā Asiaka'iakarāpitiyika nimaeka torā rērikarā. Īrā Estebanka okabojikarā. ¹⁰ I'supaka kire nabaako'omakaja jia Estebanre nare yi'riwārūeka, Espiritu Santore kire jeyobaamaka. Supa imarī marākā'ā baatirā kire nokatēriwārūberika. ¹¹ Kire okatēriwārūberiwari, apherāte niñerū nawapaījika, Estebanre nabojaāōkaros'i. Se'ekarā “Tuparāte, supabatirā Moisés imaroyikakiteoka Estebanre jaiyuyepaka ā'mitiraparā yija ime”, āriwa'ri apherāte napakibojaka.

¹² Napakika ā'mitiritirā, jimarīa wejeakarā, supabatirā pakiarimarā, Moisés imaroyikakite jā'meka wārōrimajaoka kire boebariwa'ri Estebanre ñi'atirā judíorāka ĩparimarā pō'irā kire ne'ewa'rika. ¹³ ĩparimarā pō'irā kire ne'eeyaeka poto majaroka pakirimajare nakaeka. Niñerū nawapaījimaka ikupaka nabojaapakika:

* 6:9 Sinagoga de Esclavos Libertados

—Ī'rākukurimarīa Tuṡarāte jiyiṡuṡaka ḡrīriwi'ia suṡabatirā Moiséte jā'mekaoka kijaiyuyemaka yija ā'mitiyu. ¹⁴ Suṡabatirā “Jesús Nazaretkaki Tuṡarāte jiyiṡuṡaka ḡrīriwi'ia kuyepaterāki, suṡabatirā Moisés imaekakite jā'meroyika sapi ṡuṡaika maima kio'arāñu”, i'suṡaka Estebanre āṡakā'ā yija ā'mitiyu,— ārīwa'ri nabojṡakika.

¹⁵ Suṡa imarī torā imaekarāte kire yoirīkaeka. I'suṡaka kire nabaamaka ángel ṡema uṡaka ya'tarika kiṡema jarika.

7

“Oka yire imabeyua”, Estebanre ārīka kurarāka ṡṡamakire

¹ Torājīrā mae ikuṡaka Estebanre kērīka kurarāka ṡṡamaki imatiyaiki:

—¿Yaje rita sime i'suṡaka nañua?— kire kērīka.

² I'suṡaka kēṡakā'ā, ikuṡaka kire kērīka:

—Mija ā'mitiṡe yitā'omaja. Bikija mañeki Abraham imaekakite Mesopotamiaka'iarā kimaeka ṡoto tērīwa'ribaji ḡñuka Tuṡarāte kire ṡemakotowirika, Haránwejarā ke'rirā baaeka ruṡu. ³ Ikuṡaka sāñu Tuṡarā majaroṡñurā: “Mimarō'ō miṡoritṡabe, suṡabatirā mirīrāreoka toṡi me'ewa'ṡe aṡea ka'ia mire yibearāñurō'ōrā”, Tuṡarāte kire ārīka. ⁴ I'suṡaka Tuṡarāte kire āṡakā'ā ā'mitiritirā, Caldearō'ōṡi ṡoritirā Haránwejarā imarī ke'rika. Torā keyaeka be'erō'ō mae kiṡaki wāsare kire reyataṡaeka. I'sia be'erō'ō ika maka'iarā Abrahamre imaerā Tuṡarāte kire ṡūataeka. ⁵ “Torā mimabe”, Tuṡarāte kire ārīko'omakaja, saba'ṡṡimarīa kimaeka ruṡu. Suṡa imarī “Yirika sime ika ka'ia”, Abrahamre ārīwārūberika. Toṡi mae ikuṡaka simatiyayu Tuṡarāte kire ārīka: “I'sia ka'ia mire ñijirāñu. Mireyarāka be'erō'ō, miriṡarāmerārika simarāñu”, kire kērīka, makarāmarīka

kimako'omakaja. ⁶ Topi ikupaka Tuparāte kire ārika ate: “Ñamajī topi poritirā apherā ka'iarā miriparāmerāte imarāñu. Torā nimarāka poto cuatro ciento rakakuri wejeje'rākarō'ōjirā nare najā'mewā'imarīrijarirāñu. ⁷ I'supaka simako'omakaja miriparāmerāte ba'iaja nabaarāka wapa ba'iaja nare yibaarāñu yiro'si. Supa yibaamaka topi pe'rira'atirā ika ka'iarā miriparāmerāte etarāñu ate. Torā imatirā ñamajī yire jiyipupaka ōriwa'ri yika najairijarirāñu”, Tuparāte ārika mañeki Abraham imaroyikakite. ⁸ Supabatirā ikupaka Abrahamre kērika ate: “Mire yibojaika ā'mitiripēatirā, 'I'supaka yibaarāñu', merīrākareka, mimakire po'ijirirāka be'erō'ō circuncisión kire mibaabe. 'Tuparāriki kime', āriwa'ri i'supaka kire mibaarāñu”, Abrahamre kērika. I'supaka Tuparāte kire ārika simamaka, kimaki Isaacre po'ijirika maekarakaotēñarirakarīmi seyawa'rika poto circuncisión Abrahamre kire baaeka. Supabatirāoka Isaac, kimaki Jacobre i'supakajaoka kibaeka. Jacobooka i'supakaja baaekaki kimakarā mañekiarā i'poū'puarāe'earirakamarā imaekarāre.

⁹ Jacob makarā, narī'i Josére jimarā na'mijiaeka, (napakire wātatiyaekaki kimamaka)*. Supa imarī Egiptokarāre kire ijitirā kiwapa nare najēneka. Supa kire nabaamaka Egiptokarā naba'iraberimaji upaka kimaokaro'si kire ne'ewa'rika. I'supaka kire nabaako'omakaja Tuparā puri jia kika imaekaki. ¹⁰ Egiptorā Josére ba'iaja jūarūkia imakopekareka Tuparāte kire tāaeka. I'supaka kire kibaamaka tokaki ipi Faraón pō'irā Josére imaeka. I'supaka kimaeka poto jia kiōriwārūrūkia Tuparāte ja'ataeka Josére. Sapi āriwa'ri Faraónte jijimaka Joséka imarijarika. I'supaka kika

* ^{7:9} Esta frase es información añadida para ayudar los lectores entender la envidia de ellos. Véase Génesis 37:3-4

imawa'ri “Egiptokarã imaupatireje yiwi'iakarãreoka jã'merimaji mimabe”, Faraónre kire ārīka.

¹¹ I'sia poto Egiptorã ba'arika purika. Supabativã Canaán ka'iarekaoka i'supakaja sajarika. Supa imarĩ ba'arika imabepakã'ã kēsirabawa'ri, jimarĩa ba'iaja najūaeka. I'supaka najūaeka mañekiarã no'orã ba'arika tōpōwārūberīwa'ri. ¹² Supa imarĩ mañeki Jacob, “Egiptorã trigo nawaruayu're”, ārīrika majaroka ā'mitiriwa'ri, José ma'merãre kipūataeka “Samija wapaĩjiape”, ārīwa'ri. ¹³ Supa imarĩ torã ba'arika e'erĩ natuyarika. Sabe'erō'ō torãjaoka na'rika ate. I'supaka nabaamaka ikupaka Josére nare ārīka: “Yire mija ĩawārūbeyu, mija rĩ'ĩji ñime”, nare kērika. I'supaka Josére nare ārīka majaroka po'imajare kire bojamaka, “Jee, hebreatotaki kime kã'ã”, Faraónre ārīka. ¹⁴ Torãjĩrã mae, kirĩrã nimaupatiji kipakipitiyika setenta y cinco rakamarã imaekarãte Josére akarūjeka Egiptorã nimaokaro'si. ¹⁵ Torãjĩrã mae, Egiptorã imarĩ, Jacobre a'rika. Ńoaka torã kimaeka be'erō'ō kireyaeka. Supabativã kimakarã mañekiarã wāsarãoka torãja reyaekarã. ¹⁶ Nareyaeka rakakaja Siquem wãmeirō'ōrã nare ne'ewa'rika, āta wi'iarã nama-jaka tarĩ. Abraham wāsare Hamor makarãte wapaĩjīkarō'ō simaeka nare nataekarō'ō.

¹⁷ I'supaka simako'omakaja rīkimabaji Egiptorã mañekiarãte imarijarika. I'supaka nimekã'ãja, koyia sajarirījarika “Mirīparãmerãte ka'ia ñijirãñu”, ārīwa'ri Abrahamre Tuparãte ārīka upaka seyarūkia. ¹⁸ I'supaka simarijarika poto Josére imaroyika ōrībeyuka, supabativã mañekiarãte imaroyikaoka jiyīpupaka ōrībeyuka Egiptorã mamaka ĩpire imaeka. ¹⁹ Iki ĩpi imaekaki pakibaraka ba'iaja mañekiarãte baaekaki. I'supaka baabaraka, “Rōmijãre makarããritirã, ĩmirĩji kimajīkareka kire mija taabe kijĩnaokaro'si”, nare kijã'meka. ²⁰ I'supaka

kijā'meka poto jiyuritakijika Moiséte po'ijirika. Supa imarī maekarakamaki aiya kire ja'atabekaja kipakiarāte kire ba'iarika. ²¹⁻²² Marākā'ā baatirā wi'iarā kire ya'ewārūberiwari kipakore kire taaeka, topi Faraón makore kire e'eeka komaki upaka kire ba'iaaokaro'si. Koka kimarijayukā'āja Egiptokarāre pūpajoaikakaka jia Moiséte ōrīwārūeka. Supa imarī jia jaiwārūiki, supabatirāoka imatiyaika oyiaja baaiki kimaroyika. I'supaka kimamaka ĩatirā jia jiyipupaka kire norika.

²³ Ī'parā po'imajarakakuri wejejē'rāka keyaeka poto “Matikuri yitā'omajare ĩarī ya'riye'e mae”, kērīpupajoeka. ²⁴ Torā keyaeka poto, kitā'omajire kipajeka ĩrīka Egiptoka'iakaki. Supa kibaamaka, rupuwapae'erā baakōrī, Moiséte kire jāāeka. ²⁵ “ ‘Egiptoka'iaakarāte ba'iaja mare baamaka mare e'eru'awa'ririmaji Tuparāte jā'mekaki Moiséte ime', yitā'omajare yire ārīrū”, kērīpupajoeka. I'supaka kipupajoako'omakaja, sayi'ribeyurā upaka nimaeka. ²⁶ Topi mae aperiimi ĩ'parā Israelkarā pajairāte kīaeka. Nare ĩatirā ikupaka nare kērīka: “Mija ā'mitipe. ¿Dako baaerā ĩ'rātomaja imari'potojo mija jīnu?”, nare kērīka. ²⁷ I'supaka kēpakā'ā, Moiséte turitatirā ikupaka pajabaraka imaekakite kire ārīka: “¿Maki 'Maipamaki mimabe', mire ārāpaki? ²⁸ ¿No'oka Egiptoka'iakakire mijāārapaka upaka yire jāāerā mibaayukā'ā?”, Moiséte kērīka. ²⁹ I'supaka kire kēpakā'ā “Kopakaja Faraónte sōrīrā baayu”, ārīwari Egiptopi Madián ka'irō'ōrā Moiséte ru'riwa'rika. Torā mae rōmie'etirā ĩ'parā kimakarārika.

³⁰ Torājīrā ĩ'parā po'imajarakakuri wejejē'rā be'erō'ō, ĩ'rārīmi Sinai wāmeika pusiwāta po'imajamatorā Moiséte imaeka. I'suparō'ōrā imari'potojo, kiwā'tarā ĩ'rābi yapumakarāka jū'rēka watopekapi ángelte kire

þemakotowirika. ³¹⁻³² Yawumakarāka jū'rēika yoitirā, Moiséte þupataeka. Þupataripotojo jia ĩatiyaokaro'si sawā'tabajirā ke'rika þoto ikupaka Tuparāte kire ārika: “Yi'i imaki Tuparā. Miñekiarā Abraham, Isaac, Jacobrāka jiyipupaka norĩroyikaki”, kire kērika. Sā'mitiritirā kipupaka kikiwa'ri yawumakarāka jū'rēka kiyoiberika. ³³ Topi mae ikupaka maipamaki Tuparāte kire ārika: “Ō'ōrāja ñima simamaka ba'iaja baarūkimato sime. Supa imarĩ miū'puko'a e'etatirā yire mijiyipupayeebe.† ³⁴ Yirirā Israelkarā, Egiptorā ba'iaja najūamaka ñiyau. I'supaka imawa'ri ba'iaja najaijoamaka ña'mitiyu. Supa imarĩ ‘Egiptokarā imarā judíorākare ru'rirū’, āriwa'ri nare jeyobaarĩ yi'tako'o. Supa imarĩ Egiptorā mire yipūatayu mae”, Tuparāte ārika Moiséte, — āriwa'ri Estebanre bojaeka ĩparimarāre.

³⁵ Topi ikupaka kērika ate:

—Apika marika Moiséjeoka kime, mañekiarāte kire yi'riberiroyikaki. “Yija ĩpamaki marika mi'i. Supa imarĩ ba'iaja yija baaika ĩarĩrĩrimajimarika mime”, mañekiarāte kire ārika. I'supaka narika simako'omakaja Tuparāte Egiptorā imaekarāre Moiséte e'ewa'rirūjeka nipamaki kimaokaro'si. Ika ñañua kūpajika yawua jū'rēka watoþekapi kiángelpi Tuparāte bojaeka Moiséte. ³⁶ I'sia þoto rĩkimakaja maikoribeyua baabeabaraka Egiptorā Moiséte imaeka. I'supaka baarika þikowearitirā mañekiarāte ke'era'aeka mae. Topi i'tarijaparaka, riapakiaka Oko Jū'ayakareka, supabatirāoka þo'imajamatorā maikoribeyua Moiséte baabearijarika ĩþarā þo'imajarakakuri wejeje'rākarō'ōjirā. ³⁷ Ikijioka imaekaki ikupaka mañekiarāte bojaekaki: “Tuparāte

† 7:33 Según las costumbres de los judíos, para mostrar reverencia, no se permitía llevar sandalias o zapatos en un lugar sagrado. Véase Josué 5.15

yire ārika upakaja kiro'si jaijirimaji i'tarāki apika. I'supaka Tuparāro'si baarimaji matā'omajijioka imarāki”, Moiséte nare ārika.‡ 38 I'sia bojaekakijioka kimaeka mañekiarāka Sinaí wāmeika pusiwāta pō'imajamatorā rērīroyikaki. I'supaka imabaraka i'rīkaja pusiþemarā marīwa'ritirā āngelka jairī ke'rika. Torā Moiséte eyaeka poto Tuparāte jā'meka āngelte kire bojaeka. Sabe'erō'ō kire kibojaekakaka mañekiarāte bojarimaji kimaeka Moisés. Supa imarī maimajiparūkiakaka kibojaeka upakaja simara'aeka maro'sioka.

39 I'supaka simako'omakaja kibojaeka upaka ima mañekiarāte yi'riberiroyika. I'supaka imawa'ri, Egiptorā þe'ririka nayapaeka ate. 40 I'supaka simaeka poto pusiþemarā Moiséte imekā'āja, ikupaka kima'mi Aarónte narīka: “No'orā kime mirī'ī, Egiptoka iarā maimarapaka poto mare e'era'arapaki. Torā kime morīberijiki kime mae. Supa imarī, jērāka yija jiyipupayeerūkirāte§ mibaapo'ijjabe. Mare imaruputarimajaka maimajikareka, jia maro'si simarāñu. I'suparāre imarākareka ma'ririyaþairō'ōrāja mare na'rirūjerāñu”, Aarónte narīka. 41 I'supaka pupajoawa'ri wa'ibikirāwēko makarāka upaka ioika jērāka nabaeka. I'supaka saþo'ijjatorā wa'iro'sia sanajoejiroyika. Supabatirā nabaapo'ijjaeka jiyipupaka ōrīwa'ri nabayaarika. 42 I'supaka nabaamaka Tuparāte nare iarīja'ataeka, “Nayapayu upakaja nabaarū”, āriwa'ri. Supa imawa'ri tā'þia, aiyaka, ñamikaki aiyateoka jiyipupayeabaraka nimaeka. Īakōrī je'e: Tuparāro'si bojaijirimaji imaroyikaki Amós ikupaka ārikaki: “Israelkarā, yire mija ā'mitiþe ruþu. Ī'þarā

‡ 7:37 Véase Deuteronomio 18.15,18. Pasaje referido al futuro Mesías (Cristo). § 7:40 Dioses ídolos

þo'imajarakakuri wejejë'rāka þo'imajamatorā
mija imatapaeka þoto yire jiyipupayeeberikarā,
wa'iro'sia yiro'si mija joejiberika.

⁴³ Yire jiyipupayeerimarāja mija pupaka mijare ārika
upakaja mija baaeka jiyipupaka õñurā mija ime.
Īlakõrĩ je'e: Kūþajika wi'ia baatirā, sareka Moloc
wāmeikite kōketirā mija jiyipupayeerijariroyika.
I'supakajaoka tā'þi upaka mija baaekaki Refán
wāmeikiteoka jiyipupaka mija õriroyika. I'supaka
mija baamaka, Babilonia a'riwa'rirā mijare yi-
taarāñu”, Tuparāte ārika, — āriwa'ri Estebanre
bojaeka iþarimarāre.

⁴⁴ Toþi ikupaka nare kērika ate:

—Mañekiarāte þo'imajamatorā imaroyireka þoto
cabra ajeakaka baaeka wi'i wā'tarā imatirā Tuparāte
najiypupayeeroyireka. I'sia imaeka “Tuparāte makaja
ime”, āriwa'ri kire najiyipupayeerūkirõ'õ. Pusipemarā
Tuparāte kire sabeaeka upakaja þo'imajamatorā ruitirā
Moiséte sabaarūjeka. ⁴⁵ Toþi mae Moiséte reyaeka
be'erõ'õ Josuére kiõ'toarā o'aeka. Kio'aeka be'erõ'õ i'sia
wi'ia namakarā mirārāte e'ewa'rika Canaán wāmeirõ'õrā.
Na'rikarõ'õ namajamarā ka'ia simako'omakaja, naka
jīrikarāte Tuparāte þoataeka. Cabra ajeapi wi'ia
nabaaroyika imaeka ruþu Davidre judiõtatarāte
jā'meyukā'āja. ⁴⁶ Jia jījimaka Tuparāte imaeka mañekiarā
iþamaki David imaroyikakika. Suþa imarī Tuparāka
jījimaka imawa'ri kitā'omajapitiyika Tuparāte jiyipupaka
kiõñaokaro'si wi'ia kiro'si baarika kiþupajoakoþeka.
I'supaka simako'omakaja Tuparāte kire sabaarūjeberika.
⁴⁷ David maki Salomón þuri Tuparāro'si wi'ia baaekaki
mae. ⁴⁸ I'supaka simako'omakaja þo'imajare baaeka
wi'iarā imabeyuka kime Tuparā, þemawa'ribaji imatiyaiki

imarĩ. Mia je'e ikupaka bikija kiro'si bojaijirimajire o'oeka:

⁴⁹⁻⁵⁰ “Ritajakaka ĩpamaki ñime. Supabatirã yi'iji imaki ritaja þo'ijiaekaki. Suþa imarĩ yiro'si wi'ia mija baarãka, ¿yikoyiaja simarãnu bai je'e?”, Tuþarãte ãrĩka, — ãrĩwa'ri Estebanre bojaeka.

⁵¹ I'supaka nare ãrĩweatirã, ikupaka nare kãrĩka ate:

—Mija ã'mitipe, Tuþarãte yi'ririyaþabeyurã mija ime. Supabatirãoka kirika ã'mitiririyaþabeyurã mija ime. I'supaka imawa'ri mañekiarã wãsarã upakaja Espĩritu Santore yi'ribeyurã mija ime mijaro'sioka. ⁵² Ritaja Tuþarãro'si bojaijirimajare ba'iaja jũarũjerimaja mija ñekiarãte imaeka. Supabatirãoka Tuþarãte yapaika upakaja yi'ririyaþayuki etarũkia bojarimajare najããeka mija ñekiarã. Suþa imarĩ maekakaja ketaeka þotojo “Kire najããrũ”, ãrĩwa'ri kire mija okabaaeka. ⁵³ Tuþarãte jã'meika mija yi'ribeyu, ángelrãkapi ãrĩwa'ri mija ñekiarãre Tuþarãte sabojaeka simako'omakaja, — Estebanre ãrĩka ĩþarimarãre.

Estebanre najããeka

⁵⁴ I'supaka kãpakãã yaiwẽkoa boibayua upaka nopia Estebanre nabeaeka, boebatakaja jariwa'ri. ⁵⁵ I'supaka nabaako'omakaja, Espĩritu Santore jia kire jeyobaaikaki imarĩ, yu'awa'ri ĩaerã baakõrĩ, yaaboaika Tuþarãrika kĩaeka. Supabatirã Tuþarã ritapẽ'rõtorã Jesũre rĩkamarka. ⁵⁶ I'sia ĩatirã, ikupaka ĩþarimarãre kãrĩka:

—¡Aya! Mabo'ikakurirã ñiayu mae. Tuþarã ritapẽ'rõtopi Þo'imaja Ma'mire rĩkamayu, — Estebanre ãrĩka.

⁵⁷ Torãjĩrãja þuri kopakaja kijaika ã'mitiririka yapabeririwa'ri, na'mukoþea natãteka. I'supaka baatirã okajãjirokapi akaserebaraka kipõ'irã narĩrĩwa'rika.

⁵⁸ Supabatirã weje a'riwa'rirã kire ne'ewa'rika, ãtaþi

kire jāāriataokaro'si. Torā kire e'eeyatirā najariroaka p̄emakato e'etaturā, Saulote sanijika sakīarīñaokaro'si. Sakīarīñukā'āja ātapi Estebanre najāābareū'mueka. ⁵⁹ I'supaka kire nabaayukā'āja, ikupaka Jesúre kērīka:

—Ñipamaki Jesús, yire me'etope,— kērīka.

⁶⁰ I'supaka ārīweatirā ñukurupaturā, akasererikap̄i,
—jÑipamaki, ba'iaja yire nabaaike nareka samiyekariabe!— Jesúre kērīka.

I'supaka kijaika be'erō'ōjite kopakaja kipuparirika mae.

8

Jesúre yi'yurāte ba'iaja Saulote baariyap̄aeka

¹⁻³ Topi mae, jia Tuparāte yi'yurā imaekarā judíotatarā Estebanre nayayeka. I'supaka kire baaturā ñajoabaraka jimarīa kire norika. I'sirīmijioka tokarā Jesúre yi'yurāka jiamarīa imarijayurāte ba'iaja nare baaū'mueka. Īakōrī je'e: Saulo, “Estebanre najāāparū”, ārīpupajoaekaki, i'supakaja ba'iaja nare pupajoarūjerā baaekaki. Īrāwi'i jariwa'ririmarīaja mo'abaraka Jesúre yi'yurāte tōpotirā ĩmirīja, rōmijāteoka wēkomaka imariwi'iarā nare kitaroyika. I'supaka simamaka Judea ka'iarā, supabatirā Samaria ka'iarā Jesúre yi'yurāte ru'riwa'rika. I'supaka aপরāte baaeka imako'omakaja apóstolrāka puri Jerusalénrāja tuikarā.

Samaria ka'iarā Jesúrika bojariroka Felipe wārōeka

⁴ Jerusalénrō'ōpi ru'riwa'rikarā imarihotojo aপরō'ōrā eyaturā Jesúrika bojariroka nawārōeka. ⁵ Felipe Jerusalénpi ru'riwa'ritirā, Samariaka'iarā imawejearā eyaekaki. Torā eyaturā, “P̄o'imajare tāāokaro'si supabatirā nare jā'merimaji kimaokaro'si Tuparāte kire p̄ūataeka”, ārīwa'ri Jesúrikakaka Felipe nare bojaeka. ⁶ Torājirā mae, rīkimarāja p̄o'imajare kipō'irā rērīka

kire ā'mitiririyapawa'ri. Supabatirā, maikoribeyua kibaabeamakaoka ĩawa'ri kibojaeka jiaꝑi na'mitirika. ⁷ I'supaka maikoribeyua baabeabaraka rĭkimarā ꝑo'imaja ꝑupakarā Satanárika ima ĩa'rĭjĭkarāreka Felĭpete ꝑoataeka. I'supaka kibaamaka nareka imaekarā akaserebaraka ꝑorika. Supabatirāoka rĭkimarāja bitamajareoka kijieka. ⁸ Supa imarĭ i'sia wejeakarāre jĭjimaarika.

⁹⁻¹¹ I'sia wejearā Simónre imaeka. Ĩ'rākuri we-
 jejē'rāmarĭa ye'oiki imarĭ, kiꝑupakapĭ baabeabaraka ki-
 maroyika. I'supaka baarijaparakā “Yĭ'i imaki imatiyaiki”,
 tokarāre kērĭroyika. I'supaka nare kibaamaka rĭkimarāja
 imatiyairā, imatiyabeyurā ꝑariji kire nayi'rika. “Tuꝑarāte
 kire jeyobaamaka tērĭtaki kime”, ārĭwa'ri jiyiꝑupaka
 noñuka kimaeka. ¹² I'supaka nimako'omakaja Felĭpe
 ꝑuri Jesucristorika bojariroka nare wārōekaki. “Tuꝑarāte
 ꝑūataekaki kime Jesús. Supabatirāoka kire yi'yurā ꝑuri
 jia Tuꝑarāte nare imaruꝑutarāñu”, ārĭwa'ri nare kibo-
 jaeka. I'sia ā'mitiritirā Jesúre ĩmirĭja, rōmijāoka kire
 nayi'rika. I'supaka imawa'ri Felĭpete narupuko'a najū-
 jerŭjeka “Kopakaja Jesúre yi'yurā yija ime mae”, ārĭwa'ri.
¹³ Simónoka, ye'oiki imariꝑotojo, Jesúrika bojariroka
 yi'ritirā rupuko'a kijŭjerŭjeka. Torājĭteꝑi mae Felĭpeka ki-
 jeyoariŭ'mueka. Kika imarijaparakā Tuꝑarārikapĭ maiko-
 ribeyua Felĭpete baabeamaka ĩatirā marākā'ā baaberi-
 jĭkarō'ōjĭrā Simónre jarika i'supaka ima ĩakoriberikaki
 imarĭ.

¹⁴ Apóstolrāka Jerusalénꝑi, “Samariaka'iakarā rĭki-
 marāja Tuꝑarārika na'mitirĭꝑēayu”, ārĭrika na'mitirika.
 I'supaka simamaka Samariarā Pedro supabatirā Juanka
 ĩꝑarāte naꝑūataeka. ¹⁵⁻¹⁶ Samariaka'iarā eyatirā torā
 Jesúre ā'mitirĭꝑēairā rupuko'a jŭjekarā imariꝑotojo
 “Tuꝑarāte ꝑūataekaki Espĭritu Santore nareka imabeyurā

nime ruṑu”, narīwārūeka. I'suṑaka nimamaka “Espīritu Santore nare ña'rījāirū”, āriwa'ri Tuṑarāte naro'si najēñeka. ¹⁷ Suṑabatirā Jesúre ā'mitiripēairāte ī'rikate jariwa'ririmarīaja naruṑuko'a narabemaka Espīritu Santore nare ña'rījāika.

¹⁸⁻¹⁹ Pedrorāka nare narabemaka Espīritu Santore nare ña'rījāimaka Simónre ĩaeka. I'sia ĩatirā niñerū nare ĩjirika yaṑawa'ri ikuṑaka nare kērīka:

—Mija baaeka uṑaka yibaamaka Espīritu Santore nare ña'rījāirika yiyayayu yiro'sioka. Suṑa imarī ika sime i'suṑaka yire mija baarūjerūki waṑa,— nare kērīka.

²⁰ I'suṑaka kēṑakā'ā, ikuṑaka Pedrote kire ārika:

—Waṑamarīaja Tuṑarāte ja'ataika, mawaṑāĩjirūki-marīa sime. I'suṑaka miṑuṑajoaika simamaka, miniñerūṑitiyika ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā me'rirū āriwa'ri. ²¹ Ba'iaja miṑuṑajoaika oñuka Tuṑarā. Suṑa imarī, yijaka aṑerāte Espīritu Santore ña'ajāārimajimarīka mime. ²²⁻²³ Koṑakaja mae ba'iaja miṑuṑaka mireka ñiawārūyu. Mía, Tuṑarāte tērīrika imakakaṑi yija baarijayua mioakiyu. Suṑabatirā ba'itakaja baarimaji imarī, marākā'ā baatirā aṑe uṑaka imarimajimarīka mime. Ba'itakaja miṑuṑajoaika ja'atirā Tuṑarāte mijēñebe, “Ba'iaja yīṑuṑajoaika yireka miye'kariabe”, āriwa'ri,— Pedrote kire ārika.

²⁴ I'suṑaka kēṑakā'ā ikuṑaka Simónre kire ārika:

—Maīṑamaki Tuṑarāka yiro'si mija jaibe. “I'suṑaka mijūarāñu”, yire meñua jūarika yaṑabeyuka yi'i ṑuri,— Pedrorākare kērīka.

²⁵ I'sia be'erō'ō Jesúre baaroyika niaeka mirāka, suṑabatirā nare kibojaroyikakaka tokarāre nabojaeka. ṑo'imajare wārōweatirā, Jerusalénrā ṑe'riwa'rikōrī Samariaka'iarā wejerakakaja Jesúrika nawārōrijarika.

Etiopíaka'iakakire Felipete ruṑuko'a jūjeka

²⁶ I'sia be'erō'ō Tuparã Felipe pō'irã ángelte pūataekaki ikupaka kire kēñaokaro'si:

—Jerusalénrã me'pe. Torã meyarãka poto, Gaza wãmeika wejearã a'yu ma'arã me'pe. Yapumatopi o'yuma'a sime i'sima'a,— Felipe kērīka.

²⁷ Supa imarĩ kire kērīka upakaja Felipe a'rika mae. Topi a'ririjaparaka Etiopíaka'iakakire kĩaeka. Etiopíaka'iakarã ipamakore niñerũ iarĩrĩrijeyobaarimaji imatiyaiki kimaeka. Jerusalénrã Tuparãte jiyipupayeerĩ turikaki, torãjĩte kipe'rieyawa'rika. ²⁸ Kawarure kitũrũrũkiapi kire yierijayukã'ãja Tuparãro'si bojarimaji Isaías wãsare o'oekekaka kĩarijarika.

²⁹ Torãjĩrã mae, ikupaka Espíritu Santore arĩka Felipe:

—Kire eyatirã, kiwãtapiji me'ririjape,— kire kērīka.

³⁰ Supa imarĩ kire rĩrĩeyatirã, Tuparãte bojaĩjirimaji Isaíare o'oekekaka ĩabaraka kijaiãatemaka, kiã'mitirika. Topi mae,

—Torã mijaiãateika ¿yaje miõrĩwãrũyu?— Felipe kire arĩka.

³¹ I'supaka kēpakã'ã,

—“I'supaka sãñu”, arĩwãrũbeyuka yi'i, maki yire sabojabeyua simamaka,— kire kērīka mae.

Topi mae,

—Yipō'irã mimarĩjãibe yire samiwãrõkaro'si, — Etiopíakakire kire arĩka.

³² Isaías Tuparãrika o'oeka kijaiãatekarō'ō ikupaka bojaeka:

“Oveja jããokaro'si ne'ewa'yu upakaja ĩrĩkate ne'ewa'rĩrãñu. Kipoya nata'amaka oveja akaserebeyua sima upakaja ba'iaja kire nabaako'omakaja kiakaserebesarãñu.

³³ Rĩkimarãja po'imajare ĩarãka wãjitãji ba'iaja kire nabaarãñu. ‘Ba'iaja baaiki kime’, kireka napakã'ã

ki'yopi'rirãñu ba'iaja baabesarãki imarĩ. Supa-batirã þo'imajare kire jããmaka, kiriparãmerã imabesarãñurã”, ãrĩwa'ri o'oekarõ'õ Etiopíakakire jaiþateka.

³⁴ Supa imarĩ kipõ'irã Felipete marĩjãika.

—Tuparãro'si bojaĩjirimajite o'oekakaka ãtirã yire mi-bojabe. ¿Yaje kirikakakaja kio'oeka bai? ¿Apikareka þupajoawa'ri i'supaka kio'oeka kã'ã?— Felipete kërĩka.

³⁵ Topi mae, Isaíare o'oekakaka ã'mitiritirã, ikupaka Felipete kire ãrĩka:

—Isaías i'supaka o'oekaki Jesúre ba'iaja jũarũkiakaka þupajoawa'ri.—

Supabatirã já Jesúmajaroka kire kibojaeka. ³⁶ A'ririjari ma'arijerã þa'wa imaekarõ'õrã neyaeka.

—Ñakõrĩ, õ'õrã sime okoa. Maekaka rupuko'a yire mi-jũebe ñarĩjĩka ¿yaje rukuya jia simajĩñu?— Etiopíakakire kire ãrĩka.

³⁷ I'supaka kēpakã'ã, ikupaka kire kërĩka:

—Yi'rityarĩji Jesucristore miyi'rijĩka, rupuko'a mire yijũjerãñu.—

I'supaka kēpakã'ã,

—Ñ'ã, Tuparã Makiji kime Jesucristo,— Etiopíakakire ãrĩka.*

³⁸ Supa imarĩ “Õ'õrã mituibe”, tũrũrũkia tuarimajite ãritirã, saþi merĩrikatirã þa'warã natu'arĩkaeka Felipete Etiopíakaki rupuko'a jũjeokaro'si. ³⁹ Pa'waþi namarĩrikaeka þoto, ikuparõ'õþiji Felipete Espĩritu Santore e'ewa'rika. Sabe'erõ'õ þuri Etiopíakakire kire ãberika ate. I'supaka simako'omakaja jĩjimakaþi Etiopíakakire o'rika. ⁴⁰ Apewejearã Espĩritu Santore kire e'ewa'rika

* 8:37 La mayoría de las traducciones de la Biblia no incluyen versículo 37 porque no aparece en las copias de la Biblia más antiguas.

be'erō'ō, “Azotowejearā ñimekā'ã mae”, Felipete ārīpupa-joaeka. Toḗi o'riwa'rikōrī wejerakakaja Jesúrika wārōri-japaraka Cesareawejearā keyaeka.

9

Saulote yi'riū'mueka Jesúre
(Hch 22.6-16; 26.12-18)

¹ Saulo Jesúre yi'yurāte jāārika ri'kawa'ri ba'iaja nareka kijairoyika ruḗu. Suḗa imarī “Ba'iaja nare yibaaerā”, ārīwa'ri kurarāka īḗamaki imatiyaiki ḗō'irā ke'rika.

² “Íi Saulo, yiḗūataiki Jesúre ā'mitiripēairāte kiñi'arū”, ārīwa'ri ḗḗpera kio'ookaro'si kijēñeka, Damascorā judīorākare rēñiriwi'ia imaruḗutarimajare beaokaro'si.

—Ika mijā'meikapi nare ñiatōḗorāka ḗḗakaja īmirīja, rōmijāteoka ñi'atirā Jerusalénrā nare ye'era'arāñu, —Saulote kire ārīka.

³ Suḗa imarī ma'api a'ririjari Damasco wejearā keyaerā baaekarō'ōjīte, ikuparō'ōḗiji mabo'ikakuripi yaaboaike kire jāāta'aeka. ⁴ Toḗi mae marākā'ã baaberiwa'ri sarāja Saulote ña'rika. Torājīte mae, ikupaka kire sārīka:

—Saulo, Saulo, ¿dako baaerā ba'iaja yire mibaariwā'imañu?— kire sārīka.

⁵ Sā'mitiritirā,

—¿Maki mime je'e Ñīḗamaki?— kērīka.

—Ba'iaja mibaawā'imarīrijayuka Jesús ñime, — kire kērīka.

⁶ I'supaka kire ārītirā,

—I'supaka baarikopakaja, mi'mitirā, Damascorā me'ḗe. Torā meyarāka ḗoto, “Ikupaka mibaabe”, ī'rīkate mire ārīrāñu, —Saulote kērīka.

⁷ Sauloka a'rikarā, sajaikakite ā'mitiriripotojo kire niatōḗoberika. Puḗataekarā imarī torā najiyirīkatakaeka supabatirā jaiberijīkaoka najarika. ⁸ Sabe'erō'ō

mi'mirīkatirā yoibaotaerā kibaakoṽeka. Torājīrā mae ōibeyua kiñakoa jarika simamaka Damascorā kijeyomarāre kire tītiwa'rika. ⁹ Torā kire ne'eeyaeka be'erō'ō maekarakarīmi yoibeyuka, ba'abekaja, supabatirā dakooka ukurimarīaja Saulote imaeka.

¹⁰ I'sia wejearā Jesúre yi'yuka, ĩ'rīka Ananías wāmeikite imaeka. Makārārũuroka upakapi kire ṽemakotowiritirā,
—¿Yaje mime Ananías?— Jesúre kire ārīka.

—Ā'ā Nīṽamaki, ō'ōrā nīme,— kire kērīka.

¹¹ —Ā'ā, mae Wājima'a wāmeirō'ōṽi me'ṽe. I'sima'api a'ririjari Judas wi'iarā meyarāñu. Torā eyatirā “¿Yaje ō'ōrā Saulo, Tarsowejeakakire ime?”, kire meṽe. Mia, i'supaka merĩrāñu yire jēñebaraka imaki kimamaka.

¹² Makārārũuroka upakapi ikupaka kiro'si simako'o: ĩ'rīka Ananías wāmeikite kire yibeako'o. Suṽa imarĩ kipō'irā kākaeyatirā miṽitaka kipemarā mija'aṽearāka ṽoto, ate yoiki kijarirāka, kire yibeako'o, — Ananíare kērīka

¹³ I'supaka kire kēṽakā'ā ikupaka Ananíare ārīka:

—Jimarīa kimajaroka ña'mitiyu, Jerusalénkarā mire yi'yurāte ba'iaja kibaarijyuakaka. ¹⁴ Supabatirā kurarāka ĩṽamarāre kire jā'meṽuatamaka, ō'ōrā Saulote etaeka. Suṽa imarĩ mire ā'mitirĩṽeairā yija imamaka, wēkomaka yijare baaokaro'si Jerusalénrā yijare e'ewa'ririmaji kime, — Ananíare kire ārīka.

¹⁵ I'supaka kērīko'omakaja ikupaka Jesúre kire bojaeka:

—Mire ñañu upakaja kipō'irā me'ṽe. Yimajaroka ṽo'imajare wārōrimaji kimaerā kire yiwā'maeka. Judíotatarā, judíotatamarĩrā, supabatirā niṽarimarāteoka sawārōrimaji kimarāñu. ¹⁶ I'supaka baarimaji kimamaka “Saṽi ĩ'rākurimarīaja jimarīa ba'iaja mijūarāñu”, kire ñarĩrāñu,— kireka Jesúre ārīka Ananíare.

¹⁷ Torājīrā kipō'irā Ananíare a'rika mae. Kimaeka wi'irā kipō'irā eyatirā kipitaka Saulo pamarā kija'apeaeka. Supabatirā ikupaka kire kērika:

—Yijeyomaki mia'mitipe. Maipamaki Jesús, mi'tarijarapaka poto mire pemakotowirapakiji, yire pūatako'oka miñakoa jiiirū āriwa'ri. Supabatirāoka Espiritu Santore mire ña'rījāirū āriwa'ri pariiji yire kipūatayu,— kire kērika.

¹⁸ I'supaka kērikarō'ōjiteje, wa'ititi upaka ioika Saulo ñakoapi ña'rīka. Torājīrā pūri jia kiñakoa jarika. I'supaka kire kibaamaka, kimi'mirīkaeka poto Ananíare kire rupuko'a jūjeka. ¹⁹ I'supaka kijarika be'erō'ō ba'atirā okajājia kijarika. I'supaka jaritirā ñoapañaka Jesúre yi'yurāka Damascorā kimaeka.

Damasco wejeakarāre Jesúrika bojariroka Saulote bojaū'mueka

²⁰ Torājīrā mae judíorākare rēriwi'iarā kākatirā, Jesúrika bojariroka wārōbaraka “Tuparā Maki kime Jesús”, Saulote nare ārika. ²¹ I'supaka kibaamaka, kopakaja po'imajare pūpataeka.

—Mia, īīji kime Jesúre yi'yurāte ba'iaja baarimaji Jerusalénrā. Ō'ōrā kime Jesúre yi'yurāte ñi'atirā, kurarāka ipamarā pō'irā nare e'ewa'yaokaro'si,— po'imajare ārika.

²² I'supaka napupajoako'omakaja Tuparāte kire jeyobaamaka, jībaji Jesúrika bojariroka kibojamirīkawa'rika. “Rita sime, Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki kime Jesús”, nare kēriroyika. Jia sakibojamaka, Damascokarā judíorāka iparimarā marākā'ā kire nokatērīwārūberika.

Judiotatarāte kire jāārika ri'kamaka Saulote ru'rika majaroka

²³ Damascorã ñoatakaja sawãrõbaraka Saulote imamaka, “Kire majãerã”, judíorãka Jesúre yi'ribeyurãte ãrípupajoaeka. ²⁴ Supa imarĩ ñami, ímioka kire napãñaroyika wejeapi þoriwa'rirũkirõ'õ koperekarã kire jããokaro'si. I'supaka nabaako'omakaja Saulote sõrika. ²⁵ Kiõrika simamaka kibojaeka yi'yurãte kire jeyobaaeka, kiru'yaokaro'si. Torãjĩrã mae, ñami wejea nata'tekarõ'õpi imatirã þi'i upaka ñoikarã kire jããtirã aþepẽ'rõtorã kire naruetaeka kiru'yaokaro'si.

Jerusalénrã Saulote imaeka mae

²⁶ Topi, ru'riwa'ritirã Jerusalénrã keyaeka mae. Torã Jesúre yi'yurãka jeyoaririka kiyapakoþeka. I'supaka kiyapako'omakaja “Jesúre yi'ribeyuka kime Saulo þuri”, ãrĩwa'ri kire nakíkika. ²⁷ I'supaka nimako'omakaja, Bernabé wãmeiki, Saulote jeyobaaekaki. “Mĩ'tabe, aþóstol-rãkaka majairã”, kire kërĩka. Sauloka napõ'irã eyatirã ikupaka Bernabére nare ãrika:

—Saulo kime ñĩ, ma'api ke'ririjayukã'ã maipamaki Jesúre kire þemakotowirika. Supabatirã kika kijaika. I'supaka Jesúre kire baaeka be'erõ'õ Damascorã dako werikimarĩaja þo'imajare Jesúrika bojariroka wãrõrapaki kime,— Bernabére nare ãrika.

²⁸ I'supaka nare kþpakã'ã “Maka imarũkika Saulote ime mae”, kireka narĩka. I'supaka napakã'ã, Jerusalénrã naka kimaeka. Naka imarijari dako werikimarĩaja tokarãre Jesúrika kibojaeka. ²⁹ Judíotatarã imariþotojo griego oka jairãka Saulote jaibaraka imaeka. Tuparã majarõþũñu ãñua nare bojabaraka, “Sãñu upakaja Jã'merũkika Tuparãte wã'maekaki kime Jesús”, nare kërĩka. I'supaka kþpakã'ã ã'mitiriwa'ri kire jããrika nari'kaeka. ³⁰ I'supaka kika nima ã'mitiriwa'ri, Cesarearã kijeyomarãre kire e'ewa'rika. Torã eyatirã Tarsowejarã kire nape'riwa'rirũjeka.

³¹ I'sia poto p̄uri Judea, Samaria, sup̄abatirā Galilea ka'iarāoka ba'iaja Jesúre yi'yurāte jūaberika. Sup̄a simamaka Esp̄iritu Santore nare jeyobaamaka j̄jimakaḽi Jesúre j̄ibaji yi'yurā nimamir̄ir̄ikawa'rika. Sup̄a imar̄i r̄ikimabaji Jesúre yi'yurāte imarijarika. Sup̄abatirāoka ritaja j̄iyip̄up̄aka Maip̄amakire ōparaka nimarijarika.

Bitamajite Pedrote jieka

³² Sup̄a imar̄i Jesúre yi'yurāte ī'rāweje jariwa'r̄irimar̄aja Pedrote ĩatap̄aroyika. I'sup̄aka imawa'ri Lida wāmeir̄ō'ōrā naḽō'irā turir̄i keyaeka. ³³ Torā eyatirā Eneas wāmeikite k̄iaeka. Bitamaji imar̄i, maekarakaotēñarirakakuri wejejē'rāka keyawa'rika kikār̄ir̄ukir̄ō'ōrāja p̄eyubaraka. ³⁴ Torāj̄irā mae, ikup̄aka Pedrote kire ār̄ika:

—Eneas, mia'mitipe, Jesucristore mire jieyu mae. Sup̄a imar̄i mimi'mir̄ikabe. Sup̄abatirā mikār̄ir̄ukia mibupebe, — kire kēr̄ika.

I'sup̄aka kire kēr̄ikar̄ō'ōj̄iteje, bitamaji imakoḽekakite mi'mir̄ikaeka. ³⁵ R̄ikimar̄aja Lidakarā sup̄abatirā Sarónka'iakarāoka ĩaekarā sup̄a kibaaeka. Sup̄a imar̄i nimaup̄atiji Jesúre yi'yurā oyiaja najarika.

Reyaekakote Pedrote tãäeka

³⁶ Ī'rāko Joḽe wāmeir̄ō'ōkako Tabitá wāmeikote imaeka, Jesúre yi'yuko. Griego okaḽi p̄uri Dorcas wāmeiko koimaeka. Jiiko p̄o'ir̄ōmo imar̄i wayuoka baairāte jia kojeyobaaroyika. ³⁷ I'sup̄aka imariḽotojo ikup̄ar̄ō'ōḽiji wāmar̄ia jariwa'ri koreyaeka mae. Koreyamaka ĩatirā reyairāte nabaaika up̄akaja koḽo'ia najūjeka korirā. Sup̄abatirā ĩmip̄ē'rōtorā imaeka kurarakarā koro'siji kore nataeka. ³⁸ I'sup̄aka kore baatirā “Lidarā Pedrote ime”, p̄o'imajare añua Joḽekarā Jesúre yi'yurāte ā'mitirika. Sā'mitiritirā ĩ'parāte Pedrote akar̄i naḽūataeka,

koyikurirāja kimaeka simamaka. Kipō'irā eyatirā ikupaka kire narīka:

—Dajoa wārūaja yijaka.—

³⁹ I'supaka napakā'ā ā'mitiriwa'ri, naka Pedrote a'rika Joḡerā. Torā eyatirā Dorcas majaka nataekarō'ōrā kire ne'ewa'rika. Supa imarī kopō'irā rīkimarāja natīmiarāte reyatapaekarāre oḡaraka imamaka kīaeka. Ketamaka kipō'irā narērīka kika jaiokaro'si.

—Dorcate reyaerā baaraḡaka ruḡu rīkimakaja saya yijare kopu'aījirape,— āḡaraka Pedrote sanabeaeka.

⁴⁰ I'supaka kire napakā'ā,

—Mija ḡoriwa'ḡe ruḡu,— nare kērīka.

Naḡoriwa'rika be'erō'ō, ṅukurupatirā Tuḡarāka ki-jaika. Kika jaiweatirā, reyaekakote jorowa'ri īatirā,

—Tabitā mimi'mibe,— kore kērīka.

I'supaka kērīka ḡotojo koñakoa wiritaeka. Supa imarī Pedrote īatirā komi'mirupaeaka. ⁴¹ Toḡi mae, kopitakapi ṅi'atirā Pedrote kore mi'mataeka. Supabatirā “Mija ḡoḡe ruḡu”, kērīkarāte kiakaeka.

—Kopakaja ōñia kojayu. Ate kore mija īarape mae,— Jesúre yi'yurā natīmiarā reyatapaekarā, supabatirā aḡerā najeyomarāreoka kērīka.

⁴² I'supaka kojarika ritaja Joḡekarāre ā'mitiripataeka. Sā'mitiritirā rīkimarāja Jesúre nayi'rika. ⁴³ Sabe'erō'ō torā ṅoaka Pedrote imaeka, wa'iro'si ajea ba'iraberimaji Simón ḡō'irā.

10

Cornelio ḡō'irā Pedrote a'rika

¹ Cesareawejearā Cornelio wāmeikite imaeka. Torā rīkimarāja surararāka Italiakarākaki imatirā ī'rāḡitarakamarā ḡo'imajarakamaki surararāka īḡamaki kimaeka. ² Judíorākimarīka imariḡotojo Tuḡarāte

jiyipupaka ðñuka, kiwi'iareka imarãpitiyika. Judíorãka wayuoka baairãte rikimakaja niñerũ jeyobaarimaji, supabatirãoka Tuparãte jajipaki kimaeka. ³ I'supaka kimamaka írãrimi tres rō'ðjirã aiyate eyawa'rika poto makãrãrũñuroka upakapi Tuparãte pũataekaki ángelte kipõ'irã etaeka. Jia Corneliore kire ãtiyaeka. Supabatirã kipõ'irã kãkaeyatirã,

—Cornelio,— ángelte kire ãrika.

⁴ Topi mae, kireka ñakoariji,

—Aya, ¿marãkã'ã sime je'e ñipamaki?— pupatawa'ri kire kërĩka. I'supaka kẽpakã'ã

—Tuparãte mijeñerijayu rakakaja mire kiã'mitiyu. Supabatirã wayuoka baairãte mijeyobaaikarekaoka jĩjimaka kime. I'supaka mimamaka mireka pupajoajipaike kime. ⁵ Supa imarĩ Joþewejeaã imaki Simónre akarĩ a'rirũkirãte mipũatabe. Kiwãmeaoka Pedro. ⁶ Apika Simón wa'iro'si ajea ba'iraberimaji riapakirijerã imaki pð'irã kime. Torã Simón Pedrote natõporãñu mipũatarãñurã,— ángelte kire ãrika.

⁷ I'supaka kire ãrĩweatirã ángelte a'rika. Sabe'erõ'õ írparã kiba'iraberimaja, supabatirã írĩka surara jia Tuparãte yi'yuka imaekakiteoka kiakaeka. ⁸ Supa imarĩ kipõ'irã netaeka poto, ángelte kire ãrikakaka Corneliore nare bojaeka. Nare sabojaweatirã Joþerã nare ke'rirũjeka.

⁹ I'supaka kẽpakã'ã a'ritirã, aþerĩmi wãjitãji aya simaeka poto Joþe koyikurirã neyaeka. I'tojĩte wi'i rupututuarã Pedrote mirĩka Tuparãka jairĩ. ¹⁰ Tuparãka jaibaraka kimaeka poto kopakaja kikẽsirabaeka. I'supaka kimamaka aþerãte ba'arika kiro'si baayukã'ãja ikupaka makãrãrũñuroka upakapi kiro'si simaeka: ¹¹ Mabo'ikakurirã kãeka poto sayapãia jo'bato írãpã'rõto ñi'atirã maja'aruetaika upaka saruira'aeka. ¹² Satõsiarã ritajakaka wa'iro'sia, wa'iro'siwẽkoa þariji imaeka.

Wa'ibikirāka upaka tuyua, wiyua, supabatorā yibaraka tuyuaoka simaeka. * ¹³ Supa imarī īmipi ikupaka Pedrote sajaikorika:

—Pedro mimi'mibe. Samijāāba'abe,— kire sārīkorika.

¹⁴ I'sia oka ā'mitiritirā ikupaka kiyi'rika:

—Marākā'ā baatorā yibaaberijika Nīpamaki, Moisés wāsare jājibaaeka ba'akoribeyuka nīme ruḡu.—

¹⁵ Topi ate sajaikorika

—“Jājika yiro'si sime”, merīa'si, Tuparāte ba'arūjeika pūri “Miba'abe”,— mabo'ikakuripi sārīkorika.

¹⁶ Maekarakakuri i'supaka Pedrote sabaaka. Sabe'erō'ōpi mae sayapāia Tuparāte e'eka. ¹⁷ I'sia īawa'ri “¿Dako baaerā supa yire sabaayu jee?”, Pedrote ārīpupajoaka. I'supaka pūpajoabaraka kimekā'āja, “No'orā Simónre ime”, āparaka pō'imajare jērīarīarīji, Simón wi'iarā neyaka Corneliore pūataekarā. ¹⁸ Torā eyatirā ikupaka najērīaeka:

—¿Ō'ōrā yaje Simón Pedro wāmeikite ime?— narīka.

¹⁹ Kīaeka mirāka pūpajoabaraka kimekā'āja, Espiritu Santore kire jaika,

—Mia'mitipe. Maekarakamaki īmirīja mire mo'arī etairā. ²⁰ Mae miruiwa'pe, naka me'yaokaro'si “¿Yaje judīorākamarīrāka ya'rijīnu je'e?”, ārīpupajoabekaja mimabe. Yipūatairā nime,— Espiritu Santore kire ārīka.

²¹ Supa imarī, Corneliore pūataekarā maekarakamaki pō'irā Pedrote ruiwa'rika.

—Yi'iji nīme mija mo'aiki. ¿Dako ārīwa'ri mija i'tako'o?— nare kērīka.

²² I'supaka kēpakā'ā ikupaka nayi'rika:

* 10:12 Fue prohibido en la ley de Moisés comer animales tal como reptiles, culebras, marranos, perros, varios insectos, etc. Véase Levítico 11

—Yija ñpamaki Cornelio miþõ'irã yijare pũatarapaki. Jiika þo'imaji kime Cornelio. Supabatirã Tuþarãte jiyiþuþayeeiki. Ritaja judíotatarãoka kire jiyiþuþayeeirã. Suþa imarĩ ikupaka ángelte kire ãrãþe're: “Mia'mitipe Cornelio, Simón Pedrote miakaþũabe. Supabatirã mire kibojarãka jia mia'mitipe”, ángelte yija ñpamakire ãrãþe,
— Simón Pedrote narĩka.

²³ Suþa naþakã'ã,

—Õ'õrã kãkara'atirã yipõ'irã mija kãþe ruþu,— Pedrote nare ãrĩka.

Aþerĩmi þuri naka Pedrote a'rika mae. Joþewejeakarã ñ'rãrimarã Jesúre yi'yurãoka, naka jeyoariwa'rikarã.

²⁴ Aþerĩmi Cesareawejearã neyaeka. Neyaerã baaeka ruþu, kirĩrã supabatirã kijeyomarãpitiyika rërĩtirã Corneliore imaeka, “Simón Pedrote bojarãka ma'mitiriye'e”, ãrĩwa'ri nare kioyibojaeka. ²⁵ Torã neyaeka þoto Pedrote e'etorirĩ Corneliore þorika. Supabatirã Corneliore ñukurupaeka kire jiyiþuþayeeokaro'si. ²⁶ I'supaka kibaamaka kipitakarã ñi'atirã,

—Mimi'mibe. Miupakaja þo'imaji ñime yiro'sioka,— Pedrote kire ãrĩka.

²⁷ I'supaka kãþakã'ã kimi'mika mae. Suþa imarĩ jaibu'arikaþiji wi'iarã nakãkaeka mae. Torã kãkawa'ritirã rikimarãja þo'imaja rërĩkarãte Pedrote ñaeka. ²⁸ I'supaka nimamaka ñatirã, ikupaka Pedrote nare bojaeka:

—Yija judíotatarã aþetatarãpitiyika rukubaka imarika, supabatirã naþõ'irã turirikaoka jãjibairã yija ime. I'siakaka õrĩwãrũirã mija ime. I'supaka simako'omakaja Tuþarã þuri ikupaka yire bojarapaki: “Jãjibaarimarĩa sime', ñañua Jãjibaarika sime', mija ãrĩa'si”, Tuþarãte yire ãrãþe. Suþa imarĩ “Judíotataki imariþotojo aþetatarãka rukubaka ñima jãjibaarũkimarĩa sime”, ñarĩwãrũyu maekaka þuri. ²⁹ Suþa imarĩ Cornelio majaroka yire

nabojaraḗaka ḗotojo ḗojimarĩji miḗḗ'irã yi'taraḗe. Supa imarĩ ħmarãkã'ã ãrĩwa'ri oka yire mija ḗũatararaḗe? — Pedrote nare ãrĩka.

³⁰ I'supaḗa kēḗakã'ã, ikupaḗa Corneliore kire ãrĩka:

—Botarakarĩmi sajaritiyu tres rō'ōjĩrã aiyate eyawa'raḗaka ḗoto, Tuḗarãka jaibaraka ḗimararaḗaka be'erō'ō. Ikuḗarō'ōḗiji ángelte saya yaaboaiḗa jāãtirã yiḗḗ'irã kiḗemakotowiraraḗe. ³¹ Topi ikupaḗa yire kērãḗe mae: “Cornelio. Tuḗarãte mijēñeika jĩjimakaḗi kiã'mitiyu. Supabatirã wayuoka baairãte mijeyobaaiḗa jiaoka kiro'si sime. Saḗi ãrĩwa'ri jia mire kibaayu.

³² Supa imarĩ Joḗewejarã imaki Simón Pedro wãmeikite miakarũjebe. Aḗika Simón wa'iro'si ajea ba'iraberimaji wi'iarã kime riapaḗakirijerã”, ángelte yire ãrãḗe. ³³ I'supaḗa yire kibojamaka ã'mitiriwa'ri, ḗojimarĩji oka mire yiḗũatararaḗe. Jia oka mi'tayu ō'ōrã. Tuḗarãte ãiḗa wãjitãji yija rēriko'o kioka simaḗaḗatiji ōñaokaro'si. Tuḗarãte mire bojaika yija ã'mitiririyaḗayu,— Corneliore kire ãrĩka.

Cornelio jeyomaraḗe kiwãrōḗeka Pedro

³⁴ Sã'mitiritirã, ikupaḗa Pedrote jaiũ'mueka mae:

—“Aḗerimarãre kiwãtaika ḗemawa'ribaji ĩ'rãtataraḗe wãtabeyuka kime Tuḗarã”, ḗarĩwãrũyu mae. ³⁵ Ritatojo wejeareka ḗo'imajatata imaḗaḗatirekaja jiyiḗupaḗa kire ōrĩwa'ri, kiyapaika upakaja baairãka jĩjimaka kimarijaju.

³⁶ Yija tã'omaja Israel wãsa riḗarãmerãro'si Jesucristo, ritatojo wejeareka imarã ĩḗamakite baaekapi ãrĩwa'ri jia Tuḗarãka nimarũkiakaka nare kibojaeka. ³⁷⁻³⁸ Mamarĩ Galileaka'iarã, supabatirã ritaja Judea ka'iareka Jesús Nazaretkakire baaeka ōñurã mija ime. ḗo'imajare wãrōbaraka Juanre narupaḗuko'a jũjeyukã'ãja, mae kirikapi baawãrũiki Jesúre kimaũ'murũjeka Tuḗarã. Supabatirã Espĩritu Santore kire kija'ataeka. I'supaḗa kibaekaki

imarĩ, Galileakarãre supabatirã Judeaka'iakarãreoka jia kibaaeka. Supa imarĩ ritaja Satanãre ba'iaja jũarũjeroyikarãte kitããroyireka. I'supaka kibaaroyireka, Tuparãte kika imaeka simamaka. ³⁹ Yija, apóstolrãka, Jerusalénwejearã, supabatirã judíotatarã ka'iarã ritaja Jesúre baaeka ãaekarã. Sabe'erõ'õ Jerusalénrã judíotatarã ãparimarãte yapua tetaekarã kire jããrũjeka. ⁴⁰ I'supaka kire nabaako'omakaja maekarakarĩmireka, Tuparã þuri Jesúre õña jarirũjekaki. Supabatirã Jesúre yijare kipemakotowiataeka. ⁴¹ Judíotatarãte nimaupatiremarĩa Jesúre þemakotowirirã Tuparãte baaeka. Mamarĩtaka kiwã'maekarã yija imamaka i'supaka kibaaeka, “Õña Jesúre ime ate”, yija ãrĩwãrũokaro'si. Ate õña Jesúre jariþe'rika be'erõ'õ kika ba'aekarã yija ime. ⁴² “Õña imarãte supabatirã reyaekarãteoka, ba'iaja nabaaka wapa nare jẽnerimaji mimabe', ãrĩwa'ri Tuparãte yire jã'meka ãrĩwa'ri þo'imajare mija bojabe”, Jesúre yijare ãrika. ⁴³ Tuparãro'si bojaĩjirimaja imaeka rakamakiji Jesúre imarũkiakaka þupajoawa'ri no'oeka. Supa imarĩ Jesúre yi'yurãte ba'iaja baaeka wapa Tuparãte ye'kariarũkiakaka no'oeka,— Pedrote nare ãrika.

Judíotatarãteoka Espíritu Santore ña'rĩjãika

⁴⁴ I'supaka ãparaka Pedrote imekã'ãja Espíritu Santore nare ña'rĩjãika. ⁴⁵⁻⁴⁶ Supa imawa'ri ĩrãrokamarĩa þo'imaja oka norĩbeyuaja jaibaraka nimaeka Tuparãte jiyipupayeebaraka. Siatirã “Judíorãkamarĩrãteoka Espíritu Santore ña'rĩjãiyu mae”, ãrĩwa'ri naþupataeka judíorãka Pedroka ĩrãtiji etaekarã. ⁴⁷ Topi ikupaka judíorãkare Pedrote ãrika ate:

—Mija ã'mitipe yijeyomarã. Muþakajaoka Espíritu Santore nare ña'rĩjãimaka õ'õrã imarãte ĩrĩkaoka “Rupuko'a

nare mija jūjea'si", ārīrika imaberijīñu, — judíorākare kērīka.

⁴⁸ Supabatirā,

—“Jesucristore yi'riwa'ri kirirā maime mae”, ārīwa'ri rupuko'a mija jūjerūjebe,— Corneliorākare kērīka.

Supa imarī narupuko'a najūjeka Pedroka imaekarā. Sabe'erō'ō,

—Me'ria'si ruṣu. Yijaka mimabe ñojimarīji ruṣu,— Pedrote narīka Cornelioka imaekarā.

11

*Jerusalénkarā Jesúre yi'yurā imaekarāte Pedrote majaroba-
jaeka*

¹ Topi mae, apóstolrāka, supabatirā Judeaka'iakarā Jesúre ā'mitiripēaekarāoka, “Judíotatamarīrā imariṣotojo, Jesúre na'mitiripēayu're”, ārīka majaroka na'mitirika. ²⁻³ Supa imarī Jerusalénrā Pedrote ṣe'rieyaeka ṣoto, ikupaka kire narīka:

—¿Dako baaerā judíotatamarīrā wi'iarā mikākarape? Supabatirāoka ¿marākā'ā ārīwa'ri naka miba'arape? — Pedrote narīka.

⁴⁻⁵ I'supaka kire napākā'ā ikupaka wājirokapi Pedrote nare bojajiika:

—Jopewejearā Tuparāte jaibaraka ñimarapaka ṣoto ikupaka simarape. Makārārūñuroka upakapi ikupaka yire saṣemakotowirape: Mabo'ikakuripi sayapāia jo'bato ī'papē'rōto ñi'atirā maja'aruetaika upaka ōika ima yiṣō'irā etarapaka. ⁶ “¿Dakoa satōsiareka ima?”, ārīwa'ri jia sañiatiyarape. Ritajakaka wa'iro'sia, wa'iro'siwēkoa ṣariji imarapaka. Wa'ibikirāka upaka tuyua, wiyua, supabatirā yiibaraka tuyuaoka simarape. ⁷ Sañiawearapaka ṣoto mabo'ikakuripi ikupaka yire sārīkorape: “Pedro mimi'mibe. Jāätirā samiba'abe”,

yire sārīkorape. ⁸ “Marākā'ā baatirā yibaaberijika Ñipamaki, Moisés wāsare jājibaaeka ba'akoribeyuka ñime ruḡu”, ārīwa'ri yiyi'raḡe. ⁹ Suḡa ñapakā'ā ikupaka yire sārīkorape ate: “ 'Jājika yiro'si sime', merīa'si, Tuḡarāte ba'arūjeika ḡuri 'Miba'abe' ”, sārīkorape. ¹⁰ Maekarakakuri i'suḡaka yire sārāḡe. Sabe'erō'ōḡi mae Tuḡarāte sayapāia e'emiarape mabo'ikakurirā. ¹¹ Ikuparō'ōḡiji i'suḡaka simarapaka be'erō'ō maekarakamaki ḡo'imajare ñimaraparō'ōrā eyarape. Cesarewejeakaki Cornelio nare ḡūatarapaki, yire ne'eayaokaro'si. ¹² “Netarāka ḡoto, ba'iaja ḡuparibekaja naka me'ḡe”, Espiritu Santore yire āpakā'ā, ya'raḡe. Suḡabatirā i'rōtēñarirakamarā Jesúre ā'mitiripēairā yika ō'ōrā imarā yijeyoa turaparā. Naka mae Cornelio wi'iarā yija kākarape. ¹³ Yija kākaeyarapaka ḡoto, ikupaka Corneliore yijare bojarape: “Yiwi'iareka ñimarapaka ḡoto ángelte yire ḡemakotowirirīkarape. Mia je'e ikupaka yire kērāḡe: 'Joḡewejarā Simónre akarī a'rirūkirāte miḡūatabe. Pedrooka kire nañu. ¹⁴ Mija ḡō'irā eyatirā, “Mire, miwi'iareka imarāteoka ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā mija a'rirūkia imakoḡeikareka ikupaka Tuḡarāte mijare tāārāñu”, ārīwa'ri mijare kibojarāñu', Corneliore yijare ārāḡe”, ángelte kire ārīka bojabaraka. ¹⁵ I'suḡaka yire kērāḡepaka be'erō'ō, yi'i ate nare bojaū'murapaki. Nare yijaiū'murapaka ḡotojo, ikuparō'ōḡi Espiritu Santore nare ña'rījāirape, mare mamarī kibaarapaka upakajaoka. ¹⁶ I'suḡaka simakaka ĩawa'ri, Maipamakire bojaeka yiḡupajoatōḡorape. Mia, ikupaka kērīka: “Bikijarā ḡuri okoḡi Juanre ruḡuko'a mijare jūjeka. Tuḡarā ḡuri Espiritu Santo mijare ña'ajāārāki, kiyapaika upakaja baawārūirā mija imaokaro'si”, i'suḡakajaoka mamarīrāja Jesúre mare bojatika. ¹⁷ Jesucristore yi'yurā maimamaka,

Espírítu Santore Tuṕarāte mare ña'ajāārāpaka uṕakaja judíorākamarīrā nimako'omakaja nareoka Espírítu Santore kiña'ajāārāpe. I'suṕaka Tuṕarāte nare baamaka “I'suṕakamarīa sime. Judíorākamarīrā mija ṕuri marākā'ā baatirā yijaka imaberijīrā mija”, āriberijīka ñimarāpe,— Pedrote nare ārika.

¹⁸ I'suṕaka kēṕakā'ā kire najērīatīyika. Toṕi mae ikuṕaka naṕuṕaka no'aeka:

—Jiitakaja baaiki kime Tuṕarā. Judíorākamarīrāteoka ba'iaja nabaaike naja'atarāka, nare kiye'kariarāñu jia kika nimajīṕarū,— āriwa'ri narīka.

Antioquíakarā Jesúre nayi'riū'mueka

¹⁹ I'sia ruṕubaji Jesúre yi'ribeyurā Estebanre jāāekarā. Suṕabatirā aṕerā kiṕuṕaka imaekarā Jesúre yi'yurāteoka ba'iaja nabaieka. Suṕa imarī ī'rārimarā Jesúre yi'yurā Feniciaka'iarā, Chiṕrejūmurikarā imawejeareka, suṕabatirā Antioquía wejearōoka naru'riwa'rika. Torā eyatirā, judíorākare takaja Jesúrika bojariroka nabojaeka. ²⁰ Aṕerā ṕuri, Chiṕrekarā, Cirenekarā a'ritirā Antioquíarā eyaekarā. Torā eyatirā judíorākamarīrā imaekarāteoka maiṕamaki Jesúrika nabojaeka. ²¹ “Jia nabojawārūrū”, āriwa'ri Tuṕarāte nare jeyobaaeka. Suṕa imarī rīkimarāja Jesúrika nabojaeka ā'mitiritirā, mamarī nayi'rikoperoyika naja'ataeka, kire yi'riwa'ri.

²² Antioquíawejearā Jesúre nayi'yua majaroka, Jerusalénkarā Jesúre yi'yurāte ā'mitirika. Sā'mitiritirā Antioquíarā Bernabére naṕūataeka. ²³ Suṕa kire naṕakā'ā ke'rika. Torā eyatirā, Tuṕarāte jia nare baaeka kíaeyaeka. I'suṕaka nimaeka īatirā ikuṕaka jījimakaṕi nare kibojaeka:

—Ika mija ima uṕakaja jībaji Jesúre mija yi'ririmirīrikawa'pe,— nare kērīka.

²⁴ Espíritu Santore kire jeyobaaikapí jiiɸupaki kimaeka. Tuɸarāte yapaika upakaja oyiaja imaki imarī, jia Jesúre yi'yuka Bernabére imaeka. Suɸa imarī rikimarāja kibojaka ā'mitiritirā, Jesúre nayi'rika.

²⁵ I'sia be'erō'ō Tarso wāmeika wejearā Bernabéte a'rika, Saulote mo'arī. ²⁶ Kire tōɸotirā, “Dajoa Antioquíarā”, kire kērīka. Suɸa kire kēpakā'ā i'parā najeyoariwa'rika torā. Īrākuriwejejē'rāka torā nimaeka, Jesúre yi'ririmajaka. Torā imatirā rikimarāre Jesúrika nawārōeka. I'sia wejekarā Jesúre yi'yurātejeoka “Cristianorāka nime”, ɸo'imajare āriū'mueka.*

²⁷ I'sia ɸotojo Jerusalénkarā, Tuɸarāro'si bojaĭjirimajare eyaeka Antioquíarā, Jesúre yi'yurāte rērītirā imaekarō'ōrā. ²⁸⁻³⁰ Torā eyaekarākaki i'rika imaekaki Agabo wāmeiki. Jesúre yi'yurāte rērītirā imaekarō'ōrā eyatirā, Espíritu Santore jeyobaaikapí ɸupajoatirā, ikupaka nare kērīka: “Ritatojo ka'iarā nakēsirabarāñu, ba'arika torā ɸurirāka simamaka”, Agabote nare ārika. (Ñamajĭbaji ba'arika torā ɸurika Romawejea ĭɸamaki Claudiore imaeka ɸoto). Sā'mitiritirā, “Judeakarāre ba'iaja jūaerā baayu're, niñerū nare maɸūataye'e”, Antioquíakarā Jesúre yi'yurāte ārika. Narīka upakaja, narikaeka ko'apitorāja Saulo, Bernabépitiyika ĭ'parāwā'taja nijika, “Judeakarā Jesúre yi'yurāte imaruɸutarimajare samija ĭjibe”, āriwa'ri.

12

Santiagore najāāeka, supabatirā wēkomaka imariwi'iaɸi ɸedrote ɸorika

¹ I'sia ɸoto ritaja Jesúre yi'yurā upatireje ba'iaja Herodere kisurararākare baarūjeū'mueka. Suɸa

* 11:26 El nombre Cristiano quiere decir “Cristo es nuestro Señor.”

imarĩ ĩ'rārĩmarã nare imaruputarimajare wẽkomaka imariwi'iarã nataeka. ² Supabatirã, Juan ma'mi Santiagore nañi'apakã'ã, “Kiwãmua mija toata'tabe”, nare kērĩka. ³⁻⁴ I'supaka kērĩka ã'mitiritirã, jĩjimaka judĩorãka ĩparimarãre jarika. Topi jĩjimaka nimamaka ĩawa'ri pan levadura rukeberika naba'aroyikarĩmi Pedroteoka kiñi'arũjeka wẽkomaka imariwi'iarã kire tayaokaro'si. Pedrote ru'rikoreka jia kisurararãkare kiarĩrĩrũjeka Herodes. Botarakatata imatirã rakaka tatareka botarakarimarã nimaeka. I'sirakamarã imarĩ,
 —Botarakamaki oyiaja mija o'arijarirãñu kire tuerikareka,— nare kērĩka.

Supabatirã “Pascua baya o'riwa'rĩrãka poto, po'imajare ĩarãka wãjitãji Pedrote ba'iaja jaiwã'imarĩtirã, kire yijãrũjerãñu”, Herodes pũpaka imaeka. ⁵ Supa imarĩ ĩ'rārĩmi upakaja jĩtakaja Pedrote natueka. I'supaka nima ã'mitiritirã, kijeyomarã Jesũre yi'yurã jimarĩa Tuparãte kiro'si jaiĩjika.

⁶ Torã kimaeka ñami simakopeka Herodete kire jãrũjerũkirĩmi. Mia, wẽkomaka imariwi'iarã ĩ'parã surararãka kire tuerimaja watopekarã ĩ'pamiji perumijiapi pi'pekaki kikãrĩpañaeka. ĩarĩrĩtiyarũkirõ'õ simamaka aperiã surararãka koperekarã tuekarã. ⁷ Ikuparõ'õpiji, ángelte kipõ'irã etaeka. Supabatirã kimaeka kurara yaaboeka jãjia jãta'airõ'õ jarika. Topi mae, kãrĩka imaekaki Pedrote ángelte rabetõrõtaeka. Kitũrũeka poto,

—Wãrũaja mimi'mibe,— kire kērĩka.

I'supaka kire kērĩka potojo perumijiapi kipita arikaka napi'pekopeka kutueka. ⁸ I'supaka kijarika poto,

—Mijarĩroaka mijããũ'mube, miũ'puko'aoka,— Pedrote kērĩka.

Topi ikupaka kire kērĩka ate:

—Mijariroaka pemakatooka mijããbe. Supabaturã yibe'erõ'õ mi'tabe,— ángelte kire ãrika.

⁹ I'supaka kire kãpakã'ã, Pedrote kibe'erõ'õ a'rika. I'supaka baaripotojo “Supa sime”, marĩwãrũberijika simaeka kiro'si. “¿Yaje ritaitaka sime je'e?”, ãrĩripotojo “Makãrãrũñuroka upaka yiro'si sime je'e”, kãrĩpupajoaeka. ¹⁰ A'ririjariji mamarĩkaki surarate tueirõ'õ o'ritirã, apikate imarõ'õoka no'rika. Sa'riwa'ri jiyiakaka peruakaka baaeka wejekuraraka koperekarã neyaeka poto sõnu upakaja sawiritaeka. Topi poritirã na'ririjayukã'ãja ikuparõ'õpiji ángelte ririwa'rika. I'supaka simamaka i'rikaja Pedrote tuika.

¹¹ Topi mae, “Rita sime. Kãrãrũrĩbeyuka yi'i. Herodete yire jããkoreka yire kipoaerã ángelte kipũatayu Tuparã. I'supaka simamaka judiorãka ipamarã ba'iaja yire nabaaripakatayuareka, yiwapu'yu mae”, Pedrote ãrĩpupajoaeka.

¹²⁻¹³ I'supaka kipupaka imekã'ãja Juan Marcos pako, María wi'iarã ke'rika. Satõsirõ'õrã rikimarãja Tuparãte jaibaraka po'imajare imaeka. I'supaka nimaekarõ'õrã eyatirã koperekapi,

—¿Yaje mija ime?— nare kãrika.

Sã'mitiritirã i'rãko torã ba'iraberimajo, Rode, koperekarã eyarĩkaritirã, ã'mitirikako, “¿Maki kime?”, ãrĩwa'ri. ¹⁴ Sakowierã baaeka ruðu, Pedrote jaika koã'mitiriwãrũeka. Sã'mitiriwãrũtirã jijimaka jariwa'ri kopereka wiebekaja,

—Pëterã Pedrote imakoyu,— ãrĩwa'ri torã imaekarãte bojarĩ ko'rika.

¹⁵ I'supaka nare kãpakã'ã,

—Miwejabiyu je'e,— kore narĩka.

Topi,

—Ritama ñãnu,— nare kõrĩka.

I'supaka nare kãpakã'ã,

—Kire ĩarĩrĩka mirĩki ángel kime je'e aḗeyari,— kore narĩka.*

¹⁶ I'supaka narĩko'omakaja,

—¿Yaje mija ime?— pētepi Pedrote ārĩrikamarika.

I'supaka simamaka kopereka wiwatatirā kire ĩawa'ri kopakaja napupataeka. ¹⁷ I'supaka nimamaka, kipi-

taka kimimataeka “Kareaja mija imabe”, ārĩwa'ri. Topi mae, “Wēkomaka imariwi'iarā ĩimako'orō'ōpi ikupaka Tuparāte yire baako'o”, nare kērika. I'supaka nare ārĩtirā,

—Majeyomarā Jesúre yi'yurāte samija bojabe. Supabaturā i'supakajaoka mija āḗe Santiagoreoka, — nare kērika.†

I'supaka nare ārĩweaturā aḗerō'ōrā ke'rika.

¹⁸ Kiru'rika ĩamibikitojo torā ĩarĩrĩrimaja imaekarā surararākare jimarĩa ba'iaja ḗuparika Pedrote imabepakā'ā ĩaturā. “¿Marākā'ā Pedrote baaturako'o je'e? Ba'itakajama sime”, narĩka. ¹⁹ Kimabepakā'ā ĩaturā, Herodete kire mo'arũjeka. Kire natōḗobepakā'ā Herodete nare jēriapeaturā. I'supaka nare kijēpakā'ā marākā'ā nayi'riwārũberĩjĩka simaeka naro'si. Supa imarĩ Herodete nare jāārũjeka mae. I'supaka nare baaturā Judeapi ke'rika Cesarearā imarĩ.

Tuparā reaturũjekaki Herodete

²⁰ Tirowejeakarā supabaturā Sidónwejeakarāka jiamarĩa imawa'ri boebaka naka Herodete imaeka. I'supaka tokarāka imawa'ri, niñerũ e'eokaro'si ba'arika nare pũatarika kika'iakarāre kijājibaaeka. Herodes ka'iaipi

* 12:15 Algunos judíos creyeron que Dios enviaba ángeles para cuidar su gente. Creyeron que el ángel podía aparecer en una forma similar a la persona que cuidaba. Posiblemente la gente en la casa pensaron que un ángel llegó para avisarles que Pedro ya fue matado. † 12:17 Refiere a Santiago,

el hermano de Jesús que era un líder de los creyentes en Jerusalén. El otro Santiago (el apóstol) había muerto (véase 12.2)

naba'rika e'etoyurã nimaeka Tirowejeekarã supabatiřã Sidónwejeekarõoka. Supa imarĩ ĩ'rika upaka pupa-joawa'ri Herodes p̄d'irã okajieri p̄o'imajare nap̄ũataeka. Herodete najairã baaeka ruṑu, kijeyomaki imatiyaiki, Blastoka najaika. Jiṑi kire najaiējemaka “Jia mika imariyapairã nime”, ārĩwa'ri Blastore kire ārĩka. I'supaka kēpakã'ã, “Ĩ'rārĩmi naka yijairãnu ruṑu”, Herodete kire ārĩka. ²¹ Naka kijairã baaekarĩmi, ĩṑi imarĩ, jia jariroaka ĩṑarimarãre jããroyika upakakaka kijããeka. Supabatiřã ĩṑire ruṑaroyikarõ'õrã imatirã, torã rēřikarãre kijaika. ²² Torãjĩrã mae, sã'mitiritirã,

—Mia, majiyipupayeeroyikite‡ mare jaiyu, ĩmirĩji upakamarĩa kime,— ãṑaraka jimarĩa p̄o'imajare akasereka jĩjimaka imawa'ri.

²³ I'supaka ãṑaraka nimaeka p̄oto, Tuṑarãte p̄ũataekaki ángel, jimarĩ ba'iaja Herodete kimarũjeka. “I'supaka yireka ārĩbekaja Tuṑarãte mija jiyipupayeebe”, kēřiberir-ĩṑareareka, wãjua Herodete ba'ariataeka.

²⁴ I'supaka simaeka be'erõ'õ Jesũre yi'yurãte kirika bojamaka řikimabaji sayi'yurãte p̄ubueka.

²⁵ I'tojĩtejeoka Bernabé, Saulopitiyika Jerusalénkarãre niñerũ ĩjirĩ na'rika. Nare ĩjiweatirã, Juanre Antioquiarã ne'ewa'rika. Juanrejeoka nawãmeyeeka Marcos.

13

Bernabé Saulopitiyika, Jesũrika bojariroka nabojatãpaeka

¹ Antioquiarã Jesũre yi'yurãte rēřibaraka imaroyika. ĩ'rãrimarã nakarã jia kirika bojawaṑu'atarimaja Tuṑarãte nare imarũjeka. I'supaka imarã imariṑotojo, “Ikupaka

‡ 12:22 Un dios

po'imajare mija bojawaɸu'atarijape”, āriwa'ri kiro'si bo-
 jaĩjirimaja ɸariji nimaeka. Mia, Bernabé, Simón (kirejeoka
 narika Neika), Lucio Cirenekaki, Menahem Galileakaki
 (ĩpi Herodespitiyika ɸakiarikaki), supabatirā Saulooka
 imaekaki naka. ² Maipamakika jaiokaro'si rērītirā torā
 nimaeka. Supa imarĩ Tuparāte ɸupajoabaraka ba'abekaja
 kire jaibaraka nimaeka. I'supaka nimaeka ɸoto ikupaka
 Espiritu Santore nare ārika:

—Bernabé, Sauloteoka yiyapaika upakaja baarimaja ni-
 maokaro'si nare ye'eraɸe. Supa imarĩ yimajaroka wārō-
 taparĩ nare mija ɸūatabe nare yijā'metika upakaja,— nare
 kērīka.

³ I'supaka kērīka ā'mitiritirā ba'abekaja Tuparāka
 jaibaraka nimaeka ruɸu. Supabatirā, Bernabéro'si,
 Sauloro'sioka jaiĩjibaraka naɸo'iarā naɸitaka
 naja'aɸeamomeka, Tuparāte nare jeyobaarū āriwa'ri.
 I'supaka baatirā nare na'rirūjeka.

Chipre wāmeika jūmurikarā na'rika

⁴ Supa imarĩ Espiritu Santore nare ārika upakaja Se-
 leuciarā Saulote a'rika, Bernabépitiyika. Torā eyatirā
 waɸurupi na'rika Chipre wāmeika jūmurikarā. ⁵ Torā,
 Salamina wāmeika wejea imaekarō'ōrā namarika. Torā
 eyatirā judíorākare rērīriwi'iarā Tuparārika nawārōeka.
 Juan Marcos naka imaekaki, nare jeyobaarimaji imarĩ.

⁶⁻⁸ I'sia jūmurikareka turitapabaraka ɸafoswejea
 wāmeirō'ōrā neyaeka. Neyaekarō'ōrā judíotataki
 Barjesús wāmeikite imaeka. Elimas wāmeiki kimaeka
 griego okapi ɸuri. Maikoribeyua beapakibaraka
 “Tuparāro'si jairimaji ñime”, ɸo'imajare ārīrijayuka
 kimaeka. Jūmurika ĩɸamaki Sergio ɸauloka jeyoayuka
 kimaeka. Sergio ɸaulo ɸuri jia ōrīwārūrika ɸupajoaiki
 kimaeka. I'supaka imawa'ri Tuparārika ā'mitiritirā

Bernabé, Sauloteoka kiakarūjeka. Elimas, maikoribeyua beapakirimaji p̄uri Bernabé, Saulop̄itiyika nap̄upajoaika upakamarīa p̄upajoaekaki. Supa imarī “Jesucristorika najaika mia'mitirip̄ēa'si”, i'sia wejeakaki ip̄ire kērīrijarika. ⁹⁻¹⁰ Supa imarī Esp̄iritu Santore jeyobaekapi kire ĩarīkatirā ikupaka Saulote kire ārika (kiwāmeaoka imaeka Pab̄lo):

—Satanare yapaika upakaja baarimaji mime. Supabatirā ritaja jia ima yapabeyuka mime. Sapi āriwa'ri pakibaraka ba'iaja p̄o'imajare mibaarijau. Maipamaki Tuparārika bojarirokamarīa mibojapakiyu. I'supaka mibaaika mija'atabe. ¹¹ I'supaka mibaaika wapa maekakaja ba'iaja Tuparāte mire jūarūjerā baayu. Supa imarī miñakoa yarirā baaike mae. I'supaka simamaka ĩabeyuka mimatarāñu. Aiyate yaaika pariĵi miabesarāñu, — Pablote kire ārika.

I'supaka kērīka potojo kiñakoa ta'sikā'aja ririwa'rika mae. I'supaka imawa'ri kire t̄itirimaji ĩrīkate kiyapakop̄eka. ¹² I'supaka kijapakā'ā p̄upatawa'ri jūmurika ĩpamaki p̄uri, Jesure kiā'mitirip̄ēaeka. “Ritaitaka sime nabojaika”, āriwa'ri sakiyi'rika.

Pisidiareka imaeka Antioquíarā Pablorākare eyaeka

¹³ Topi mae, Pab̄lo kijeyomarāp̄itiyika Pafoswejeapi nakūmujāika Panfilia ka'ia, P̄erge wāmeirō'ō wejearā a'yaokaro'si. Torā nare maatarirā Juan Marcos p̄uri Jerusalénrā p̄erikaki. ¹⁴ Topi mae, P̄ergepi imatirā Antioquíawejearā na'rika, Pisidiaka'iwāta imaekarō'ōrā. Topi imatirā jērītarirīmi simaeka poto, judiorākare rērīriwi'iarā nakākaeka. ¹⁵ Torā narupayukā'aja Moisés imaekakite jā'mekakaka supabatirā Tuparāro'si bojaĵirimajare o'oekekaka ĩabaraka ĩrīkate saĵaipateka. Kibojaka be'erō'ō, judiorāka rērīriwi'i ĩparimarā Bernabé, Pab̄lop̄itiyika ĩparāte ikupaka narīp̄ūaeka:

—Yija jeyomarã, jia majaroka yijareka mija bojarũkia simaye'e, maekaka samija bojabe,— nare narĩka.

¹⁶ I'supaka napakã'ã, Pablote mi'mirĩkaeka. “Jaibekaja mija ã'mitiþe ruþu”, ãriwa'ri kipitaka kimimataeka. Torãjĩrã ikupaka nare kãriika:

—Yija jeyomarã Israelkarã, supabatirã judiorãkamarĩrã imariþotojo jia Tuþarãte yi'yurãoka, jia samija ã'mitiþe. ¹⁷ Jiyipupaka kire moñuka Tuþarãja, Israel ka'iareka imarã ñekiarãte wã'maekaki. Nare wã'matirã jia Tuþarãte nare baaeka. Egiþtoka'iarã nimaeka, naka'iarãmarĩa nimako'omakaja rikimabaji nakãriþoyaokaro'si nare kijeyobaaeka. Narejeoka kirikapĩ Egiþtoka'iarã nimaeka þoto kiru'rirũjeka. ¹⁸ Toþi ru'ritirã, þo'imajamatorã i'þarã þo'imajarakakuri wejejẽ'rãka Israeltatarãte imaeka. Torã i'rãkurimarĩa kire ã'mitiripẽabekaja nimako'omakaja nare ãriĩrimaji Tuþarãte imaeka. ¹⁹ Canaán wãmeika ka'iakarã i'þotẽnarirakatatarãte Tuþarãte riataeka, naka'ia Israeltatarã ñekiarãte kijiookaro'si. ²⁰ Supa imarĩ Egiþtoka'iarã nimaũ'mueka be'erõ'õ Canaán ka'ia ne'maekarõ'õjĩrã cuatrocientos cincuentarakakuri wejejẽ'rãka sajarika.

Sabe'erõ'õ, Samuel, Tuþarãro'si bojaĩjirimaji kimaerã baaeka ruþu, Israeltatarãte ãriĩrimaja nimaokaro'si i'rãrimarãre Tuþarãte imarũjeka. ²¹ Samuelte nare imaruþutayukã'ãja “ĩ'riika yija ipamaki yija yapayu”, mañekiarãte ãriika Tuþarãte. I'supaka napakã'ã, Saúl, Quis maki, nipamaki kimaerã Tuþarãte kire wã'maeka. Supa imarĩ i'þarã þo'imajarakakuri wejejẽ'rãka rõ'õjĩrã ipi kimaeka. Benjamín imaekaki riparãmerã riparãmi kimaeka Saúl. ²² I'tojĩrã be'erõ'õ Saúlre þoataturã Davidre ipi Tuþarãte imarũjeka. “David, Jesé maki, yipupa-joaika upakaja þupajoaiki imaki ñiamaka. I'supaka imaki imarĩ yiyapaika upakaja kibaarãnu”, Tuþarãte kireka

ārīka. ²³ David riṣarāmerā riṣarāmi kimaeka Jesús. Bikija Tuṣarāte bojara'atika uṣakaja Israel ka'iakarāre kitāāokaro'si Tuṣarāte kire ṣūataeka. ²⁴ Jesúre etaerā baaeka ruṣubaji Juan, Israelkarāre Tuṣarārika wārōekaki. Suṣa imarī ritaja tokarāre ikuṣaka kērīka: “Ba'iaja mija baaika ja'atatirā ruṣuko'a mija jūjerūjebe”, nare kērīka. ²⁵ Suṣabatirā kireyaerā baaeka ruṣuṣaṣaṣa uṣakaja ikuṣaka Juanre ārīka: “Tuṣarāte ṣūataekakiji kime’, yireka mija ārīkoṣeyu. Jēno'o i'suṣakamarīa sime. No'ojīrāmarīaja sajariwa'yu yire ṣemawa'ribaji imakite etarūkia”, Juanre nare ārīka're,— ārīwa'ri Ṣablote nare bojaeka.

²⁶ —Yijeyomarā Abraham riṣarāmerā, suṣabatirā judīorākamarīrā imariṣotojo jia Tuṣarāte yi'yurāoka, jia mija ā'mitiṣe. Jesúre yi'riwa'ri ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā ma'rirūkia imakoṣeikareka Tuṣarāte mare tāāekakaka mare kiā'mitirirūjeyu. ²⁷ I'suṣaka simako'omakaja Jerusalénkarā suṣabatirā niṣarimarāoka, “Mare tāārimaji kime”, ārīwārūberikarā. Suṣabatirā jērītarirīmi rakakaja Tuṣarāro'si bojaījirimajare o'oeka ītatirā aṣerāte sabojako'omakaja sanorīwārūberika. I'suṣaka imawa'ri Jesúre īariṣotojo, “Tuṣarāte ṣūataekaki kime”, narīwārūberika. Saṣi ārīwa'ri Jesúre najāārūjemaka, Tuṣarāro'si bojaījirimajare o'oeka uṣakaja sajarika. ²⁸ “Ikapi kiṣareayu”, ārīwārūbeyurā imariṣotojo, “Kire mijāārūjebe”, ārīwa'ri Pilatore naṣakatarika. ²⁹ I'suṣaka baawa'ri Jesúre najāāmaka, Tuṣarāro'si bojaījirimajare o'oeka uṣakaja sajarika. I'suṣaka kire nabaaka be'erō'ō yaṣua tetaekareka kimakoṣekarō'ōṣi aṣerāte kire rueka. I'suṣaka kire baatirā āta wi'iarā kire natarika. ³⁰ I'suṣaka kire nabaako'omakaja Tuṣarāte ōñia kire jariṣe'rirūjeka. ³¹ Galileṣi Jerusalénrā kika a'rika mirārāte ī'rākurimarīa

kipemakotowirika. I'supaka nare kibaabeaeka ïaeka mirārā nime maekakaoka “Rita sime, òñia jarikaki Jesús”, ārīwa'ri þo'imajare bojarimaja.

³²⁻³³ Supa imarī Bernabéþitiyika jía majaroka mijare yibojaetayu. “Jia nare yibaarāñu”, ārīwa'ri mañekiarāte Tuþarāte bojaeka upakaja mare kibaaeka nariparāmerā mirārā maimamaka. Mia, Jesúre najāāeka simako'omakaja òñia kire kijariþe'rirūjeka. I'supaka Tuþarāte baarūkia þupajoaweibaraka Salmo segundo wāmeiþūñurā ikupaka Davidre o'oeka: “Maki, yimakitakiji mima simamaka, mae ritaja þo'imajare sañorirūjeyu”, Tuþarāte ārīka Jesúreka þupajoabaraka. ³⁴ “Kireyako'omakaja òñia kire yijariþe'rirūjerāka simamaka reyarūkimarīka kimarāñu mae”, Tuþarāte ārīka. I'supaka simamaka ikupaka sāñu kimajaropūñurā: “Davidre ñarītika upakaja, jia mijare baarimajiji ñimarāñu”, Tuþarāte ārīka. ³⁵ Mia aþea: “Jiyiþupaka mire òñuka imarī, miyapaika upakaja baaiki ñime. I'supaka simamaka, yiþo'ia rabakoreka òñia yire mijariþe'rirūjerāñu”, āþaraka Davidre o'oeka. ³⁶ Òñia kimaeka þoto Tuþarāte yaþaika upaka baaiki Davidre imaeka. I'sia be'erō'ō kireyaeka. Kireyamaka kiñekiarāte nayayeka wā'tarā kire nataeka. Torā kiþo'ia rabaeka. Supa imarī apikate þupajoawa'ri majaroka kio'oeka. ³⁷ Jesús þuri rababerikaki Tuþarāte òñia kire jariþe'rirūjeka simamaka. ³⁸⁻³⁹ Mija ā'mitiþe yijeyomarā, ikupaka mija òrīrika yija yaþayu: Moiséte já'meka ma'mitiriþeakopemaka, ba'iaja mabaaikareka mare tāābeyuka Tuþarā. I'supaka simako'omakaja Jesúre ā'mitiriþeairāte takaja ba'iaja baarikareka Tuþarāte ye'kariayu. Supa imarī Jesúre baaekapi ārīwa'ri, ba'iaja baakoribeyurā maima Tuþarā ñakoareka. ⁴⁰⁻⁴¹ Rakajekaja mija imabe, bikija Tuþarāro'si bojañirimajare bojaeka

uṗaka mijare sima'si āriwa'ri. Mia je'e, ikuṗaka sime:

“Jia mija ā'mitipe yire eebaraka, yire jaiwā'imañurāoka. Mija ruṗurō'ōrā ima ikuṗarō'ōpiji mijare ṗuṗatarāka. I'suṗaka baawa'ri, mijare sariatarānu. Mija ĩarāka wājitāji majērāko'abeyua yibearānu. Ī'rikate mijare sabojarikareka samija ōriwārūberijāāeka', Tuṗarāte ārika”, āriwa'ri kirika bojarimajire o'oeka, — āriwa'ri Ṕablote wārōeka Antioquákarāre.

⁴² I'suṗaka jaiweatirā Ṕablorākare ṗoriwa'rika judíorāka rēririwi'iaṗi. Naṗoriwa'rika ṗoto,

—Aṗea jērítarikareka ate yijare sawārōrī mija i'tabe,— nare narīka.

⁴³ Toṗi naṗoriwa'rika ṗoto rīkimarāja judíorākare Ṕablo, Bernabéṗitiyika nayejoariwa'rika. Suṗabatirā judíorākamarīrā imariṗotojo Moiséte jā'meka yi'riwa'ri judíorākare baaroyika uṗakaja baarimajaoka naka a'rikarā. I'suṗaka nabaamaka ikuṗaka Ṕablorākare nare bojaeka:

—“Mare wayuñariwa'ri Jesúre reyaekapi āriwa'ri jiji-maka Tuṗarāte maka ime”, āriwa'ri mijare yija bojako'a mija yi'ririija'ata'si,— nare kērīka.

⁴⁴ I'sia be'erō'ō jērítarirīmi imaekareka, rīkimabaji i'sia wejeakarāre torā rērīka Tuṗarārika ā'mitiyaokaro'si.

⁴⁵ I'suṗaka nabaamaka jiamarīa simaeka judíotatarā ĩṗarimarāro'si. I'sirokapi āriwa'ri Ṕablote bojamaka ā'mitiritirā aṗerō'ōrā oyiaja nayi'rika. Suṗabatirā ki-wārōeka okae'ebaraka ba'iupakaja kire najairiwā'imarīka.

⁴⁶ I'suṗaka nabaamaka, okajājiṗi ikuṗaka Ṕablorākare nare ārika:

—Judíorāka mija imamaka Tuṗarārika mijare yibojaũ'mutirape. I'suṗaka simako'omakaja samija yi'ribeyu ruṗu. I'siṗi āriwa'ri, Tuṗarāka ōñia imajiparika

yapabeyurã upakaja mija ime. Mijare yija bojaika yapabeyurã mija imamaka judíorãkamarĩrãte Tuþarãrika yija bojaerã baayu mae. ⁴⁷ Mia, ikupaka Tuþarãte yijare ãrika:

“Judíorãkamarĩrã þõ'irãoka mire yipũatayu yimajaroka mibojaerã. ‘Ritaja þo'imajare Tããrũkikate yi'yurãte takaja õñia kika Tuþarãte imajiparũjerãnu’, ãþaraka ritaja þo'imajare mibojabe”, ãriwa'ri Tuþarã majaropũñurã sabojayu,— nare narĩka.

⁴⁸ I'supaka napakã'ã judíorãkamarĩrã imaekarã jĩjimaka imawa'ri “Jiitaka sime Tuþarãrika bojariroka”, narĩka. I'supaka imawa'ri kika õñia imajiparũkirãte kire ã'mitiripẽaeka. ⁴⁹ Supa imarĩ Pablo, Bernabépitiiyika nabojaeka ã'mitiritirã tokarã sakoyikuri imaekarãoka sabojapibaekarã. ⁵⁰ I'supaka simako'omakaja judíorãka iparimarã þuri i'sia wejeakarã imatiyairãte supabatirã judíorãka þupajoaimiji yi'yurã rõmijã imatiyairãpitiiyika najaibu'aeka. Bernabé Pabloka boebaka imawa'ri, þo'imajare naboibataeka. I'supaka baawa'ri topi nare napoataeka. ⁵¹ I'sia wejeapi naporika þoto nu'puarã ka'ia eika napajepateka. “Ika wejeakarã Jesúrika bojariroka ã'mitiriripe'yoirã imarĩ ba'iaja najũarũkiareka wapu'ribeyurã nime”, ãriwa'ri i'supaka nabaaka. I'supaka baatirã, Iconio wãmeika wejearã na'rika. ⁵² I'supaka nabaako'omakaja Antioquãwejearã nabojaeka yi'rikarã þuri jĩjimaka imaekarã. Supabatirã Espĩritu Santore nare jeyobaamaka ritaja Tuþarãte yapaeka upakaja nabaarijarika.

¹ Iconiowejearã eyatirã judíorãkare rēriwi'irã Pablorãkare kãkaeka. Supabatirã Jesúrika bojariroka nare nabojaeka. Sanabojamaka, judíorãka, judíorãkamarĩrãoka rĩkimarãja sanayi'rika. ² I'supaka simako'omakaja ĩrãrimarã judíorãka Jesúre ã'mitiripēaberiwa'ri judíorãkamarĩrã imaekarã Pablorãkare nabobayaokaro'si nare waþuju najaiþakirijarika. I'supaka nabaamaka, “Ba'irã nime”, nareka narĩþupajoaeka. ³ I'supaka nare nabaata'ako'omakaja Iconiorã ñoaka Pablorãkare imataþaeka. Torã imataþabaraka okajãjirã imarĩ, “Po'imajare wayuĩawa'ri jia Cristore mare baaeka”, ãriwa'ri namajarobotatãaeka. “Ritatakama sime”, þo'imajare ãñaokaro'si, majērãko'abeyua þariji Pablorãkare beaerã Tuþarãte nare jeyobaaeka. ⁴ I'supaka simako'omakaja tokarãre ĩ'rika ta'iarãja þupajoaberika. Mia je'e: ĩrãrimarã judíorãka upaka þupajoaripotojo aþerã Pablorãka upaka þupajoaekarã. ⁵ Supabatirã Pablorãkare ba'iaja baariþupajoawa'ri, judíorãka, judíorãkamarĩrã, ĩþarimarãkaoka jaitirã, “Åtaþi Pablorãkare majããye'e”, narĩka. ⁶⁻⁷ I'supaka nareka narĩka rakajewa'ri, Licaonia ka'iarã Pablorãkare ru'riwa'rika. Torã eyatirã tokarãre Jesúrika bojariroka nabostatãaeka. Litra wãmeirõ'õ supabatirã Derbe wãmeika wejearãoka sanawãrotãaeka. I'supakajaoka nabaaka sawã'tarã imaekarãte.

Listrakarã Pablote åtaþi najããbareka

⁸⁻⁹ Listrarã ĩ'rika bitamaji turiwãrũbekaja þo'ijirikakite imaeka. Tokarãre Pablote jaimaka kiã'mitirirupãeka kiro'si. Kire ĩarikatirã, “Yire jiejiiki Tuþarã”, ãriþupajoaiki kime”, Pablote kireka ãriþupajoaeka. ¹⁰ Toþi mae,

—Mi'mitirã jia meyarĩkaþe,— Pablote kire ãriika.

I'supaka kire kērīka potojo bu'rirīkatirā kituriū'mueka.

¹¹ I'supaka nabaamaka ĩawa'ri,

—Yeeja'a, ĩ'rā ĩ'parā majiyipupayeeroyirā nime. Po'imaja po'iupakapī ña'rījāitirā ĩmipi maḡō'irā netayu, — āriwa'ri tokarāre akasereka aḡetomaja okapī.

¹² I'supaka imawa'ri Bernabére Zeus, narīka, supabatirā Pablote Hermes* narīka, “Zeusro'si jia bojawaḡu'atarimaji kime”, āriwa'ri. ¹³ I'sia wejeata'i a'riwa'ri rō'ōrā Zeusre jiyipupayeeriwi'ia imaeka. Tokaki kura upaka naro'si imaekaki Pablorākare jiyipupayeeriyapaekaki. Supa imarī wa'ibikirāwēkoarā ō'ōrika ja'aḡeatirā, wejeakuraraka koperekarā sake'ewa'rika. Torā eyatirā wa'ibikirāwēkoa jāārīka nayapaeka, Pablorākare jiyipupayeekarō'si. ¹⁴⁻¹⁵ I'supaka naro'si nabaariyapamaka ĩatirā, Pablorākare najariroaka baibebaruika. “Jiamarīa mija baariyapayuma”, āriwa'ri i'supaka nabaaka. Supabatirā, po'imaja watoḡekarā jorobaraka jājirokapī ikupaka nare najērīaeka:

—¿Dako baaerā i'supaka mija baariyapayu? ¡Mija upaka po'imajajaoka yija ime! Tuparārika bojariroka mijare bojarī yija i'tayu, mija ōñu upakaja mija baapo'ijjaekarāte mija jiyipupayeerija'ataokaro'si. I'supaka simamaka Tuparā ōñia imajipakite mija jiyipupayeebe. Mia je'e, iki imaki ka'ia, wejeḡema, riapakiakaoka, supabatirā ritaja sareka imaoka po'ijjaekaki. ¹⁶ Bikija imaekarā nayapaika upakaja waḡuju imaja jiyipupayeera'aekarā. Sayapaberiko'omakaja, Tuparāte nare saja'atarūjeberika. ¹⁷ Kire najiyipupayeerberiko'omakaja jia nare kibaaka,

* ^{14:12} Zeus y Hermes eran dioses en la mitología de los griegos. Zeus era el capitán de los dioses y Hermes el mensajero de los dioses.

“Jia baaiki Tuparāte ime”, narīwārūokaro'si. Mia, okoa kiharirūjeyu, jia ba'arika bikiokaro'si. I'supaka ima ba'atirā űa'pirika maimaerā, supabatirā jĳimaka maimaerā mare kijeyobaayu,— Pablorākare nare ārĳka.

¹⁸ I'supaka narĳko'omakaja wa'ibikirāwēkoa ųo'imajare jāāriyapaeka Pablorākare jiyiųuųayeekaro'si. I'supaka nabaamaka ĳawa'ri, “Yĳare jiyiųuųayeewa'ri ųuri wa'ibikirāwēkoa mija jāā'sima”, Pablote ųo'imajare ārĳtataeka.

¹⁹ Torāĳĳrā judĳorāka Antioquĳakarā supabatirā Iconiokarāoka etaekarā. Torā eyatirā torā imaekarāre kire nokabaaeka Pablote niariųe'yoerā. I'supaka naųakā'ā Pablote ātaųi najāābareka. Toųi “Koųakaja kire mari-atayu mae”, ārĳwa'ri weje a'riwa'rĳrā kire nayiewa'rika.

²⁰ I'supaka nabaako'omakaja Jesųre yi'yurāte kiųō'irā eyaeka ųoto Pablote jāĳika. I'supaka imawa'ri wejearā naka kiųe'riwa'rika ate. Aųerĳmi mae Derbe wāmeirō'ōrā ke'rika Bernabēųitiyika.

²¹ Torā eyatirā Jesųrika bojariroka ųo'imajare nawārōeka. Sanabojamaka ā'mitiritirā rĳkimarāja sanayi'rika. Torā imatatirā, Lĳstrarā, Antioquĳarā, Iconiorāoka ate nawi'iturirĳarika ųe'rĳrĳararaka.

²² Wejerakakaja neyarĳarĳkarō'ōrā Jesųre ā'mitirĳųairāųitiyika najaika. Sanajaimaka ā'mitiriwa'ri, ĳĳibaji Jesųre yi'riwa'ri okajāĳia tokarāre ĳarika. “Jesųre mija yi'yua mija ja'ata'si. Tuparāte jā'meirō'ōrā maeyarā baarāka ruųu rĳkimakaja ba'ĳaja ĳųarĳarĳrĳkirā maimē”, āųaraka nabojarĳarika.

²³ Wejerakakaja neyarĳarĳarika ųųakaja Jesųre yi'yurāte imaruųutarimaja imarųkirāte nawā'maeka. Maĳųamaki Jesųre jiyiųuųayeewa'ri ba'abekaja ruųu ikuųaka kire najaika: “Ō'ōrā mirĳrāte imaruųutarimajare jia mijeyobaabe”, Pablorākare kire ārĳka.

Siria ka'iakaka Antioquíarã Pablorãkare pe'riwa'rika

²⁴ I'supaka nabaaka be'erõ'õ Pisidiarõ'õpi o'riwa'ritirã Panfiliaka'iarã neyaeka. ²⁵ Perge wãmeika wejearã Jesúrika bojariroka wãrõweatirã, Atalía, riapakirijerã imaekarõ'õrã na'rika. ²⁶ Atalíarõ'õpi kũmujãitirã Siria ka'iarã imaeka Antioquíarõ'õrã na'ririjarika. Mamarĩ i'sia wejearã Jesúrika bojariroka nabojatapæerã baaeka ruþu, “Mirika ba'iraberika nare mija'ataeka upaka oyiaja nabaawãrũerã nare mijeyobaabe”, Jesúre ã'mitiripæaekarãte ãrika Tuþarãte. Supa imarĩ narĩka upakaja baatapaweatirã Antioquíarã Pablorãkare pe'rietaeka. ²⁷ Torã pe'rietatirã Jesúre ã'mitiripæaekarãte narẽrĩrũjeka. Supabatirã ritaja Tuþarãte nare jeyobaaekakaka tokarãre nabojaeka. “Jia Tuþarãte yijare jeyobaarape. Supa imarĩ judíorãkamarĩrã imarãoka Jesúrika bojariroka jia ã'mitiyurã imarĩ Jesúre nayi'yu”, ãriwa'ri nabojaeka. ²⁸ Nõoka torã Jesúre ã'mitiripæairãka Pablorãkare imaeka.

15

Jerusalénrã Pablorãkare eyaeka þoto apóstolrãka, imaruþutarimajaka narẽrika

¹ Antioquíarã nimaeka þoto Judeaka'iaþi judíorãka Jesúre yi'yurãte etaeka. Torã eyatirã Jesúre yi'rikarãte judíotatarãkare baaroyika nare nawãrõeka.

—Bikija Moisés imaekakite já'meka upaka circuncisión mija baabesarãkareka, Tuþarãte mijare tããbesarãnu, — nare narĩka.

² I'supaka narĩka ã'mitiritirã Pablorãkaro'si jiamarĩa simaeka. Supa imarĩ i'þapẽ'rõtorãja jãjiþi najaiþu'aeka. Supa imarĩ “Ritamariã simeje'e nawãrõika”, ãrĩþuþa-joawa'ri Jerusalénrã Pablote kijeyomaki Bernabéþitiyika, supabatirã i'rãrimarã naka imaekarãteoka na'rirũjeka,

apóstolrāka, suḡabatirāoka Jesúre yi'yurāte imaruḡputairāka jaiokaro'si. “Torā eyatirā ‘¿Dako baaerā circuncisión baarika sime?’, āriwa'ri nare mija jēpe”, narīka.

³ Toḡi a'ritirā Fenicia, Samaria ka'iarāoka eyatirā, Jesúre yi'rikarāte ikuḡpaka nabojaeka: “Judíorākamarīrā imariḡotojo yija bojaika yi'riwa'ri jiyiḡuḡpaka noríkoḡpeka ja'atirā Jesúre yi'yurā”, āriwa'ri nare nabojaeka. Suḡa narīka ā'mitiritirā jījimaka najarika.

⁴ Jerusalénrā neyaeka ḡoto apóstolrāka, suḡabatirā Jesúre yi'yurā, nare imaruḡputarimajaoka jia nare e'etorikarā. Toḡi mae, Tuḡarāḡi āriwa'ri ritaja nabaaroyika majaroka nare nabojaeka. ⁵ I'suḡaka napakā'ā, ĩrārimarā fariseokaka ḡuḡajoairā imariḡotojo Jesúre yi'rikarā imarī, aḡerā Jesúre yi'yurāka jairā nami'mirīkaeka.

—Judíotatamarīrā imariḡotojo Jesúre yi'yurāteoka circuncisión baarika, suḡabatirā Moiséte jā'meka uḡakaja yi'ririka sime,— narīka.

⁶ Suḡa imarī apóstolrāka, Jesúre yi'yurāte imaruḡputarimajaoka rērikarā sajaiokaro'si. ⁷ Ńoaka jaibaraka nimaeka be'erō'ō, mi'mirīkatirā ikuḡpaka Pedrote nare ārika:

—Yuḡpaka imarā, mija ā'mitiḡe. Bikija mijakakiteje e'etirā, Tuḡarāte yire ḡūataeka judíorākamarīrāte Jesús majaroka yibojaerā. Sā'mitiritirā Jesúre nayi'rirū āriwa'ri nare sayibojaeka. I'suḡaka mijare ñañua oñurā mija ime. ⁸⁻⁹ Tuḡarā imaki ritaja ḡo'imajare ḡuḡajoaika oñuka. I'suḡaka imaki imarī “Judíorākamarīrāoka yirirā nimarū”, āriwa'ri Espírítu Santore nare kiña'ajāāeka, mare kiña'ajāāeka uḡakaja. Suḡa imarī “Judíorākamarīrā nimamaka ba'iaja nabaaike nareka yiye'kariabesarāñu”, kēriberika. Muḡakaja Jesúre yi'yurā nimamaka kireyaekapi āriwa'ri ba'iaja nima nareka jōjotatirā jiḡuḡarā nare kimarūjeka. ¹⁰ I'suḡaka

simako'omakaja “Jijimaka mijaka Tuparāte imaerā mija baarūkia jariwa'yua ruḡu”, Jesúre yi'yurāte mija ārīrijayu. I'supaka jā'mebeyuka maekaka Tuparā. I'supakamarīa simako'omakaja mija pakatayuapi ārīwa'ri jiamarīa mijaka Tuparāte ime. Mia, Moisés imaekakite jā'meka simaja yi'riwārūberikarā mañekiarōka. Sanayi'ripatawārūberika upakajaoka maro'si sime maekaka. ¹¹ Ikuḡaka simatīyayu: Jia maipamaki Jesúre mare baaekapi ārīwa'ri ba'iaja mabaakareka Tuparāte mare tāāyu. I'supakajaoka judíorākamarīrāro'si sime, — Pedrote nare ārīka.

¹² I'supaka Pedrote ārīka ā'mitiritirā nimaupatiji nokata'rika. I'supaka nimaeka ḡoto, Tuparāpi ārīwa'ri maikoribeyu upaka ima judíorākamarīrāte nabaabeaeka, Pabla, Bernabépitīyika nare nabojaeka. ¹³ Sabe'erō'ōjite Santiagote ikuḡaka ārīka:

—Ñañua jia mija ā'mitipe yijeyomarā.

¹⁴ Judíorākamarīrā majaroka Simónre mare bojaweayu. Sā'mitiritirā, “Judíotatamarīrāteoka kirirā nimaerā jia Tuparāte baaū'mueka”, marīwārūyu. ¹⁵ I'supakajaoka Tuparāro'si bojaījirimajare bikija o'oeka:

¹⁶ “David wi'ia* ḡo'imajare riatako'omakaja ñamajī ate jia sabaape'aokaro'si yetarāñu.

¹⁷⁻¹⁸ I'supaka yibaarāñu ‘Tuparāte mayi'riye'e’, judíorākamarīrā yiwā'maekarāte āñaokaro'si. Yi'i, mija ipamakiji, i'supaka ñañu, bikijarāja yirirāte sōrīrūjera'aekaki imarī.”

¹⁹ Ika yijaiweaikapi ārīwa'ri: Matā'omajamarīrā imarā ba'iaja nabaika ja'atairā nime Tuparāte yi'riwa'ri. I'supaka simamaka, “Mañekiarāte imara'aeka upakaja baarika sime”, nare ārīrūkimarīa sime. ²⁰⁻²¹ I'supaka nare ārībekaja, pāpera nare mapūataye'e ikuḡaka

* 15:16 El reino de David

nare okajããokaro'si: “Waɸuju imaja jërãka† jiyipupaka òrìwa'ri sawã'tarã ri'ia naɸããeka mija ba'a'si. Rõmikirã, tĩmiairã, rõmimarĩrã, tĩmiamarĩrãoka ba'iaja baabekaja mija imabe. Suɸabatirãoka wa'iro'sia sawãmu namokoru'ataeka mija ba'a'si, i'suɸakajaoka sariwea.” Jërĩtarĩmi rakakaja judĩorãkare rërĩriwi'iarã i'suɸaka nabojava'aeka nimataɸaekarõ'õrã. Suɸa imarĩ, i'suɸaka ñãñu, jiyubeyua judĩorãkare naka jarikoreka, — Santiagore nare ãrĩka.

Judĩorãkamarĩrãte ɸaɸera naɸũataeka

²² I'suɸaka kɛɸakã'ã, aɸõstolrãka, Jesũre yi'yurãte imaruɸutarimaja, suɸabatirã kire yi'yurã nimaupatiji ikupaka ãrĩkarã: “I'suɸaka mare kibojaiika simamaka, ã'rãrĩmarã maka imarãte maɸũataerã ɸablorãkaka ika ɸaɸera ne'ewa'rĩrã”, narĩka. Sayi'rikarã imarĩ Judas (kire-jeoka narĩka Barsabás) suɸabatirã Silas nimaeka Antioquĩarã ɸablorãkaka jeyoariwa'rĩrũkirã. Jesũre yi'yurãte imaruɸutarimaja nimamaka i'suɸaka nare nabaaka.

²³ Ikuɸaka sabojaeka i'sia ɸaɸera:

“Aɸõstolrãka, suɸabatirã kire yi'yurãte imaruɸutari-maja ika ɸaɸera ɸũatairã. Antioquĩa, Siria, Ciliciarõ'õrã imarãro'si oka yija ɸũatayu. Judĩorãkamarĩrã imariɸotojo Jesũre yi'yurã imarĩ, yija jeyomarã mija ime. ²⁴ Ikuɸaka sime, mia: ã'rãrĩmarã yijakarã mija ɸõ'irã eyatirã rukubaka nare naɸuɸajoarũjerape ãrĩrika majaroka yija ã'mitiyu. I'suɸaka mijare wãrõrĩ nare yija ɸũataekamarĩrã nime. ²⁵⁻²⁷ I'suɸaka simamaka ã'rĩka ta'iarãja ɸuɸajoatirã ‘Naka jairimajare maɸũataye'e’, yija ãñu. I'suɸaka ɸuɸajoawa'ri, Judas, Silas, wayuoka moñurã ɸablo, Bernabépitiyika mija ɸõ'irã yija ɸũatarãñu. ɸablorãka aɸerãte nare jãarĩka yaɸakoɸeko'omakaja

† 15:20-21 ídolo

Jesúrika bojariroka bojarija'atabeyurã imarã nime ï'parã narupuko'amarã. Mija pō'irã eyatirã ika yija o'oika upakaja mijare bojarimaja nime. ²⁸ Espiritu Santore yijare jeyobaaikapï pupajoirã imarĩ, 'Mañekiarãte imara'aeka upakaja yi'ririka sime', mijare yija ãrĩpakataribeyu. Supa imarĩ ika takaja mijare yija ãñu: ²⁹ 'Wapuju imaja jērãka jiyipupaka õrĩwa'ri sawã'tarã ri'ia napããika mija ba'a'si. Supabatirã wa'iro'sia mija jããika poto sariwea juruikaoka mija ba'a'si. Sawãmua namokoru'ataikaoka ba'abekaja. Mia, rōmikirã, tĩmiairã, rōmimarĩrã, tĩmiamarĩrãoka ba'iaja baabekaja mija imabe.' Samija yi'rirãkareka, jia mija imarãñu, mijare yija ãñu. Jia mija imabe", ãrĩwa'ri no'oeka.

³⁰ I'supaka nare ãrĩtirã nare sane'ewa'rirũjeka. I'supaka na'pakã'ã Antioquiarã eyatirã Jesúre yi'yurãte narērã-taeka. Narērĩka poto pãpera nare nijika. ³¹ Nare nijika ïatirã jĩjimaka tokarãre jarika, jia nare sabojaeka simamaka. ³² Supa imarĩ Judas, Silasoka Tuparãro'si bojaĩjirimaja imarĩ, tokarã Jesúre yi'yurã imaekarãte rĩki-marãre kirika nabojawãrõeka. I'sia majaroka ã'mitiritirã jibaji Jesúre yi'riwa'ri okajãjia najarika. ³³ Torã nupaka imaekarãka imataturã "Yijare pũatarapãrã pō'irã yija pē'rirã baayu mae", narĩka. I'supaka napakã'ã "Jia nimarũ mijare pũatarapãrã", nare narĩka Tuparãte yi'yurã. ³⁴⁻³⁵ Topi nape'riwa'rika poto Antioquiarã Pãblo, Bernabēpitiyika natuika Jesúrika bojariroka bojarĩ aperiã najeyomarãpitiyika.‡

Pablote Jesúrika bojape'arĩ a'rika

³⁶ Supa imarĩ ï'rãrĩmi ikupaka Pablote ãrĩka Bernabére:

‡ 15:34-35 Algunos textos antiguos incluyen el versículo 34: "Õ'õrã yituirãñu", kērĩpupajoaeka Silas.

—Jesúrika mawārōekarāte ĩarĩ ma'rirā, Jesúre yi'yurāte marākā'ā ime āriwa'ri.—

³⁷ I'supaka kēpakā'ā, “Jee, dajoa, supabatirā Juan Marcote maka ma'ewa'riye'e”, Bernabé kire ārika. ³⁸ I'supaka kērīko'omakaja, Pablote yapaberika, “Pan-filiarā yija imaeka poto yijare ja'ataturā Jerusalénrā Juan Marcote yijare pe'ritapawa'rika”, āriwa'ri kibojaeka. Supa imarĩ Pablote kire akariyapaberika ate. ³⁹ I'supaka simamaka ñoaka najaibu'aeka simako'omakaja ĩ'rika upakaja napupajoaberika. I'supaka imawa'ri pibitirā rakaka oyiaja na'rika. Juan Marcos, Bernabéka wapu-rupi, Chipre wāmeika jūmurikarā na'rika. ⁴⁰ Pablo jey-omaki Silas imaekaki kika a'rirūkika. Torā na'rirā baaeka ru-pu jia Tuparāte nare baarū āriwa'ri, naro'si kire na-jēñeka tokarā Jesúre ā'mitiripēairā. I'supaka nabaaka be'erō'ō kopakaja na'rika mae. ⁴¹ Torā a'ririjarikōrĩ Sira-rā, supabatirā Ciliciarō'ōrāoka Jesúrika bojariroka nabo-jaeka. Jesúre yi'rikarāka jaitirā jibaji Jesúre yi'paraka okajājia nimaerā i'supaka Pablorākare nare jeyobaaeka.

16

Pablorākaka Timoteore jeyoariwa'rika

¹ Topi Pablorākare Derbewejearā a'ritirā, Listra wāmeika wejearā neyaeka. Torā eyatirā Jesúre ā'mitiripēaikite niatōpoeka. Timoteo wāmeiki kimaeka. Kipako imaekako judiotatoko, Jesúre yi'yuko. Kipaki puri griegotatoki kimaeka. ² Listrawejeakarā, supabatirā Iconiowejeakarā Jesúre ā'mitiripēairā jia pupajoabaraka najaika Timoteoreka. ³ I'sia ōriwa'ri Timoteore naka a'ririka Pablote yapaeka. Naka ke'rika ru-pubaji, circuncisión Pablote kire baaeka. “Judiotatamariki kipakire imamaka circuncisión Timoteore kibaarūjeberika. I'supaka kireka nimaupatiji

noñu”, āriwa'ri i'suṗaka Pablote kire baaeka judíotatarāte kire ĩariṗe'yoa'si āriwa'ri. ⁴ Listrarā nimaeka be'erō'ō aṗea wejearā na'rika. Suṗa imarī Timoteore naka jeyoariwa'rika. Ī'rāweje jariwa'ririmarīaja ikuṗaka Jesúre yi'yurāte nabojarijarika: “Jerusalénrā aṗóstolrāka suṗabatirā Jesúre yi'yurāte imaruṗutarimajare rērītirā ikuṗaka mijare narīṗūayu: “Judíotatarā ñekiarāte imara'aeka uṗakaja yi'ririka sime”, mijare yija āriḃeyu.” Ī'rāriroka takaja mija yi'rijīñu”, aṗóstolrākare ārāṗakakaka nare nabojaeka. ⁵ I'suṗaka naṗakā'ā ā'mitiriwa'ri, Jesúre yi'rikatatarāre jībaji kire ā'mitirīṗeamirīrkawa'rika. Suṗabatirā ĩ'rārimi uṗakaja rīkimabaji naṗuburijarika.

Makārārūñuroka uṗakapi Macedoniakakire Pablote ĩaeka

⁶ Asiaka'iarā Jesúrika bojariroka nabojatapaarika naṗuṗajoako'omakaja, toṗi no'rirūkimarīa simaerā Espírītu Santore nare ōrīrūjeka. Suṗa imarī Frigiaka'ia, Galaciaka'iarā Pablorākare o'ritapawa'rika. ⁷ Toṗi o'riwa'ritirā Misiaka'ia ta'irō'ōrā neyaeka. Toṗi Bitiniaka'iarā a'ririka naṗuṗajoakoṗeka. I'suṗaka simako'omakaja Espírītu Santore toṗi nare a'rirūjeberika. ⁸ Misiaka'iaṗi o'riwa'ritirā Tróade wāmeika wejearā natu'aeyaeka. ⁹ I'sia wejearā eyatirā i'sirīmi ñami makārārūñuroka uṗakapi Macedoniakakire rīkamapakā'ā Pablote ĩaeka.

—Ō'ōrā Macedoniarā mi'tabe, yijare jeyobaaokaro'si,—
Macedoniakakire Pablote ārika.

¹⁰ “Ikuṗaka yikarārūrīko'o”, Pablote āpakā'ā ā'mitiriwa'ri, “Macedoniarā kirika bojariroka wārōrī

Tuṕarāte mare ṕūatayu”, yija ārāṕe.* Suṕa imarĩ a'yaokaro'si yija ba'irĩjia yija jierāṕe.

Filiṕos wejearā Ṕablorākare etaeka

¹¹ Tróade wejeapi kúmujāitirā, wājiaja Samotracia wāmeika jūmurikarā yija a'raṕe. Aṕerĩmi Neápolisrā yija eyaraṕe. ¹² Toṕi Filiṕosrā yija a'raṕe. Rĩkimarāja Romawejearāre imaraṕe torā. Macedonia ka'iareka imatiyaiweje simaraṕe. Nōaṕañaka yija imaraṕe torā. ¹³ Jērĩtarirĩmi simaraṕaka ṕoto weje a'riwa'ri imaraṕaka riakarā yija turāṕe. “I'sia wejearā imarāte Tuṕarāka jairijayurō'ō sime je'e”, yija ōrikōṕeraṕe. Torā ey-atirā, yija eyaruṕarimomeraṕe. Toṕi ruṕarĩjĩ, torā rērĩbaraka imaraṕarā rōmijāte Jesúrika bojariroka yija bojarāṕe. ¹⁴ Ĩ'rāko Lidia wāmeiko, Tiatirawejeakako, naka imaraṕako. Suṕabatirā sayāṕāia jía iyayāṕea ĩoika waruaka ĩjirirōmo koimaraṕe. Judĩorākamarĩko imariṕotojo Tuṕarāte jiyiṕuṕaka ōñuko imarĩ, Ṕablote jaimaka Tuṕarāte kore ā'mitiripēarũjerāṕe. ¹⁵ Jesúre koā'mitiripēamaka, ruṕuko'a kore yija jũjerāṕe suṕa-batirā korĩrāreoka. I'suṕaka kore yija baaraṕaka be'erō'ō ikuṕaka yijare kojairāṕe:

—“Ritaoka Jesúre yi'yuko koime”, mija ārĩye'e, mija i'tabe yiwi'iarā,— jiaṕi yijare kōrāṕe.

I'suṕaka kōṕakā'ā kowi'iarā tuirĩ yija a'raṕe.

¹⁶ Ĩ'rārĩmi ṕo'imajare Tuṕarāka jairoyikarō'ōrā a'rikōrĩ bikirirōmore yija ĩatōṕoraṕe. Satanárika ima ña'rĩjāikako koimaraṕe. I'suṕaka imaraṕako imarĩ, ñamajĩ wejearēka o'rirũkia kobojarāṕe. Suṕa imarĩ koĩṕarimarāre rikimaka niñerũ tōṕoraṕe, i'suṕaka bojaiko koimamaka. ¹⁷ Iko

* ^{16:10} El uso de “nosotros” (yija) en los versículos 16.10-17 indica que el autor Lucas estaba presente con Pablo, Silas y Timoteo en el viaje a Filipos.

bikirirōmo yija be'erō'ōpi rīrīra'atirā ikupaka koakasererape:

—Īrā ĩmirīja imarā imatiyaiki Tuḡarāte yi'yurā. “Jesúre mija yi'rirākareka, mijare kitāārānu”, āriwa'ri mijare nabojayu,— āriokaika ritaja ḡo'imajare kobojarape.

¹⁸ Īrārīmi upakaja i'supaka kire koakasererīka. I'supaka jajua kobaata'amaka ĩawa'ri, ba'iaja simaeka Pabloro'si. Supa imarī jororīkatirā Satanārika ima koreka ña'rījāikakite ikupaka Pablote ārika:

—Jesucristorikapī koreka mire yiporirūjeyu,— Pablote ārika Satanārika ima.

I'supaka kērika ḡotojo kore ña'rījāikoḡekakite koreka ḡorika.

¹⁹ Koreka kiporitapaeka be'erō'ō, ñamajī o'rirūkia kobojawārūberika mae. I'supaka koimamaka ĩatirā, “Aḡekurioka ate niñerū tōḡobesarāñurā maimae”, koīparimarāre āriḡupajoaeka. Supa imarī Pablote, Silareoka naboebarika. Supa baatirā nare ñi'atirā wejeñe'metāji imatiyairō'ō ĩparimarā ḡō'irā nare ne'ewa'rika. ²⁰ ĩparimarā wājītāji nare e'eyatirā ikupaka narīka:

—Īrā judíotatarā mawejeakarāre rukubaka ḡupajoarū-jerimaja imarā. I'supaka imarā imarī mawejearā oka naḡo'ijiyu mae. ²¹ Romatatarāre baaroyika upakamarīa nawārōrijayu. Supa imarī nawārōika upaka mabaaberijīñu,— narīka niḡparimarāre.

²² I'supaka naḡakā'ā ā'mitiriwa'ri, Pablorākare jimarīa naboebaeka ḡo'imaja. Supa imarī nare naḡajeū'mueka. Topi jariroaka† nare ne'etarūjeka i'sia wejeakarā ĩparimarā. Supabatirā wajoaḡi nare naḡajerūjeka. ²³ I'supaka jājiḡi nare ḡajetirā, wēkomaka imariwi'iarā nare natarūjeka. Supabatirā,

† 16:22 Camisa

—Jia nare miarĩpe naru'rikoreka, — wēkomaka imariwi'ia ĩarĩrĩrimajire narĩka.

²⁴ I'supaka ĩparimarāre āpakā'ā ā'mitiriwa'ri, wēkomaka imariwi'i tōsibajirā imaeka kurarakarā maporiwārūberijĩrō'ōrā nare kitarika. Supabatirā nu'pua yapupāia kopēru'aika watopekarā kip'i'peka.

²⁵ I'supaka kibaako'omakaja Pabło, Silaspitiyika Tuparāka jaitirā ĩnami poto nabayakoyaeka. Aperā wēkomaka imariwi'iarā imaekarā nabayakoyamaka ā'mitirakarā. ²⁶ Ikuaparō'ōpiji ka'ia jājia iyika. Supabatirā wēkomaka imariwi'ia iyika. I'supaka sabaayuju kopereka wiritapataeka. I'supaka sabaamaka torā imaekarāte perumijia nare nap'i'peka kutupataeka. ²⁷ I'supaka simamaka wēkomaka imariwi'i ĩarĩrĩrimajire tūrūeka. ĩ'rākopereka rakakaja wiritapataeka imamaka, ĩawa'ri, “Wēkomaka imariwi'iarā imakopeirāte ru'ripatayu je'e”, kēripupajoakopeka. Supa imarĩ kisara e'etirā kiōñu upakaja jāririrā kibaakopeka. ²⁸ I'supaka kibaaerā baaeka poto ikupaka Pablote kire ārĩka:

—ĴMipo'ia jāābekaja! Yija imaupatiji o'ōrā yija imapatayu.—

²⁹ Supa imarĩ yaaboaika wēkomaka imariwi'ia ĩarĩrĩrimajire jēñeka. Supabatirā Pabloraĳa pō'irā rĩrĩkākawa'ritirā nawājitāji kiñukurupaeka, kikiwa'ri tarabaraka. ³⁰ Aperō'ōrā nare e'ewa'ritirā, ikupaka nare kijērĩaeka:

—ĴMarākā'ā yibaajĩñu, ba'iaja yibaaikareka Tuparāte yire wayuāokaro'si?— kērĩka Pabloraĳare.

³¹ I'supaka kēpakā'ā, ikupaka nayi'rika:

—Maiĳamaki Jesucristore mia'mitiripēarāĳareka, Tuparāte mire tāārāñu, supabatirā mirĩrāreoka, — kire narĩka.

³² Supabatirā maipamaki Jesucristorika bojariroka kire nabojaeka. Kiwi'iarā imaekarāteoka nabojaɣataeka. ³³ I'siñamiji nare naɣajeka kāmia kijūjeka Pablorākareka. I'supaka nare baaweatirā kiruɣuko'a kijūjerūjeka, kirirāreoka. ³⁴ I'sia be'erō'ō kiwi'iarā Pablorākare kiakawa'rika nare ba'ariji'aokaro'si. “Tuɣarāte yi'yurā yija ime mae”, āriwa'ri kirirāpitiyika jia jjimaka nimaeka mae.

³⁵ Bikitojo i'sia wejeakarā iɣarimarā surrarākare pūataekarā, wēkomaka imariwi'ia iariirimajire bojarī,

—Nare mija'atabe mae, na'yaokaro'si.—

³⁶ Supa imarī wēkomaka imariwi'ia iariirimaji ikupaka ārikaki Pablote:

—Iɣarimarāre jā'meika upakaja mijare yija'ataerā baayu. Supa imarī dakoa ba'iaja pɣaribekaja mija a'pe mae,— kērika.

³⁷ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, ikupaka Pablote bojaeka surrarākare:

—Dakoa ɣarea yijare imaberiko'omakaja ika wejea iɣarimarā ɣo'imaja wājitāji yijare naɣajerūjerape. I'supaka yijare nabaarūjerape ɣdakoa ba'iaja nabaako'o? āpekaja. Supabatirā ika wēkomaka imariwi'iarā yijare natarūjerape. Romakarā[‡] upaka yija imako'omakaja najā'meika yi'ribekaja i'supaka yijare nabaarape. Supa imarī maekaka ɣo'imajare ōribeyukaji yijare naja'atariyapakoɣeyu. I'supakamarīa simarāñu. Noñu upakaja yijare ɣoarī ni'tarū,— Pablote ārika surrarākare.

³⁸ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā iɣarimarāre bojarī surrarākare a'rika. I'supaka nabojamaka ā'mitiritirā, Romakarāja Pablorākare imamaka ōriwārūtirā iɣarimarāre kīkika. ³⁹ Supa imarī Pablorāka ɣō'irā okajierī iɣarimarāre a'rika. I'supaka baaweatirā, nare

[‡] 16:37 Ciudadanos de Roma

naja'ataeka. “Apea wejearã mija a'pe ruþu”, jiapi nare narika. ⁴⁰ Wëkomaka imariwi'iaþi þoritirã Lidia wi'iarã Þablorãkare a'rika. Torã eyatirã Jesúre ã'mitiripëaekarãte narërãtaeka. Jesúrikakaka nare nabojaeka jiiþaji Jesúre yi'þaraka okajãjia nimaerã. I'supaka naka najaika be'erõ'õ apea wejearã na'rika mae.

17

Tesalónica wejearã oka þo'ijirika

¹ Filipoþwejeapi a'ritirã, Anfípõliswejea, supabaturã Apõloniawejeapi Þablorãkare o'ririjarika. I'sia be'erõ'õ Tesalónica wãmeika wejearã neyaeka. I'sia wejearã judiõtataraþe rëriwi'ia imaeka. ² Pablo, kibaaroyika upaka baarã, judiõtataraþe rëriwi'iarã a'rikaki. Supabaturã maekarakakuri jëritaririmi Tuþarãrika bojariroka torã rëritirã imaekarãte kibojawapu'ataeka. Tuþarãro'si bojaãjirimaja imaekarãte o'oeka þupajoaturã, ikupaka þo'imajare kibojaeka:

³ —“Þo'imajare Jã'merükika, Tuþarãte þuatarãñuka ba'iaja jüarãki. Supabaturã kireyarãñu. Reyakoþeripõtojo ate õñia kijariþe'rirãñu”, ãriwa'ri Tuþarãro'si bojaãjirimajare ãrõ'oekakiji kime Jesucristo, mare Jã'merükika Tuþarãte wã'maekaki,— Þablote nare ãrika.

⁴ I'supaka këpakã'ã ã'mitiriwa'ri, ï'rãrimarã judiõtatarã Jesúre yi'rikarã mae. Supa imarã Pablo, Silasþitiyika ï'rika upakaja þupajoaekarã imarã nare najeyoarika. Rikimarãja judiõtatamarã imariþõtojo Tuþarãte jiyiþupayeekarãte kibojamaka ã'mitiritirã, Jesúreoka na'mitiripëaeka mae. Rikimarã tokarã römijã imatiyairã Jesúre ã'mitiripëaekarã naro'si. ï'rãjaoka jeyoarikarã Þablote, Silasþitiyika. ⁵ Þablorãkare rikimarãja þo'imajare ã'mitiripëamaka ïawa'ri, tokarã judiõtataraþe Þablorãkare ã'mijãka. Supa imarã i'sia wejearãka

imaekarã ba'iaja baairãte narërãtaeka. “Yijare mija jeyobaabe. Ika wejeareka imarã wãjitãji Pablorãkare ba'iaja majairãñu, Pablorãkare nabobeyaokaro'si þo'imaja”, judfotatarãte nare ãrika. I'supaka baawa'ri, rïkimarãja þo'imajare narërãtaeka. Suþa imarï Jasón wi'iarã Pablorãkare mo'arï na'rika, nare e'epoatirã þo'imajare nare ijiriyapawa'ri. ⁶ Nare tõþoberiwa'ri, Jasónre, suþabatirã ï'rãrimarã Jesúre ã'mitiripëaekarãte ïþarimarã þo'irã ne'ewa'rika. Ikuþaka jãjirokapi ïþarimarãre nabojaeka:

—Pablo, Silasþitiyika rïkimakaja wejeareka rukubaka oka baataþaraparã imarã. Mawejeareka rukubaka baarï netayu. ⁷ ï'ï Jasón kiwi'iarã nare e'etoraþaki. ï'rïka Jesús wãmeikireka, “Iki kime ïpi imatiyaiki”, ãrïwa'ri maipamaki Césarte jã'meka yi'ribeyurã nime, — niþamarãre narïka.

⁸ I'sia oka ã'mitiriwa'ri i'sia wejeakarã, niþarimarãþitiyika jiamarïa naro'si simaeka. ⁹ “Mijare yija ja'atarika mija yapaye'e, yijare mija wapaïjibe”, narïka Jasónrãkare. Suþa imarï ïþarimarãre nawapaïjika.

Pablorãkare Bereawejeareã imataþaeka

¹⁰ Sarã'ika be'erõõ ñami Jesúre ã'mitiripëaekarã Pablorãkare napũataeka Bereawejeareã. Torã eyatirã judfotatarãte rërïriwi'iarã nakãkaeka. ¹¹ Bereawejeareka imaekarã Tesalónicawejeakarãre jïibaji Pablorãkare ã'mitiriyapaeka. Torã Jesúrika bojariroka kibojamaka jia jïjimakapi na'mitirika. Suþabatirã kire ã'mitiritirã, “¿Yaje Tuþarã oka ãñu upakaja yijare kibojayu?”, ãrïwa'ri Tuþarã majaroþũñu niarïjarika. ¹² “Rita sime kibojaka”, ãrïwa'ri rïkimarãja judfotatarãre Jesúre yi'rika. I'supakajaoka ï'rãrimarã judfotatarãre imatiyairã ïmirïja, rõmijãþitiyika Jesúre yi'rikarã. ¹³ “Berearã

Ɖablote Tuparārika bojarikaroka bojaju”, āriwa'ri majaroka Tesalónicakarā judíotatarāte ā'mitirika. I'sia ā'mitiriwa'ri naboebarika. Supa imarī Bereawejeearā a'ritirā Ɖo'imajare rukubaka naƉuƉajoarūjeka. Supa imarī Bereawejeekarā Ɖablote boebarikarā. ¹⁴ I'supaka nimaeka ā'mitiriwa'ri, ñojimarīji i'rārimarā tokarā Jesúre ā'mitiripēairā Ɖablote riapakirijerā e'ewa'rikarā. Silas, Timoteopitiyika Ɖuri tuikarā, naka a'ribekaja. ¹⁵ Riapakiakarā tu'aeyatirā wapuruƉi Atenas wāmeika wejeearā Ɖablote ne'ewa'rika. Torā kire taritirā Berearā naƉe'rika ate. Naka Ɖablote majaroka Ɖūataeka, “Silas, Timoteopitiyika ñojimarīƉañakaja ni'tarū”, āriwa'ri.

Atenawejeearā Ɖablote imataƉaeka

¹⁶ Silare, Timoteopitiyika ta'abaraka Atenawejeearā ĩataparī Ɖablote a'rika. I'sia wejeearā rikimaka wapuju imaja jērāka najiyiƉupayeeika ĩawa'ri ba'iaja kiƉuƉaritiyaeka. ¹⁷ Supa imarī judíorākare rēririwi'iarā Jesúrika Ɖablote bojaeka judíotatarāte, supabatiṛā judíotatamarīṛā imariƉotojo Tuparāte jiyiƉupayeeekarāte. I'supakajaoka ĩ'rārīmi jariwa'ririmarīaja wejeñe'metāji* turitaparāte i'sirokajaoka Ɖablote bojaeka. ¹⁸ Tokarā epicureoskaka wārūrimaja, supabatiṛā estoicoskaka wārūrimajaoka Ɖabloka nokatotoeka. Jesús majaroka, supabatiṛā reyakoƉeripotojo ate oñia kijariƉe'rika majaroka nare kibojaeka. Supa imarī i'rārimarā ikuƉaka ārikarā:

—¿Dakoakaka oṛiƉūabeyukate i'supaka jaiyu?— narīka.
AƉerā Ɖuri:

—AƉeto wejeekarā najiyiƉupayeeroyirāreka† kijaiyu je'e aƉeyari,— narīka.

* 17:17 En la plaza de la ciudad † 17:18 Dioses de extranjeros

¹⁹ Suḗa imarĩ “Areóḗago[‡] wāmeirō'ōrā dajo majaiari”, āriwa'ri Ḓablote ne'ewa'rika. Torā rēritirā imaekarā iḗari-marāre ikupaka ārika:

—Mamaka majaroka mibojaika ā'mitiririka yija yaḗayu.

²⁰ Yija ā'mitirikoribeyua majaroka miwārōyu. ¿Marākā'ā āririka miwārōyu? Yijare mibojabe ruḗu,— kire narika.

²¹ Atenakarā, suḗabatirā aḗeto ka'iakarā torā imaekarā mamaka ḗuḗajoariroka ḗuḗajoabaraka jaikarā, aḗea baabekaja. Suḗa imarĩ mamakukukaka majaroka Ḓablote bojarika na'mitiririyāpaeka.

²² Suḗa imarĩ nawatoḗekapi mi'mirĩkatirā ikupaka Ḓablote nare bojaeka Areóḗago wāmeirō'ōrā:

—Mija ā'mitipe Atenareka imabayurā. Rikimaka jērāka jiyeka mija jiyiḗuḗayeemaka ḗiaiyu. ²³ Mija we-jearā, turitapabaraka jērāka jiyiḗuḗayeerĩ mija rēriti-jayurō'ō rakakaja ḗiataparape. Ī'rākō'rĩmato ikupaka āriō'oekarō'ō yitōḗorape: “Ō'ō sime Maikoribeyukate jiyiḗuḗayeerũkirō'ō”, āriō'oeka simarape. Mija ōribeyuka majaroka yibojaerā baayu mae.

²⁴ Ika ka'ia, ritatojo ika wejeareka ima ḗo'ijiaekaki Tuḗarā. Ritaja ika ka'iareka imarā, mabo'ikakurirā imarā iḗamaki imarĩ, ḗo'imajare baḗo'ijiaeka kire jiyiḗuḗapaka ōriwi'iarāmarā kime. ²⁵ Dika jariwa'ribeyua kiro'si. Kiro'si mabaarijitokopeika yaḗabeyuka. Iki imaki ritaja ōñia maimarũkia mare ja'ataiki.

²⁶ Mamarĩtaka ĩmirĩjite takaja Tuḗarāte ḗo'ijiaeka. Ikipi āriwa'riji ritaja ḗo'imajatatarāte Tuḗarāte kārĩḗoaeaka. Ika ka'iarā rakakaja nimaokaro'si Tuḗarāte nare ḗi-bataeka kiyāpaeka uḗakaja. Iki imaki “Ika ka'iareka nimarāñu, suḗabatirā i'tojĩrā wejeareka ōñia nimarāñu”,

[‡] 17:19 Una corte compuesta de jueces griegos para decidir, más que todo, cuestiones de religión o moralidad.

ārīrūkika. ²⁷ I'supaka Tuṣarāte baaeka “¿Marākā'ā Tuṣarāte morījīñu je'e?”, ṑo'imajare ārīrū ārīwa'ri. “Yire ōrīriyapawa'ri yirirā ṑo'imajare imarū”, Tuṣarāte ārīka. Kire morīriyapajīkareka ṑuri, yoerāmarīaja Tuṣarāte ime. Makaja imaki kime. ²⁸ “Tuṣarāṑi ārīwa'ri ōñia maimē, marī'meyu, supabatirā ika ka'iarā mare kimarū-jeyu. Kimaberirikareka maimaberijāāeka.”[§] Ikuṑaka āṑaraka I'rārimarā mijaro'si majarobojarimajare o'oeka: “Tuṣarā makarā maimē”, ārīwa'ri.* ²⁹ I'supaka simamaka “Ikuṑaka kime Tuṣarā”, ārīṑupajoawa'ri, ātakaka, orokaka, ṑatakakaoka najiyiṑupayeerūkika ṑo'imajare jia baapō'ijiaeko'omakaja, Tuṣarā makarā imarī “I'supaka nabaapō'ijiaeka iōiki Tuṣarāte ime je'e”, marīṑupajoaberijīñu. ³⁰ I'supaka ṑo'imajare jia ōrīṑūaberiripotojo ba'iaja baaeka wapa Tuṣarāte nare jēñeberika ruṑu. I'supakamarīa sime maekaka. Supa imarī maekaka ritaja ba'iaja mabaaika ja'atarika Tuṣarāte mare jā'meyu. ³¹ Ŋamajī ba'iaja ṑo'imajare baaika wapa kijēñerūkiriimi ōrītiiki Tuṣarā. Jia oyiaja baaiki imarī, nabaaeka takaja sawapa nare kijēñerāñu. Īrīka kiwā'maekaki i'supaka baarāki. “Reyakoperipotojo ōñia Tuṣarāte kire jariṑe'rirūjeka simamaka Cristo imaki Tuṣarāte wā'maekaki”, ritaja ṑo'imajare ārīwārūyu,—ṑablote nare ārīka.

³² Ōñia jariṑe'ririkakaka ā'mitiriwa'ri eebaraka ṑablote ĩ'rārimarāre boiwā'imarīka. I'supaka nabaako'omakaja aṑerā ṑuri ikuṑaka ārīkarā:

—Ate samijaiṑe'arika ā'mitiririka yija yaṑayu, —ṑablote narīka.

§ 17:28 En 600 a.C. el poeta griego Epimenides escribió esa poema en que alguien dijo estas palabras pensando en Zeus, el capitán de los dioses.

* 17:28 Dos poetas griegos escribieron esta frase (300 a.C.) pensando en Zeus.

³³ Supabatirã rërĩbaraka nimaekarõ'õpi Pablote poritapawa'rika. ³⁴ Ì'rãrimarã kiupaka pupajoatirã Jesúre ã'mitiripëaekarã. Ì'rĩka Dionisio wãmeiki naka imaekaki, Areópago rëriroyikarãkaki. Ì'rãko Dámaris wãmeikooka Jesúre ã'mitiripëaekako. Supabatirã apherãoka kire yi'rikarã narõ'si.

18

Corintowearã Pablote imatapæaka

¹ I'sia be'erõ'õ Atenawejeapi Pablote a'rika, Corintowearã. ² Torã eyatirã ì'rĩka Aquila wãmeiki, Pontoka'iakakika Pablote tõpobu'aeka. Aquila kirũmu Priscilapitiyika Italiaka'iaapi a'ritirã Pablo ruþubaji Corintorã neyaweika. Romakaki ïpi Claudio wãmeiki Italiaka'iarã judíotatarãte imarika yapaberwa'ri, nare kipoataeka. Supa imarĩ Corintorã Aquilate a'rika kirũmuþitiyika, judíotatarã imarĩ. Sabe'erõ'õ naþõ'irã wi'iturirĩ Pablote a'rika. ³ Pablo upakaja sayapãia mo'rĩakakapi Aquilate wi'ia* baaeka kirũmuþitiyika. Supa imarĩ ì'rãkõ'rĩmatorãja ba'irabeokaro'si naka kituika nawi'iarã. ⁴ Ì'rãkuri jërĩtarirĩmi jariwa'ririmarĩa judíorãkare rëriwi'iarã Jesúrika bojariroka bojarĩ Pablote a'riroyika. Judíotatarã supabatirã judíotatamarĩrãteoka Jesúrika na'mitiripëaokaro'si nare kijaiëjeriyapæaka.

⁵ I'sia be'erõ'õ, Macedoniapi i'tatirã, Silas, Timoteopitiyika neyaeka Pablo põ'irã Corintowearã. Neyaeka poto kiba'iraberika ja'atatirã Jesúrika bojarirokatakaja bojabaraka Pablote imaeka. Ikuþaka judíotatarãte wãrõbaraka kijaika: “Jã'merũkika Tuparãte wã'maekaki, kirejeoka yija ãñu Jesús”, kërĩka. ⁶ I'supaka

* 18:3 Tiendas de campaña

kērīko'omakaja, aḗrã aḗuḗpaka ḗuḗajoawa'ri, jajua kire baata'aeakarã. Suḗabatirã ba'iaja kire naḗiḗeka. I'suḗpaka naḗakã'ã ã'mitiriwa'ri, kijariroaka kijããḗateka “Kopakaja mijare yokajããkoḗeko'o”, ãriḗuḗajoawa'ri. Suḗabatirã ikupaka kērīka:

—Tuḗarãte yire jã'meka uḗakaja kirika bojariroka mijare yibojakop̄eyu. Suḗa imarĩ mija reyarãñurĩmi ba'iaja imarika tiyibeyurõ'orã mija a'rirãka, oka yire imabesarãka. Suḗa imarĩ mija ã'mitiriyap̄abeyua ãawa'ri, irĩmipi judĩotatamarĩã imarãte Jesũrika bojariroka yibojaũ'muerã baayu,— kērīka.

⁷ Topi ḗoriwa'ritirã Ticio Justo wi'iarã ḗablote a'rika ḗo'imajare wãrõrĩ. Judĩorãkamarĩki imariḗotojo Tuḗarãte jiyiḗuḗpaka õrĩkaki kimaeka Ticio Justo. Kiwi'i wã'tarã simaeka judĩorãkare rērĩriwi'ia. ⁸ Crisḗo wãmeiki imaekaki judĩorãkare rērĩriwi'i iḗamaki. Iki, kirĩrãoka maip̄amaki Jesũre ã'mitirip̄ẽairã nimaeka. I'suḗpakajaoka Corintowejeakarã Jesũrika ã'mitiritirã rĩkimarãja kire ã'mitirip̄ẽaekarã. Suḗabatirã ruḗuko'a najũjerũjeka. ⁹⁻¹⁰ Ī'rãñami makãrãrũñuroka uḗakap̄i Jesũre jaika ḗablote,

—Mikaja ñime. Suḗa imarĩ mikĩkia'si. Aḗrã ba'iaja mire baawãrũbesarãñurã. Okajãjia jaritirã yimajaroka ḗo'imajare mibojajip̄abe. Ika wejeareka rĩkimarãja yire ã'mitirip̄ẽarũkirã imamaka, samibojarija'ata'si,— ḗablote kērīka.

¹¹ Suḗa imarĩ Corintorã ĩ'rãkuri wejejẽ'rã aḗejẽ'rã ñe'metãjirã ḗo'imajare Jesũrika bojariroka bojabaraka kimaeka.

¹² I'sia be'erõ'õ Galiõn wãmeiki Acaya ka'iarã ĩpi† kimaeka ḗoto ĩ'rĩka uḗaka oyiaja ḗuḗajoawa'ri ḗablote

† 18:12 Gobernador

judíotatarāte ñi'aeka. Suḡabatirā Galión wājītāji kire ne'ewa'rika. ¹³ Ikuḡaka kire nabojaeka:

—“Ikuḡaka Tuḡarāte majiyiḡuḡayeeyu”, āriwa'ri Moiséte yijare jā'meka uḡakamarīa kiwārōtape ī'ī, — Galiónre narīka.

¹⁴ ḡablote jairā baaeka ḡotojo ikuḡaka Galiónre nare ārika:

—Ba'iaja baaiki kimarikareka, suḡabatirā Romatatarāre jā'meika yi'ribeyuka kimarikareka, mijare ña'mitirijīñu imakoḡeyu. ¹⁵ Mija oñu uḡakaja mija jā'meika simamaka, mija ḡuḡayariji oka mija jiebe. Yi'i ḡuri i'sia oka jierimaji marīka imarika yaḡaiki,— judíotatarāte kērika.

¹⁶ Suḡabatirā judíotatarāte Galiónre ḡoatarūjeka surararākare. ¹⁷ Suḡabatirā judíorākare rēriwi'i iḡamaki Sóstenere nañi'aeka ḡo'imaja. I'suḡaka baatirā Galión wājītāji kire naḡajeka. I'suḡaka nabaako'omakaja, “¿Dako baaerā kire mija ḡajeyu?”, Galiónre āriberika. “Marā imabeyua yire”, kēriḡuḡajoeka.

Antioquiarā ḡe'rieyatirā ate Tuḡarā oka ḡablote bo-jatapaeka

¹⁸ Corintorā matikuri ḡablote imaeka ruḡu. I'sia be'erō'ō Jesúre ā'mitiripēaekarāte kimajaroka kibojaeka a'yaokaro'si. Suḡabatirā Aquila, kirūmu ḡriscilapitiyika Siriaka'iarā a'yaokaro'si, Cencreaswejearā natu'awa'rika. Cencreaswejeapi na'rirā baaeka ruḡu, “Tuḡarā, miwājītāji mire yibojaraḡaka uḡakaja yibaako'o”, āriwa'ri kiruḡua ḡablote wi'epaterūjeka. ¹⁹ Waḡurupi a'ritirā Éfesowejea ḡapitakarā neyaeka. Torā eyatirā Aquila, kirūmu ḡriscilapitiyika torā natuika. ḡablo ḡuri marīwa'ritirā, judíorākare rēriwi'iarā eyatirā, “Jā'merūkika Tuḡarāte wā'maekaki kime Jesús”, āriwa'ri nare jaiējerī.

²⁰ Matikuriji naka kimarika judíotatarāte yaḡakoḡeka.

I'supaka simako'omakaja Pablo p̄uri yapaberikaki. ²¹ Supa imarī ikupaka nare kimajarobojaeka topi o'yaokaro'si:

—Ī'rārīmi Tuparāte yaparākareka, mijare ĩarī yi'tarāñu ate,— nare kērīka.

I'sia be'erō'ō wapuruḽi Éfesowejeapi ke'rika. ²² Cesarea p̄apitakarā eyatirā Jerusalénkarā Jesúre ā'mitirip̄eakarā p̄ō'irā Pablote wi'ituriwa'rika. Naka imatirā Antioquiarā ke'rika ate. ²³ Torā kimatap̄aeka be'erō'ō ke'riū'mueka ate. Galaciaka'iarā imatirā, topi Frigiaka'iarāoka keyaeka. I'sia ka'iareka Jesúre ā'mitirip̄eairā imaekarāte Jesúrika bojariroka kiwārōtap̄aeka. I'supaka kiwārōmaka ā'mitiriwa'ri, jībaji Jesúre yi'riwa'ri okajājia najarika.

Éfesorā Tuparā oka Aḽolore wārōeka

²⁴ I'sia p̄oto ĩrīka judíotataki Aḽolos wāmeiki Éfesorā eyaekaki. Alejandríawejeakaki kimaeka. P̄o'imajare ĩaika wājītāji jia jaiwārūiki kimaeka. Supabatirā Tuparā majarop̄ñu o'oeka jia kiōrīka. ²⁵ “Jesúre yapaika upakaja maimajīñu”, aḽerāte wārōmaka, jia ā'mitirip̄eakaki kimako'omakaja Juanre rupuko'a p̄o'imajare jūjekakaka takaja õñuka kimaeka ruḽu. Tērītaka Jesús majaroka õrīberikoperipotojo kiōrīkarō'õjīrā kireka wājiaja okajāābaraka jījimakapi p̄o'imajare kibojaeka. ²⁶ Ī'rārīmi judforākare rērīriwi'iarā, dakoā kīkirimarāja jia p̄o'imajaka kijaika. Aquila kirūmu Priscilapitīyika kijaimaka ā'mitirīkarā. Kijaika be'erō'ō kika jaiokaro'si aḽepañarō'õrā kire ne'ewa'rika. Jesúrika jia kiōrīp̄uawārūberīkakaka jia kire nabojawapu'ataeka. ²⁷ I'sia be'erō'ō Acayaka'iakarāre Jesúrika bojariroka bojarī ke'ririyp̄aeka. “Jia sime. Me'ḽe”, narīka Éfesokarā Jesúre ā'mitirip̄eakarā. Supa imarī “Aḽolore jia mija e'etop̄e”, ārīwa'ri p̄ap̄era no'oeka Acayaka'iakarāro'si. Torā eyatirā jia nare kijeyobaeka. “Jesúre mija yi'ḽe”,

Tuṕarāte ārikarā nimaeka. ²⁸ Po'imaja wājitiāji, Tuṕarā majaropūñu o'oekakaka bojabaraka,

—Jā'merūkika Tuṕarāte wā'maekaki kime,— āriwa'ri judíotatarāre kiwārōeka.

I'suṕaka jiiitaka nare kibojamaka, “I'suṕakamarīa sime”, judíotatarāte āriwārūberika.

19

Éfesorā Pablote imataṕaeka

¹ Apolore Corintowejearā imañujuju, ṕusi watoṕekarā imaeka ka'ia o'riwa'ritirā Éfesowejearā Pablote eyaeka. Torā eyatirā Jesúre ā'mitiripēaekarā ī'rāimarāre kiātōṕoeka. ² Suṕa imarī ikuṕaka nare kijērīaeka:

—Jesúre mija ā'mitiripēarapaka ṕoto ¿yaje Espíritu Santore mijare ña'rījāirape?— nare kērīka.

I'suṕaka kēṕakā'ā ikuṕaka kire nayi'rika:

—“Espíritu Santore ima”, maki yijare bojaberapaki,— kire narīka.

³ Suṕa imarī Pablote nare jērīaeka:

—¿Makire yi'riwa'ri ruṕuko'a mija jūjerūjerape?— nare kērīka.

—Juanre wārōeka uṕakaja ruṕuko'a yijare najūjerape,— narīka.

⁴ I'suṕaka napakā'ā ikuṕaka Pablote nare ārika:

—Po'imaja ba'iaja nabaaiika ja'ataekarāre ruṕuko'a Juanre jūjeka. Suṕabatirā ikuṕaka Juanre nare bojaeka: “Yibe'erō'ō etarūkikate mija yi'ririṕape”, āriwa'ri kiwārōeka. I'suṕaka kērīkakiji kime Jesús,— Pablote nare ārika.

⁵ I'suṕaka ā'mitiritirā, naruṕuko'a najūjerūjeka “Maipamaki Jesúre yi'yurā yija ime”, āriwa'ri.

⁶ Suṕabatirā kiṕitaka Pablote naṕo'iarā ja'aṕeaka ṕoto Espíritu Santore nare ña'rījāika. I'suṕaka simamaka

norĩbeyua imakoþeka oka najaika. Supabatiřã Tuþarãte nare õrĩrũjeka nabojaeka. ⁷ Ĩ'þoũ'þuarãe'earirakamaki rõ'õjĩrã nimaeka.

⁸ Maekarakamaki aiya jẽritarirĩmi rakaka judĩorãkare rẽrĩriwi'iarã nare kibojaeka na'mitiripẽaokaro'si þo'imajare jaiẽjeriyapaiki Þablote imaeka. “Ikupaka Jesũre yi'yurãte jã'mebaraka Tuþarãte nare imaruþu-tarãnu”, ãrĩwa'ri kĩkirimarĩaja nare kibojaeka. ⁹ I'supaka simako'omakaja ĩ'rãrimarã kijaika ã'mitiripẽaberikarã, aþekurioka sã'mitiririka yaþaberikarã ate. Þo'imaja wãjitãji Jesũre þo'imajare tããika majaroka ba'iaja najaika. Supa imarĩ nare a'ritapãtirã Jesũre ã'mitiripẽaekarãte kika ke'ewa'rika, Tirano wãmeiki wãrõriwi'iarã. Torã ĩ'rãrĩmi jariwa'ririmarĩaja nare kiwãrõroyika. ¹⁰ Torã ĩ'þakuri wejeje'rãka wãrõbaraka kimaeka. Supa imarĩ Asia wãmeika ka'iakarã, judĩotatarã, judĩotatamarĩrã imaekarãoka maiþamaki Jesũrika bojariroka ã'mitiripãtaekarã. ¹¹ Þabloþi ãrĩwa'riji rĩkimakaja maikoribeyua Tuþarãte beaeka. ¹² Supa imarĩ Þablote rabeka mirãka sayapãia, jariroakaoka þo'imaja jĩĩnurã þõ'irã ne'ewa'þakã'ã narisirika o'riroyika. Supabatiřã Satanãrika ima ña'rĩjãikarãteoka þorikarã.

¹³⁻¹⁴ I'sia þoto ĩ'rãrimarã judĩotatarã þo'imajareka Satanãrika ima ña'rĩjãika imaekarãte naþoatatapãeka. Þablote ĩaji'awa'ri, “ ‘Jesũs, Þablote kireka bojaiki wãmeapĩ nareka mija þoþe’, marĩũ'mukoyeye'e”, narĩka. I'supaka baairã upakajaoka Esceva, kurarãka ĩþamaki makarãte baatapãeka. Ĩ'þotẽñarirakamaki nimaeka. ¹⁵ ĩ'rãrĩmi i'supaka narĩko'omakaja, ikupaka Satanãrika ima nare yi'rika:

—Jesũre ñoũu, supabatiřã Þabloteoka yijẽrãko'ayu. Mi-jare þuri ñiawãrũbeyu. ¿Marã je'e mija?— nare kẽrĩka.

¹⁶ Supabatirã Satanáríka ima ña'ríjãikite naṗō'irã teritaeka. Tērĩrikaja jãjiãpi ba'iaja nare kibaaeka. Supabatirã najariroakaoka kibaiwa'ruika. Supã imarĩ riwejuṗaraka wi'iaṗi naru'riwa'rika. ¹⁷ Éfesowejeakarã nimaṗatiji, judíotatarã supabatirã judíotatamarĩrãoka i'sia majaroka ã'mitiripataekarã. Sã'mitiritirã nakíkika. “Tērĩritaki kime Jesús”, ãrĩwa'ri rĩkimarã maiṗamaki Jesúre jiy-ṗuṗaka õrĩkarã mae.

¹⁸ I'sia majaroka ã'mitiriwa'ri ba'iaja nabaaika rĩkimarãja Jesúre ã'mitiripãeakarãte bojaeka. ¹⁹ Supabatirã ikupaka ye'okirãre baaeka ĩ'rãrimarã ye'oroka koririma-jare: Ye'orokakaka bojaika naṗaṗera, ṗo'imaja wãjitãji e'ewa'ritirã najoeka. I'sia ṗaṗera najoeriatæka cincuenta mil rakato ṗlata rõ'õjĩrã waṗajã'rĩa ririka.* ²⁰ I'supaka simamaka maiṗamaki Jesús majaroka ĩ'rãkõ'rĩmatomarĩa saṗibimaka, rĩkimarãja Jesúre na'mitiripãeaka.

²¹ I'supaka so'rika be'erõ'õ Jerusalénrã ṗe'ririka ṗablote ṗuṗajoaeka. “Macedoniaka'ia, supabatirã Acayaka'ia yo'riwa'rĩrãñu. Jerusalénrã ñimarãka be'erõ'õ, Romawejearã a'ririka ima yiro'si”, kērĩṗuṗajoaeka. ²² I'supaka ãrĩṗuṗajoatirã Timoteo supabatirã Erastoka kire jeyobaarimajare kiruṗu kipũataeka Macedoniaka'iarã. Iki ṗuri Asiaka'iarã† matikuriji kituika ruṗu.

Éfesorã rukubaka naṗuṗajoamaka oka ṗo'ijirika

²³ ṗablote Éfesorã imaeka ṗoto, “Jesús ĩ'rĩkaja imaki ṗo'imajare tããrimaji”, ãrĩwa'ri ṗo'imajare yaṗabepakã'ã jimarĩa oka naṗo'ijiaeka i'sia wejearã. ²⁴ Demetrio wãmeiki kimaeka i'sia oka bitamataũ'muekaki.

* 19:19 Cincuenta mil dracmas. Una dracma (moneda) valía un día de trabajo. † 19:22 En Éfeso

Artemisare[‡] najiyipupayeerūkiwi'i upaka ūoikarijaka patakaka baarimaji kimaeka. Aperāoka kiupaka baarimaja imarī, aperāte sijibaraka rikimakaja niñerū natōporoyika. ²⁵ Supa imarī kire jeyobaarimajare, supabatirā nupakajaoka ba'iraberimajareoka kirērātaeka. Supabatirā ikupaka nare kērīka:

—Maa, ika ba'irabeirā puri, rikimaka niñerū tōpoirā maima. ²⁶ Pablote po'imajare bojaika ā'mitirikoribeyurā mija bai? “Mija oñu upakaja baatirā mija jiyipupayeeka, jiyipupayeerūkimarīa sime”, kēñu. Kijaika ā'mitiritirā rikimarāja po'imajare kire ā'mitiripēayu. Éfeso wejeakarā takajamarīa kire ā'mitiripēairā. Ritaja Asia ka'iarā imarā kire ā'mitiripēairā oyiaja nime. ²⁷ Ba'iaja maro'si simarāñu. Supa imarī mabaapo'ijiaika po'imajare waru- aribesarāñu. Supa simamaka sawapa matōpowārūbe- sarāñu. Supabatirā Artemisare jiyipupayeeriwi'iarā po'imajare a'ribesarāñu. Ritaja Asiaka'iarā, supabatirā ritatojo wejeareka Artemisare jiyipupaka oñurā. I'supaka simako'omakaja, Pablote ā'mitiripēawa'ri “Imatiyaika- marīko Artemisare ime”, po'imajare ārīrāñu,— Demetri- ore nare ārīka.

²⁸ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, jimarīa naboebarika. Supabatirā ikupaka āparaka nakasereka:

—jÉfesokarāre jiyipupayeerijayuko, Artemisa jītako koime!— narīka.

²⁹ Nakasereka ā'mitiritirā, rikimarā po'imajare naṗō'irā a'rika. Īrāoka boebaritirā, akaserekarā. Supa imarī ritaja wejeareka oka po'ijirika. I'supaka simamaka Gayo, Aristarco Pabloka jeyoariwa'rikarāte nañi'aeka. Macedoniakarā nimaeka. Po'imajare rērīriwi'iarā nare ne'ewa'rika. ³⁰ Kijeyomarāre jaijeyobaarī torā

[‡] 19:24 Artemisa era la diosa principal de Éfeso. Los Romanos la llamaba Diana. Su templo en Éfeso era magnífico.

Ɖablote kākariyaƉakoƉeka. Kākarika kiyapamaka ĩatirā, “Mikāka'si”, Jesúre ā'mitiripēaekarāte kire ārika. ³¹ Ĩ'rārimarā i'sia ka'ia ĩƉarimarāre[§] torā imaeka. Ɖablo jeyomarā imarī, majaroka kiro'si Ɖūataekarā: “Naka ĩ'rātiji baabekaja”, āriwa'ri. ³² Rērīrūkikō'rīmatorā rukubaka nakasereka. AƉeupaka, aƉeupaka nakaseremomeka. Ĩ'rīka upaka Ɖupajoaberiwa'ri rukubaka Ɖupajoabaraka nimaeka. “¿Dakoa baaerā yija rērīko'o?”, narīwārūberika. ³³ Judíotataki naka imaekaki Alejandrote Ɖo'imaja wājitāji naro'si kire jairūjekarā judíorāka. Torā rērītirā imaekarāte jaiokaro'si, Alejandrote kīpitaka mi'mataeka “Mija jai'a'si ruƉu”, āriwa'ri. I'supaka kibaako'omakaja nokata'riberika. “Dakoa oka imabeyua judíorākarō'si”, āriwa'ri nare kibojaerā baakoƉeka. ³⁴ Judíotataki kimaeka ōriwa'ri judíorākamarīrāte tērīwa'ribaji akasereka,

—ĭÉfesokarāre jiyiƉupayeerijayuko, Artemisa jiiitako koime!—

Ĩ'Ɖakuri aiyajērārō'ōjīrā i'supaka ĩ'rīka upakaja akaserebaraka nimaeka.

³⁵ Ĩ'rīka tokaki imaruƉutarimaji Ɖo'imajare okata'rirūjekaki, supabatirā ikupaka nare kērīka:

—Mija ā'mitiƉe Éfeso wejeareka imarā. MajiyiƉupaye-eiko Artemisa wi'ia ĩarīrīrimaja maime ika wejeareka imarā. Supabatirā koƉo'ijērāka ĩmipi ña'rīka ma-iarīrīrijayu. “I'supaka imarā nime”, ritaja Ɖo'imajare āriwārūƉatayu mareka. ³⁶ Nirā Ɖo'imaja “Ɖakirika sime”, āribeyurā. SuƉa imarī mija jo'ria'si, i'tojīrāja samija ja'atabe. Ba'iaja mija baa'si, jia mija Ɖupajoabe. ³⁷ Ĩrā ĩmirīja mija e'era'airā majiyiƉupaye-eiko Artemisarika karee'ebeyurā. Supabatirā ba'iaja koreka jaibeyurā nime.

§ 19:31 Oficiales de la provincia

³⁸ Demetriore kika ba'irabeirãpitiyika aþerãte nare okabaajĩkareka, niþarimarã þõ'irã oka jierĩ nare e'ewa'ritirã jia simajĩñu. Oka naro'si imajĩkareka, iþarimarãre naboja-jĩñu. Iþarimarã, jã'merimaja nime oka jierimaja. ³⁹ Aþea oka bojarika mija yaþajĩka, Romakarãre jã'meka ãñu upakaja iþarimarãre rẽrĩrãka þoto nawãjitãji mija bojajĩkareka jia simajĩñu. ⁴⁰ Mia, ¿marãkã'ã Romatatarã iþarimarãte þupajoarãñu ruku i'supaka þo'imajare oka þo'ijiamaka? Ikuþaka naþupajoarãñu je'e aþeyari: “Mare boebariwa'ri i'rãþẽ'rõtorãja mare nabaariyaþayu Éfesokarã”, narĩþupajoarãñu je'e. I'supaka simamaka werika maro'si simajĩñu. Suþa imarĩ “¿Marãkã'ã oka imamaka, i'supaka þiþebaraka mija ime?”, Romatatarãte ãrĩrãkareka, marãkã'ã nare yi'riwãruberijĩka maime, — torã imaruþutarimajite ãrĩka.

⁴¹ Sabe'erõ'õ “I'tojĩrãja simarũ”, ãrĩtirã nare kipe'rirũjeka.

20

Macedoniarã Pablote a'rika

¹ I'supaka oka imaeka be'erõ'õ Jesúre ã'mitiripëaekarãte Pablote akaeka. Ke'rirã baaeka ruþu “Jesúre yi'ririjariwa'ri jia mija imabe”, ãrĩwa'ri naka kijaika. I'supaka ãrĩtirã, nare kimajaroka kibojaeka a'yaokaro'si. Suþabatirã Macedoniaka'iarã ke'rika. ² Macedoniaka'iarã a'ririjaparaka i'rãweje upakaja Jesúre ã'mitiripëaekarã þõ'irã kituririjarika. Naþõ'irã eyatirã “Jia Jesúre ã'mitiripëabaraka okajãjia mija imabe”, nare kërĩka. I'sia be'erõ'õ Greciaka'iarã keyaeka. ³ Maekarakamaki aiya torã kimaeka be'erõ'õ Siriaka'iarã waþurupi a'rirã kibaaeka. I'supaka simako'omakaja judiõtatarãte kire jããerã nari'kaika majaroka kiã'mitirika. Suþa imarĩ “Yi'tarãþarõ'õrã

Macedoniaka'iarã yipe'riwa'rirãñu bo'ipî", Pablote ãrîpupajoaeka. ⁴ Kika jeyoariwa'raparã ikarakamaki yija imarape: Sópater Bereakaki Pîrro maki, Segundo supabatirã Aristarco, Tesalónicawejeakarã, Gayo Derbewejeakaki, Timoteo supabatirã Tíquico, Trófimo Asiaka'iakarã, supabatirã yî'i Lucas. I'siarakamarã Pablota yija jeyoariwa'rape. ⁵ Filiposwejea eyatirã, yijaka imaraparãte a'riweirape Tróadewejea yijare ta'arî.* ⁶ Pan levadura rukebekaja ba'aribayarã yija imarapaka be'erõ'õ Filipospi yija a'rape wapuruþi. Ì'rãþitarakarîmi be'erõ'õ Tróadewejea yija eyarape. Yija ruþu a'raparã, yija jeyomarãre torã yija eyarape. Torã ì'potëñarirakarîmi yija imarape.

Tróadewejea Pablote imatapaeaka

⁷ Ba'irabeũ'murirîmi† yija rërãpe Jesúre yî'yurãpitiyika. Maro'si Jesúre reyaeka þupajoabarakã kijã'meka upakaja þan þibaba'aerã yija rërãpe. Yija ba'aerã baarapaka ruþu Pablote yijare bojarape. Aþerîmi ke'rirã baarapaka simamaka yijare kiwãröyuju ñami ñe'metãji seyarape. ⁸ I'sia wi'ia maekarakakuku yuraika ima wi'ireka, þiyikukurõ'õrã rërîtirã yija imarape. Rîkimakaja yaaboaka imarapaka i'sia kurarakarã. ⁹ Supã imarî ì'rîka bikirimaji Eutico wãmeiki ìmirã kurarakapi yoirükia kopereka ‡ imaraparõ'õrã ruþarapaki. Ñoaka Pablote jaimaka, kopakaja õõmaka bikirimajite riarapaka. Kopakaja kãrîtiyawa'ri kiña'rãpe mae. Þoriwa'ritirã kire yija kôae'ekoperape. Kopakaja reyaekaki kimarape. ¹⁰ Supã imarî ruiwa'ritirã, kimajakarã eyaþañarirã

* 20:5 El uso de “nosotros” (yijare) indica que el autor Lucas estaba presente con Pablo hasta versículo 21.25 † 20:7 Domingo ‡ 20:9 Ventana

Ṕablote kire wā'wojī'araṔe. SuṔabatirā ikuṔaka yijare kērāṔe:

—Mija ṔuṔata'si. Ōñia jariṔe'yuka kime, — yijare kērāṔe.

¹¹ I'sia be'erō'ō ṔabloṔitiyika yija mirīwa'raṔe ate. Torā mirīeyatirā Ṕan kiṔibarṔe. Yija ba'araṔaka be'erō'ō jairīji Ṕablote wārāṔe. I'sia be'erō'ō Asowejearā turi-taṔarī ke'raṔe. ¹² Jia jājika bikirimajite jaṔakā'ā, kiwi'iarā Ṕo'imajare kire e'ewa'raṔe. I'suṔaka kimamaka jia jīji-maka najaraṔe.

Miletowejearā Ṕablote a'rika

¹³ Ṕablote ārāṔaka uṔakaja waṔurupi Asowejearā yija a'raṔe. ToṔi waṔurupi a'ritirā kire yija ta'araṔe, ma'aṔi ke'raṔaka simamaka. ¹⁴ Asorā keyaraṔaka Ṕoto waṔurupi kire yija jāātorṔe. Kire jāātoritirā Miti-lene wāmeika wejearā yija a'raṔe mae. ¹⁵ AṔerīmi toṔi yija a'raṔaka be'erō'ō Quío wāmeika jūmurika yija o'raṔe. AṔerīmi Samos wāmeika jūmurikarā yija eyaraṔe. ToṔi a'ritirā aṔerīmi Miletowejearā yija eyaraṔe. ¹⁶ “Asiaka'iarā Jesúre ā'mitiripēairā Ṕō'irā ya'rijīkareka yiba'ejīñu”, Ṕablote āṔakā'ā ā'mitiriwa'ri, Éfesowejea wājiaja yija o'ritaṔawa'raṔe. “Jerusalén wejearā Ṕentecostés baya ĩaokaro'si wārūaja ma'rijīkareka jia simajīñu”, ā'rīṔuṔajoawa'ri, “Jajuaja ma'riye'e”, Ṕablote yijare ārāṔe.

Éfesokarā imaruṔutarimajare Ṕiyia jia kiokajāāeka Ṕablo

¹⁷ Miletorā imatirā, Éfesowejearā Jesúre ā'mitiripēairāte imaruṔutarimajare Ṕablote oka ṔūatarṔe: “Mija i'tabe ō'ōrā. Éfesorā a'riberijīka ñime”, ā'rīwa'ri nare kibojaṔūaraṔe. ¹⁸ SuṔa imarī yija Ṕō'irā neyaraṔaka Ṕoto ikuṔaka Ṕablote nare ārāṔe:

—Mamarĩ Asiaka'iarã eyatirã jia mijaka ñimaroyirapaka mija oñu. ¹⁹ Mijaka ñimarapaka poto Maiṗamakiro'si ba'irabeĩjibaraka, “Mija tẽrĩwa'ribaji oñuka ñime”, ãrĩberapaki yi'i. Supabatirãoka p'o'imagare Jesúre ã'mitiripẽabeyua ĩawa'ri yorape. Supabatirã judíotatarãte ba'iaja baaokaro'si yire nari'kamaka ba'iaja yijũarape. ²⁰ Jesúrika bojariroka mijare yibojarapaka poto, dakoa jia bojarika mijaro'si ma'rãpããberapaki yi'i. “Kirika bojariroka ã'mitiritirã jia nimarũ”, ãrĩwa'ri mijare sayibojapatarape. Rĩkimarã wãjitãji, supabatirã mija wi'iarãoka mijare sayibojaroyirape. ²¹ “Ba'iaja mija baaika pũpajoariwa'ri samija ja'atabe. I'supaka Tuṗarãte yi'rĩrika yaṗawa'ri maiṗamaki Jesucristore mija ã'mitiripẽabe”, ãrĩwa'ri judíotatarã supabatirã judíotatamarĩrã imarãteoka yibojaroyirape. ²² Espĩritu Santore yire jã'meika uṗakaja maekaka Jerusalẽnrã ya'rirã baayu. Torã yire o'rĩrũkia õrĩbeyuka yi'i. ²³ Ikatakaja mijare yibojawãrũyu. Ritaja wejearã ya'ririjayurõ'õrã ikupaka Tuṗarãro'si bojaijirimajare yire bojayu Espĩritu Santore nare sõrĩrũjemaka: “Wẽkomaka imariwi'iarã mire natarãñu. Supabatirã ba'iaja mijũarãñu”, yire nañu. ²⁴ Maiṗamakiro'si yiba'iraberũkia yire kija'ataeka jia simaupatiji yibaawearãka be'erõ'õ yire najããjikareka marã imabeyua. “P'o'imagare wayũawa'ri Kimakire Tuṗarãte reyarũjeka mare tããokaro'si”, ãrĩwa'ri p'o'imagare yibojaerã maiṗamaki Jesúre yire pũataeka.

²⁵ “Kire ã'mitiripẽairãte Tuṗarãte jia jã'merãñu”, ãrĩwa'ri ritaja mijare yibojarape. Mae pũri “Aṗekurioka yire niabesarãñu”, mijareka ñarĩpũpajoayu. ²⁶⁻²⁷ Ritaja Tuṗarãte p'o'imagare bojariyaparapaka uṗakaja mijare yibojarape, kũpajĩ ma'rãpããbekaja. Supa imarĩ ika mijare yibojayu: ĩ'rĩka mijakaki Tuṗarã põ'irã eyabesarãkareka, kireje oka imarãka, yiremarĩa.

28 Supa imarĩ rakajekaja mija õñu upakaja jia mija p̄upajoabe, Jesúre yapaika upakaja mija baarijayaokaro'si. I'supakajaoka Éfesowejearã p̄e'rieyatirã, Espírítu Santore mijare jã'meika upakaja jia Jesúre ã'mitirip̄eairãte mija ĩarĩpe. Maipamaki Jesúre maro'si riwejurubaraka reyaekapi ĩrĩwa'riji, Tuparãrirã maimẽ. Supa simamaka jia nare mija imaruputabe, oveja ĩarĩrimajare ĩarĩñu upaka. 29 Yip̄upajoaikareka, ya'ritaparãka be'erõõ aperiã, pakirimajaroka bojarimajare etarãñu. Yaia oveja saba'ariataika upaka Jesúre ã'mitirip̄eairãte pakirimajaroka nawãrõrãñu, Jesúre nayi'ririja'atarũ ĩrĩwa'ri. 30 Mija watopeka ĩrãrimarã imarã pariiji pakirimajaroka Jesúre yi'yurãte wãrõrãñurã. “Yija p̄upajoaika upaka nap̄upajoarũ naro'sioka”, ĩrĩwa'ri supa nabaarãñu. 31 Supa imarĩ rakajekaja mija imabe Jesúrika bojariroka imatiyaika mija ã'mitirip̄eairija'atakoreka. Maekarakakuri wejeje'rãka, ñami, ĩmioka mijare yiwãrõrapaka mija õrĩrijape. ĩrãkurimarĩa oparaka mijare yokajãroyirape.

32 Yijeyomarã, mijaro'si Tuparãka yijairã baayu, mijare kãrĩñaokaro'si. “Mare wayuĩawa'ri ba'iaja mabaaike wapa, Tuparãte ye'kariayu”, ĩrĩwa'ri mija p̄upajoamaka, jibaji kirika bojariroka mija ã'mitirip̄eãerã Tuparãte mijare jeyobaarãñu. Supa imarĩ “Yirirãte jia yibaarãñu”, kãrika upakaja Tuparãte baarãñu. 33 Aperiã niñerũ, najariroakaoka oakiriberapaki yi'i. 34 Ikupaka simarape: Ñõnu upakaja ba'irabetirã ba'arika, jariroaka yitõporape. Supabatirã yika imaraparãteoka yitõpoĩjirape. I'sia õñurã mija ime. 35 Ritaja yiba'irabeka ĩapatawa'ri, “Pablote baaike upaka, jia maba'irabejĩñu sawapapi wayuoka baairãte majeyobaaokaro'si”, mija ĩrĩwãrũeka. Ikupaka maipamaki Jesúre bojarapaka mija ye'kariria'si: “Se'etoyukate tẽrĩwa'ribaji jĩjimaka kime s̄jirimaji”,

Jesúre ārīka,— Pablote nare ārāpe.

³⁶ I'supaka Pablote ārāpaka be'erō'ō naka ñukuruṣatirā Tuṣarāka kijairape. ³⁷ Tuṣarāka kijaiwearapaka ṣoto oṣaraka kire nawā'ojī'arape, suṣabatirā kiye'tearā nu'surape. ³⁸ “Aṣekurioka yire ĩabesarāñurā mija mae”, Pablote ārīka simamaka, jimarīa ba'iaja naṣuṣarape. I'sia be'erō'ō ṣapitakarā kire najeyoariwa'rape.

21

Jerusalénrā Pablote a'rika

¹ Jesúre ā'mitiripēairāte a'ribojaweatirā waṣururā yija jāirape. Suṣabatirā wājiaja Cos wāmeika jūmurikarā yija a'rape. Aṣerīmi Rodas wāmeika jūmurikarā yija a'rape. Topi Pátararā yija eyarape. ² Suṣa imarī marīrūkirō'ōrā yija imarapaka ṣoto, “Feniciaka'iarā sa'rirā baayu ika waṣuru”, naṣakā'ā, i'sia waṣuruṣi yija a'rape. ³ A'ririjari Chiṣre wāmeika jūmurika yija ĩao'rape. Wejerīrika ṣērōtopi yija o'rape i'sia jūmurika. Siriaka'i wājitāji yija a'ririjarape. Waṣuruṣi ne'ewa'rapaka ba'irījia Tirowejearā namaataerā torā yija ṣāarape. ⁴ Torā Jesúre ā'mitiripēairāte ĩatōṣotirā ĩ'ṣotēnarirakarīmi naka yija imarape. “Jerusalénrā Pablote ba'iaja jūarāñu”, ārīwa'ri Eṣpīritu Santore nare ōrīrūjemaka, “Jerusalénrā me'ria'si”, kire narīka. ⁵ I'supaka narīko'omakaja ĩ'ṣotēnarirakarīmi be'erō'ō a'rirā yija baaeka ate. Torā Jesúre ā'mitiripēairā imaraparā, narōmia, namakarāoka yijaka wejeṣi jeyoariwa'ritirā ṣapitakarā eyaraparā. Ṣō'sirō'ōrā eyatirā ĩ'rākō'rīmatorāja ñukuruṣatirā Tuṣarāka yija jairape. ⁶ I'sia be'erō'ō nare yija majaroka yija bojarape a'yaokaro'si. I'supaka baaweatirā waṣururā yija jāirape. ĩ'rā ṣuri topi ṣe'raparā.

⁷ Tirowejeṣi a'ritirā Tolemaidawejearā yija eyarape. Torā eyatirā Jesúre ā'mitiripēairāte ĩatōṣotirā “¿Yaje

mija ime?”, nare yija ārāpe. Supabatirā ī'rārīmi naka yija imarape. ⁸ Aperīmi topi a'ritirā Cesarea wāmeika wejearā yija eyarape. Torā eyatirā Jesúrika bojariroka bojataparimaji Felipe wi'iarā yija a'rape. Iki imaekaki ī'potēñarirakamarākaki Jerusalénrā Jesúre ā'mitiripēairā apóstolrākare jeyobaarūkika najā'mekaki. ⁹ Botarakakorā makarōmiki kimarape. Tīmiamarīrā nimarape. Supabatirā Tuṣarāte nare ōrīrūjeikakaka aṣerāte bojarimaja rōmijā nimarape. ¹⁰ Torā ī'rārīmimarīa yija imatiraparakarā, Judeaka'iaṣi Tuṣarāro'si bojaījirimaji, Agabo wāmeikite etarape. ¹¹ Yija pō'irā eyatirā Pablo wa'eyoka kiwarerape. Saṣi kiōñu upakaja kiū'pua, kiṣitaka kiṣi'perape. Supabatirā ikupaka kibojarape:

—“Jerusalénrā ikupaka judíotatarāte ika wa'eyoba'ipite ṣi'perāñu. Kire ṣi'petirā judíotatararīrā imarāte kire nijirāñu”, ārīwa'ri Esṣiritu Santore yire bojayu,— Agabote ārāpe.

¹² I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri “Jerusalénrā me'ria'si”, ārīwa'ri Pablote yija bojarape Cesareakarāṣi-tiyika. ¹³ I'supaka yija ārīko'omakaja ikupaka Pablote yi'rape:

—Mija oria'si. Mija oṣakā'ā īawa'ri, yirōmayu. I'supaka simako'omakaja yiṣupaka ṣuri simaupakaja ima. Jerusalénrā yire naṣi'perāka takamarīa, yire jāārika nari'karākareka, “Yire mija jāā'si”, ñarībesarāñu. Maiṣamaki Jesúre jā'meka upakaja baarimaji ñime,— Pablote yijare ārāpe.

¹⁴ Yija ārāpaka upaka kiyi'ribepakā'ā, i'tojrāja kire yija jaiējerija'atarape. Supabatirā ikupaka kire yija ārāpe:

—Maiṣamakire yaṣaika upakaja simarū.—

¹⁵ I'supaka ārīweatirā yija ba'irījia jieweatirā Jerusalénrā yija a'rape. ¹⁶ Cesareawejekarā ī'rārīmaki Jesúre ā'mitiripēairāka yijaka jeyoariwa'raparā. Ī'rika

Mnasón wāmeiki wi'iarā yijare ne'ewa'rape torā tuiokaro'si. Chiprekaki mirāki kimarape. Ī'rājē'rāmarīa Jesúre ā'mitiripēatikiki kimarape.

Santiago pō'irā wi'iturirī Jerusalénrā Pablote eyaeka

¹⁷ Jerusalénrā yija eyarapaka poto jia jījimakaḡi Jesúre ā'mitiripēairāte yijare e'etorape. ¹⁸ Aḡerīmi bikitojo Santiago pō'irā wi'iturirī Pabloka yija a'rape. Nimaupatiji Jesúre ā'mitiripēairāte imaruḡutarimaja imapatarapārā Santiago pō'irā. ¹⁹ “¿Yaje mija ime?”, āriweatirā, “Judíotatarāte Jesúrika bojariroka yibojamaka, jimarī jia Tuparāte baarape”, āriwa'ri ritaja o'rikakaka Pablote nare bojarape. ²⁰ I'sia ā'mitiritirā jījimaka imawa'ri, “Jiitaka baaiki kime Tuparā”, narape. Supabatirā ikupaka Pablote narape:

—Yija jeyomaki, matatarā rīkimarāja imarā Jesúre yi'yurā. Kire ā'mitiripēairā imariḡotojo Moiséte jā'meka upaka oyijaja mabaarijaju ruḡu. I'sia miōñu. ²¹ Aḡerā ḡuri ō'ōrā imarāte ikupaka bojairā: “Judíotatarāte ka'iarā Pablote imatapapoto ‘Moisés imaekakite jā'meroyika mayi'rija'atajīñu’, āriwa'ri judíorāka torā imarāte kibojaju. I'supakajaoka ‘Mija makarā circuncisión baarika, supabatirā matatarāte baarijariroyika yi'riri'atarika sime’, kēñu”, ĩ'rārimarāte āririjaju, — Pablote narape.

²² —Metaika norīrāñu. “Kireka ḡo'imajare bojakopeika majaroka ritamarā sime”, nañaokaro'si ¿marākā'ā mibaarāñu? ²³ Ikupaka mibaajikareka jia simajīñu. Ō'ōrā maka botarakamaki ĩmirīja imarā, “Miaika wājītāji ikupaka yija baarāñu”, Tuparāte ārikarā nime. “Tuparāte yija ārika upakaja, yija baarape”, āriwa'ri, Tuparāte jiyiḡupaka ōrīriwi'iarā narupua wi'epaterūjerī na'rirāñu.

²⁴ Mī'ioka naka me'pe. Ba'iaja nabaaikareka jūjerika

yapawa'ri judíotataräre baaroyika upaka naka mibaabe. Oveja joejjiokaro'si mijaro'si samiwaruape. Tuparäro'si sajiejjiitirä, kuraräkare mija ruþua mija wi'epaterüjebe “Tuparäte yija ärika upakaja, yija baarape”, äriwa'ri. I'supaka mibaamaka äawa'ri, “ ‘Moiséte jä'meroyika yi'ribeyuka Pablote ime', aþeräte äñua þuri þakirika sime. Simaupakaja kiyi'yu”, matataräte äriñäñu. ²⁵ Judíotatamarirä Jesúre ä'mitiripeairäte þapera yija þuatarape. Ikuþaka bojabaraka naro'si yija o'orape: “Ikatakaja mijare yija bojapüayu: Wapuju imaja jëräka jiyiþupaka öriwa'ri ri'ia napääikakaka mija ba'a'si. Riweaoka mija ukua'si. I'supakajaoka wa'iro'sia wämua namokoru'ataeka ri'ia mija ba'a'si. Supabatarä römikirä, tímikirä, römimarirä, tímiamariräoka ba'iaja baabekaja mija imabe”, äriwa'ri yija o'orape,— Pablote naräpe.

Tuparäte jiyiþupaka öriwi'iarä Pablote nañi'aeka

²⁶ Supa imarí aþerimi botarakamaki imaekaräte Tuparäte jiyiþupaka öriwi'iarä Pablote e'ewa'rika. Ba'iaja nabaaika najüjeroyika upaka naka kibaaeka. I'supaka baatirä, ikupaka kuraräkare kibojaeka: “Ikarakarimi sajariwa'yu ruþu ba'iaja yija baaika yija jüjewearükia. Þiyirimi seyaräka þoto Tuparäro'si oveja mija joejjirika yija yapayu, yija imarakamakiro'si”, nare kërika.

²⁷ Í'potëñarirakarimi seyaerä baaeka þoto Tuparäte jiyiþupaka öriwi'iarä Pablote imamaka, í'rärimarä Asiaka'iakarä judíotataräte kire ätöþoeaka. Jäjirokapi þo'imaja wäjitäji ba'iaja kireka akaserebaraka kire nañi'aeka. ²⁸ Ikuþaka kire nokabaaeka:

—Yija tä'omaja, Israeltatarä, yijare mija jeyobaabe. Í'í ñimírji imaki ba'iaja mare jaitaparimaji. I'supakajaoka “Moiséte jä'mekakaka mayi'rirükimarä sime”,

ãparaka þo'imajare kibojaþibayu. Suþabatiřã ika Tuþarãte jiyiþuþaka õřiriwi'ia ba'iaja jaiyuyeiki kime. Judiotatamarĩãte þariji Tuþarãte jiyiþuþaka õřiriwi'iarã ke'eetamaka ba'ia sakimarũjeyu Tuþarã ñakoareka, — ãřiwa'ri aþerãte nabojaeka.

²⁹ (I'sia ruþubaji i'řãriřimi wejeñe'metãji Trófimo wãmeikiþitiyika Pablote imamaka niaeka. Éfesowe-jeakaki kimaeka Trófimo. Suþa imarĩ, “Kika kime je'e”, ãřiþuþajoakoþewa'ri “Judiotatamarĩkate Tuþarãte jiyiþuþaka õřiriwi'iarã ke'ewa'yu”, narĩkoþeka).

³⁰ Tuþarãte jiyiþuþaka õřiriwi'iarã oka þo'ijirika majaroka ã'mitiriwa'ri, i'sia wejeareka imaekarãte torã řiřiwa'rika. Pablote ñi'atirã kire nayieþoaeaka. I'sia wi'iaþi þoritirã, simaupatiji koþereka natãteþataeka, torã oka þo'ijirikoreka. ³¹ I'suþaka kire jããerã nabaaeka þoto, Jerusalénwejeareka imaekarãte oka þo'ijiaeka majaroka Romakaki surararãka iþamakire ã'mitirika. ³² I'sia majaroka ã'mitiritirã kisurararãkare, suþabatiřã kirokajitekarã iþarimarã imaekarãteoka kiakaeka. Suþabatiřã řiřiwa'ritirã rukubaka þuþajoabaraka þo'imajare boebarikarõ'õrã neyaeka. Surara iþamakire kisurararãkaþitiyika ketamaka iawa'ri, Pablote naþajerija'ataeka. ³³ Suþa imarĩ surara iþamaki Pablote ñi'arũjekaki kisurararãkare. Kire ñi'atirã, i'þamiji þerumijiþi nare kire kiþi'þerũjeka. Suþabatiřã þo'imajare kijẽřiaeka: “¿Maki kime i'ĩ? ¿Dakoa kibaako'a?”, kẽřika. ³⁴ Rakaka oyiaja þuþajoawa'ri akasererikaþi najaika. Nakaseretaruþamaka ã'mitiriwãrũberiwã'ri, “I'suþaka oka kireka ime”, kẽřiwãrũberika. Suþa imarĩ surararãka wi'iarã Pablote ke'ewa'rirũjeka surara iþamaki. ³⁵⁻³⁶ Surara wi'iarã kire ne'ewa'þakã'ã iatirã řikimarãja þo'imajare kibe'erõ'õ a'rika. “Kire mija jããþabe”, ãparaka nakasererĩ'rika.

Surara wi'ia mirĩrũkirõ'õrã neyaeka poto, jājibaji boebariwa'ri okajājia najarika. Supa imarĩ po'imajare kire jāā'si ārĩwa'ri Pablote surararākare e'emiawa'rika.

Po'imajare ĩaeka wājītāji, “Dakoa oka yire imabeyua”, Pablote ārĩka

³⁷ Surara wi'iarã kire ne'ekākaerã baaeka poto, ikupaka niṗamakire Pablote ārĩka griego okapi:

—Mika jairika yiyapayu,— kērĩka.

I'sia ā'mitiritirã,

—¿Yaje griego oka jaiki mime? ³⁸ “Bikitakamarĩa Egiptokakite cuatro mil rakamaki ba'iaja baairãka jeyoariwa'ritirã po'imajamatorã kimaruṗutaeka. Roma ĩparimarãre ĩ'rãpẽ'rõtorāja kibaariyapakoṗeka. I'supaka baarapaki kime”, mireka ñarĩṗuṗajoako'o. I'supaka yĩṗuṗajoakoṗeko'omakaja griego oka mijaikareka, Egiptokakimarĩka mime,— kire kērĩka.

³⁹ I'supaka kēṗakã'ã ikupaka Pablote kire ārĩka:

—Jẽno'o apika ñime. Judĩotataki ñime yi'i ṗuri. Tarso wãmeika wejeakaki ñime. Imatiyaiweje Ciliciaka'iarã sime. ¿Yaje po'imajaka yire mijairũjejĩũ?— Pablote kire ārĩka.

⁴⁰ I'supaka kēṗakã'ã,

—Naka mijaibe,— kire kērĩka.

Supa imarĩ mirĩrũkirõ'õrã rĩkamaritirã po'imajare wiriwirijayaokaro'si kipitaka kimi'mataeka. Po'imajare okata'rika be'erõ'õ hebreo okapi Pablote jaika:

22

¹ —Yijeyomarã judĩorãka, ṗakiarimarãoka mija ā'mitiṗe ruṗu. “Dakoa oka kire imabeyua”, mija āñaokaro'si yimajaroka mijare yibojaerã baayu ruṗu, — Pablote ārĩka.

² Nokapɪ kijaimaka ā'mitiriwa'ri, wiriwiri najaritiyaeka. Ikuɓaka Pablote nare bojaeka:

³ —Judíotatakiji ñime yiro'si oka. Cilicia ka'ia, Tarso wāmeika wejeareka ɓo'ijirikaki ñime. Supabatirā ō'ō Jerusalénrā yipakiarika. Gamaliel wāmeikiɓi ārīwa'riji ɓaɓera yiwārūræ. Mañekiarāte jā'mekakaka jia yiwārūræ. Maekaka Tuɓarāte mija yi'yu upakaja yi'ririka yiyaparoyiræ yiro'si oka. ⁴ “Jia Tuɓarāte yi'yuka ñime”, ārīwa'ri, Jesúre ā'mitiripēairāte ba'iaja jūaerā supa yibaaræ. Aɓerikuri nare yijāārūjeræ. Īmirīja, rōmijāteoka ñi'awa'ritirā wēkomaka imariwi'iarā nare yitarūjeræ. ⁵ Kurarāka ĩɓamaki imatiyaiki supabatirā ĩɓarimarā imatiyarimajaoka “I'supaka kibaaræ”, yireka ārīwārūirā. ĩ'rājaoka ɓaɓera yire baaĳirapārā, matā'omaja Damascowejeakarāre yibearūkia imakɔɓerapaka. I'sia ɓaɓera e'etoritirā, so'oeka yire jā'meika upakaja Jesúre ā'mitiripēairāte mo'arī ya'rikɔɓeræ. Jerusalénrā nare e'era'atirā ĩɓarimarāte wēkomaka nare baarūjerā yibaakɔɓeræ.

“*Ikuɓaka Jesúre yiyi'riū'muræ*”, ārīwa'ri Pablote bojaeka

(*Hch 9.1-19; 26.12-18*)

⁶ I'supaka baarī ĩmi ñe'metāji ma'apɪ ya'rapaka ɓoto, Damascowejewā'tarā ñimarapaka ɓoto, ikuparō'ɔɓiji wejeɓemapɪ jājia yaaboaika yire yaarapaka. ⁷ Supa imarī ka'iarā yiña'rāɓe mae. Supabatirā ikupaka yire sajaikorapaka ña'mitiræ: “Saulo, Saulo, ¿dako baaerā ba'iaja yire mibaarijaju?” ⁸ I'sia ā'mitiriwa'ri ikupaka yiyi'rapæ: “¿Ñiɓamaki, maki mime?”, ñarāɓe. I'supaka ñaɓakā'ā ikupaka kiyi'rapæ: “Yi'iji ñime Jesús, Nazaretkaki. Ba'iaja mibaarijayuki ñime”, yire kērāɓe. ⁹ I'supaka sayaaboamaka ĩatirā yika a'rapāræ

puṣatarape. I'suṣaka sayaaboamaka ĩtirã yika a'raparãre puṣatarape. ĩrã puṣi i'suṣaka yaaboarapaka ĩakoperiṣotojo yire jairapaki oka na'mitiriberape. ¹⁰ I'suṣaka yire kijaimaka ã'mitiriwa'ri kire yijẽrãrape: “¿Marãkã'ã yibaarika miyapayu Ñiṣamaki?”, ñarãpe. I'suṣaka ñapakã'ã ikuṣaka yire kiyi'rape: “Mi'mitirã Damascorã me'ṣe. Torã ĩ'rĩkate mire bojarãñu ritaja mibaarũkia miro'si yija'ataeka”, yire kẽrãpe. ¹¹ I'sia yaaboaike ñiarapaka ṣoto yiñakoyarape. Suṣa imarĩ yika a'raparã Damascorã yire titieyaraparã.

¹² Torã ĩ'rĩka Ananías wãmeikite imarape. Moisés imaekakite jã'mekakaka simauṣakaja yi'riṣataiki kimarape. Tokarã judiotatarã, “Jia baaiki kime”, ãriwa'ri kireka najairape. ¹³ I'sia wejearã yeyarapaka be'erõ'õ yipõ'irã Ananĩare etarape. Yiwã'tarã rĩkamaritirã ikuṣaka yire kẽrãpe: “Yijeyomaki Saulo, miyoibe ate.” Ikuṣarõ'õṣiji kire ñiarape. ¹⁴ Suṣa imarĩ ikuṣaka yire kẽrãpe: “Tuṣarã, mañekiarãte jiyiṣuṣayeeroyikakite wã'maiki mime kiyapaike uṣakaja mibaarũkia miõñaokaro'si. Suṣabatirã kiṣũataekaki, ba'iaja baakoribeyukate* miaerã, suṣabatirã kijaika mia'mitiyaokaro'si Tuṣarãte miṣõ'irã kire puatarape. ¹⁵ Jesús majaroka mibojataparĩjarirãñu. Miaeka mirãka, mia'mitirikaoka ritaja ṣo'imajare mibojataparãñu. ¹⁶ Miba'ea'si. Jesũre ã'mitiripẽatirã, ba'iaja mibaaika kijũjerã kire mijẽñebe. Suṣabatirã ruṣuko'a mijũjerũjebe”, yire kẽrãpe.

¹⁷ Ñoapañaka Jerusalénrã imakoṣeka yiṣe'riwa'rape. Torã ĩ'rãrĩmi Tuṣarãte jiyiṣuṣaka õrĩriwi'iarã Tuṣarãka jairĩ ya'rape. Tuṣarãka jaikõrĩ makãrãrũñuroka uṣakapi Maiṣamakire jaimaka ñiarape. ¹⁸ Toṣi ikuṣaka yire

* 22:14 Refiere a Cristo, el Mesías

kērāpe: “Ñojimarīji Jerusalén wejeapi me'pe. Ō'ōrā imarā ðo'imaja yimajaroka nare mibojakopemaka ā'mitiripēabesarāñurā”, yire kērāpe. ¹⁹ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā ikupaka kire yiyi'rape: “Maiþamaki, ō'ōrā imarā ritaja yibaaeka mirāka ōñurā. Mire ā'mitiripēabaraka judíorākare rērīriwi'iarā imarāte e'epoatirā wēkomaka imariwi'iarā nare yitaroyirape. Supabatirā nare yipajewā'imarīroyirape. ²⁰ Mimajaroka bojarimaji Estebanre najāāmaka yiyoirīkamarāpe. Kire jāābaraka jariooka nawaratarapaka iārīrīrimaji ñimarape. Supa imarī Estebanre jāāweatirā, 'I'supakaja kire mabaajīka jia sime', ñarīþupajoarape yiro'sioka”, Maiþamakire ñarāpe. ²¹ I'supaka ñarīko'omakaja ikupaka yire kiyi'rape: “Me'pe. Yoerā mire yipūatayu judíotatamarīrate miwārōkarō'si”, yire kērāpe,— ārīwa'ri ðo'imajare Pablote bojaeka.

Surararāka ñpamaki Pablote ñi'arūjekaki

²² I'supaka judíotatamarīrāreka kērīka poto ðo'imajare kire ā'mitiritiyika. Ate boebariwa'ri akasererikapi kire napīpeka.

—Kireyaparū. Ōñia imaberijīki kime,— narīka.

²³ Ña'rīyaarīmarīaja napīpeka. Supabatirā najariooka pemakato† waratatirā ka'ia uyuaakaka imirā nabaremiaruika. “Boebaka yija ime”, ārīrika i'supaka nabaakea. ²⁴ I'supaka nabaamaka iawa'ri, surara ñpamaki kisurararākare nawi'iarā Pablote ke'ekākawa'rirūjeka. “¿Dakoa oka imamaka, ðo'imajare mire ā'mijīayu?”, ārīwa'ri, “Pablote ajeapi mija þajebe”, surara ñpamakire nare ārīka. ²⁵ Kire þajerā napī'þerīkaweaeka poto ikupaka Pablote jaika tokaki ñpamakire:

† 22:23 Mantos

—¿Ī'rīka Romatatakite mija þajejīka jia simajīñu ruku?
 ¿Ba'iaja yibaaika ĩakoribekaja yire mija þajerā baayu bai?
 — Þablote kire ārīka.

²⁶ I'suþaka kēþakā'ā ā'mitiritirā, kīþamaki þō'irā
 a'ritirā, ikuþaka kire kibojaeka:

—Jia mirakajebe, i'suþaka mibaarūki ruþu. Ī'ī ĩmirīji
 miþajerūjeiki Romatataki kime, — kērīka surara ĩþa-
 makire.

²⁷ I'suþaka kēþakā'ā ā'mitiriwa'ri surara ĩþamakire
 ikuþaka Þablote jērīaeka:

—¿Yaje rita sime Romatataki mima?—

—Ikijioka ñime,— Þablote ārīka.

²⁸ —Rīkimaka yiwapaĳirape Romatataki imaokaro'si,—
 surara ĩþamakire kire ārīka.

I'suþaka kēþakā'ā,

—Romatataki þo'ijirikakiji ñime,— Þablote ārīka.

²⁹ Suþa imarī kire þajerika yaþakoþekarā kīkiwa'ri
 aþerō'ōrā kire na'ritapawa'rika. “Ba'iaja Romatatakite
 yiþajerūjekoþeyu”, ārīwa'ri surararāka ĩþamakioka
 kīkikaki.

Īþarimarā imatiyairā wājitāji Þablote jaika

³⁰ “¿Dakoa oka imamaka, þo'imajare Þablote
 ā'mijīaeka?”, ārīwa'ri aþerīmi, kurarāka ĩþamarā,
 judĳotatarā ĩþarimarā imatiyaitataoka surararāka
 ĩþamakire rērātaeka. Suþabatirā Þablote þerumijia
 kutetirā, nawājitāji kire e'ewa'ritirā kire kija'arīkaeka.

23

¹ Judĳotatarā ĩþamarāre ĩarīkatirā ikuþaka Þablote
 ārīka:

—Yitā'omaja, oñia ñimatiyikuriji Tuþarāte yaþaika
 uþaka baarimaji ñime. Suþa imarī kiwājitāji jajumarīaja
 ñime,— Þablote nare ārīka.

² I'sia ã'mitiritirã kurarãka ïþamaki imatiyaiki, Ananías* wãmeiki Pablo þõ'irã rikamarikarãte “Kirijea mija þaape”, kërïka. ³ I'supaka nabaamaka ikupaka Pablote kire ãrïka:

—“Jia baaiki ñime”, ãñuka imariþotojo, ba'iaja mibaayu. Supa imarï sawapa ba'iaja mijüaerã Tuparãte ba'iaja mire baarãñu. “Moiséte jã'meika yi'ribeyuka mime”, yireka merïko'omakaja kijã'meika yi'ribekaja yire miþemapaarüjeyu,— Pablote ãrïka kurarãka ïþamaki imatiyaikire.

⁴ I'supaka këpakã'ã ã'mitiriwa'ri, torã imaekarãte ikupaka Pablote ãrïka:

—Tuparãte wã'maekaki kurarãka ïþamaki imatiyaikite ba'iaja mijaiyu.—

⁵ I'supaka napakã'ã ã'mitiritirã, ikupaka Pablote ãrïka:

—Yitã'omaja, “Kurarãka ïþamaki imatiyaiki kime je'e”, ñarïwãrübeyu. “Mija ïþamakire jaiyuyebekaja”, ãrïwa'ri Tuparã majaropüñu bojaika. “Ïþamaki imatiyaiki kime”, ñarïwãrürïkareka, kire yijaiyueberijãæka, — Pablote ãrïka.

⁶ Judïotatarã ïþarimarã rakaka oyiaja þupajoairã nimaeka. Ï'rãrimarã saduceokaka þupajoaekarã, aþerã fariseokaka þupajoaekarã. I'sia õrïwa'ri ikupaka jãjirokapi Pablote jaika:

—Yitã'omaja, fariseokaka þupajoaiki ñime yiro'sioka. Yirïrãoka i'supakaja þupajoairã imarã. “Reyakoperiþotojo þo'imajare õñia jariþe'rïrãñu ate”, ãrïþupajoaiki ñime. I'supaka þupajoaiki ñimamaka, mija wãjitãji “Oka kire ima”, ãrïwa'ri i'supaka yire mija jërïayu,— Pablote nare ãrïka.

⁷ I'supaka këpakã'ã ã'mitiriwa'ri, saduceokaka þupajoairã okatotoü'muekarã fariseokaka þupajoairãka,

* 23:2 El sumo sacerdote de los años 48-58 d.C.

rakakaja puṗajoekarā imarī. ⁸ (Ikuṗaka nañu saduceokaka puṗajoairā: “Reyairā ṗo'imaja ate ōñia jariṗe'ribesarāñurā, ángelrākaoka imabeyurā, suṗabatirā Satanárika imaoka imabeyua”, narīpuṗajoayu. Fariseokaka puṗajoairā ṗuri, i'suṗaka ārīpuṗajoabeyurā). ⁹ Suṗa imarī rakaka oyiaja puṗajoairā imarī, jājirokapi nokatotoeka ruṗu. Toṗi mae Moiséte jā'meka wārōrimaja mi'mirīkaekarā jaiokaro'si. Fariseokaka puṗajoairā nimaeka naro'sioka.

—Dika ba'iaja baabeyuka kime ī'ī. Damascorā ke'raṗaka ṗoto ángelte kire jairape je'e aṗeyari. “I'suṗakamarīa sime”, marīberijīñu,— ārīwa'ri najaibu'aeka.

¹⁰ Jimarīa jājirokapi okatotobu'abaraka, boebaitaka ni-mamaka ĩawa'ri, “Pablote ba'iaja baawā'imarītirā kire najāāriatarāñu je'e”, surara ĩṗamakire ārīpuṗajoaeka. Suṗa imarī kisurararākare akatirā ikuṗaka nare kijā'meka: “Pablote nawatopekapi e'ṗoatirā mija wi'iarā kire mija taṗe ate”, nare kērīka.

¹¹ I'siñami Pabło ṗō'irā maipamaki Jesúre ṗemakotowirika. Kiwā'tarā eyarīkaritirā, ikuṗaka Jesúre kire ārīka:

—Okajjia mimabe Pabło. Jerusalénrā mima ṗoto yimajaroka mibojaika uṗakajaoka Romawejearā mimarāka ṗoto mibojarāñu,— Pablote kērīka.

Pablote jāārīka napakatarika

¹² Aṗerīmi ī'rārimarā judíotatarā takaja kareaja rērītirā, “Pablote majāājīñu”, narīpuṗajoaeka. “Ōñia kimarākarō'ōjīrā maba'abesarāñu, suṗabatirā okoa mukubesarāñuoka. Kire majāābesarākareka, Tuparāte mare jāārū”, natiyiaja narību'aeka. ¹³ Ī'rīka uṗakaja i'suṗaka jaibu'abaraka imaekarā ī'ṗarāṗo'imajarakamarā tērīwa'ribajirō'ōjīrā nimaeka. ¹⁴ I'sia be'erō'ō kurarāka

ĩpamarã, judiõrãka ĩparimarãka jairĩ na'rika. Naõ'irã eyatirã ikupaka narĩka:

—Yija ĩrĩka upaka þupajoawa'ri, “Pablote õña imarãkarõ'õjĩrã, ba'abekaja, okoa ukubekaja maimaye'e. Kire majããbesarãkareka, Tuparãte mare jããrũ”, yija ãrĩko'o. ¹⁵ Mija, judiõtatarã ĩparimarã imatiyaitatarãoka ikupaka mija baajĩkareka jia simajĩñu: Maekakaja surara ĩpamakire oka mija þũatabe, waeroka bikitojo mija þõ'irã Pablote ke'era'arũ. “Yaje rita oka þarea kire imarika yija õrĩriyapayu. Supa imarĩ õ'õrã Pablote me'era'abe”, ãrĩpakitirã oka kire mija þũatabe. I'supaka mija ãrĩrãkareka õ'õrã Pablote etabeyukajiji kire yija jããtorirãñu,— narĩka.

¹⁶ Pablo paka'imaki i'supaka oka imamaka õrĩkaki. Supa imarĩ i'sia oka Pablote bojarĩ, surara wi'iarã kikãkaeka.

¹⁷ Torã eyatirã Pablote kibojaeka. Supa imarĩ torã imaekaki ĩrĩka surara rupuko'amakite Pablote akaeka.

—Ĩĩ bikirimajire miþamaki þõ'irã me'ewa'þe. Oka bojaerã kibaarijiju,— Pablote kire ãrĩka.

¹⁸ I'supaka kēpakã'ã ã'mitiritirã surararãka ĩpamaki þõ'irã kire ke'ewa'rika. Ikupaka kĩþamakite kibojaeka:

—Yija ĩarĩñuka Pablo yire akatirã, “Ĩĩre miþamaki þõ'irã me'ewa'þe”, kēpakã'ã kire ye'era'ako'o. Mire oka bojarika kiyaparijiju,— kire kērika.

¹⁹ I'supaka kēpakã'ã ã'mitiriwa'ri, aþerõ'õ þañakarã kire e'ewa'ritirã kire kijērĩaeka,

—¿Dakoa yire bojarika miyapayu?— kērika.

²⁰ Supa imarĩ ikupaka kire kibojaeka:

—Judiõtatarã ĩrĩka upakaja þupajoawa'ri niþarimarã wãjitãji Pablote mija e'ewa'yaokaro'si oka þũatarãñurã. “Yaje rita oka kire imarika õrĩrika yija yapayu”, narĩpakirãñu. ²¹ I'supaka mijare narĩkopemaka miyi'ria'si. Naka imarã ĩ'þarã þo'imajarakamarã

tērīwa'ribajirō'ōjīrā ma'a ñe'metāji Pablote jāāerā nata'arāñu. “Pablote ōñia kimarākarō'ōjīrā, ba'abekaja, okoa ukubekaja maimarāñu. Kire majāābesarāka, Tuparāte mare jāārū”, āñurā nime. Mire najēñerāka upakaja mijā'merūkia ta'atikaja nime,— surara īpamakire kērīka.

²² —Me'pe. Yire mibojaike aperāte mibojapiba'si,— surara īpamakire kire ārīka.

Félix pō'irā Pablote ne'ewa'rirūjeka

²³ Supa kibaaeka be'erō'ō surararāka īpamaki, kirokajite imaekarā īparimarā īparāte akatirā ikupaka nare kibojaeka:

—Ire ñami nueve rō'ōjīrā aiyate eyawa'rirāka poto Cesarearā Pablote mija e'ewa'rirāñu. Ikarakamaki mijaka a'rirāñurā: Doscientorakamarā imarāñurā ū'puaḡi a'rirāñurā. Supabatirā setenta rakamarā a'rirāñurā kawaru pemapi. Supabatirā doscientorakamarā imarāñurā bejoarikawa'ririmaja. ²⁴ Supabatirā kipemapi Pablote a'yaokaro'si kawaru tōpoweitikaja mija imabe. Īpi Félix pō'irā ōñikaja Pablote eyarika yiyapayu,— nare kērīka.

²⁵ Ikupaka ārīwa'ri naka surara īpamakire papepa pūataeka Félixre:

²⁶ “Yi'i Claudio Lisias ika papepa pūataiki. ¿Yaje mime Félix, ĩpi imatiyaiki? ²⁷ Judiotatarā ĩ'i Pablote ñi'atirā kire jāāerā nabaakoperape. ‘Romatataki kime’, napakā'ā ā'mitiriwa'ri, kire najāā'si ārīwa'ri yisurararākapitiyika a'ritirā kire yija ē'marape nareka. ²⁸ ‘I'siakaka oka kire ima’, napakā'ā ā'mitiyaokaro'si, judiotatarā īparimarā imatiyaitata pō'irā Pablote ye'ewa'rape. ²⁹ ‘Yija ñekiarāte jā'mekakaka yi'ribeyuka kime’, ārīwa'ri kire naboebarape. Pablo puri Romakarā īparimarāre jā'meika yi'ribeyukamarīka imarī, wēkomaka

imariwi'iarã imaberijĩki, majããberijĩkioka. ³⁰ Judfotatarã kire jããrika nari'kaika õrĩtirã miþõ'irã kire yiþũatayu. Kire okabaarimajareoka yiþũatayu. Suþa imarĩ torã na'yu 'Ikupaka sime oka kiro'si', mire nañaokaro'si. I'tojĩrãja sime", ãriwa'ri Félixre þaþera kipũataeka.

³¹ Suþa imarĩ surara iþamakire jã'meka uþakaja Pablote e'ewa'ritirã Antĩpatriswejearã neyaeka. ³² Aþerĩmi surararãka ù'þuapi a'rikarãte nawi'iarã þe'rieyaeka ate. Cabaru þemaþi a'rikarã takaja Pablopitiyika o'rikarã. ³³ Cesarearã eyatirã iþi Félixre þaþera naja'ataeka. Suþa-batirã Pablote kipõ'irã natarika. ³⁴ I'sia þaþera iaweatirã ikupaka Pablote kijẽriaeka:

—¿No'okaki mime?— kire kẽrika.

I'supaka kẽpakã'ã,

—Ciliciaka iakaki ñime,— Pablote ãrika.

I'supaka kẽpakã'ã ã'mitiriwa'ri,

³⁵ —“Mire þarea ima”, ãrĩrĩ mire okabaarimajare etarãka þoto nare mijairika ña'mitirirãñu ruþu,— Félixre kire ãrika.

Suþa imarĩ, iþi Herodes wãsare baarũjekawi'iarã kisurararãkare kire kiarĩrĩrũjeka.

24

Félixre iaeaka wãjitãji, “Oka imabeyua yiro'si”, Pablote ãrika

¹ I'rãþitarakarĩmi be'erõ'õ kurarãka iþamaki imatiyaiki Ananías, suþabatirã judfotatarã þakiarimarãþitiyika Cesarearã neyaeka. Nare jaiĩjirĩ Térbulo wãmeikite naka eyaeka. Cesarearã eyatirã iþi þõ'irã na'rika, “Pablote oka ima”, ãrĩrĩ. ² Suþa imarĩ iþi Félixre akaeka Pablote. “Oka Pablote ima”, ãriwa'ri ikupaka Tértulote ãrika Félixre:

—Jia mibaayu ñiḡamaki. Miõñuapi ãrĩwa'riji, werika imabeyua maro'si. Supabatirã jia mijẽrãko'aikapi ritaja jiiḡaji simamaka ika ka'iareka imarãte jia mijey-obaayu. ³ I'supaka mibaarijayua õritirã ritaja ḡo'imajare jiiḡimaka mika ime. “Ñiḡamaki jia yija jiyiḡupayeeiki, jia mibaayu”, yija ãñu. ⁴ Ima aḡea miba'iraberika je'e. Supa imarĩ ñoaka mika yijaiberijĩñu miba'iraberika yiri-atakoreka. Ñojimarĩji yijaika mia'mitiḡe ruḡu. ⁵ Ĩ'i imaki, Pablu kiokapi ḡo'imajare rukubaka ḡupajoarũ-jeiki. Ĩ'rãwejerãmarĩa turitirã judiõtatatarãte rukubaka kiḡupajoarũjetape. Jesús Nazaretkakire ã'mitiriḡẽairã ruḡuko'amaki kime. ⁶ Tuḡarãte jiyiḡupaka õrĩriwi'ia Tuḡarã ñakoareka ba'iaja baarũjeriyapawa'ri torã kãk-aberijĩrã uḡarãka torã kikãkarape.* Supa imarĩ kire yija ñi'arape. Yija ñekiarãte jã'meka uḡaka, “Oka kire ima”, ãrĩrika yija yapakoperape. ⁷ I'supaka baarika yija yapako'omakaja surara iḡamaki, Lisias yija ḡõ'irã eyatirã, okajãjia baatirã yijareka Pablote kẽ'marape. ⁸ Ikupaka yijare kẽrãḡe: “ ‘Oka Pablote ima’, ãrĩrika mija yaparãkareka, ika ka'i iḡamaki Félix ḡõ'irã mija a'ḡe”, yijare kẽrãḡe. Supa imarĩ, ñiḡamaki Félix, miõñu uḡakaja kire jẽriãkõri je'e ḡarea kire imakaka. I'supaka mi-jẽriãrãka be'erõ'õ “Kire nokabaaika rita sime”, merĩrãñu, — Tértulote ãrĩka Félixre.

⁹ Torã judiõtatara kika imaekarãoka “Rita sime”, ãrĩkarã. ¹⁰ Supa imarĩ Félix jẽrãbaaekaki Pablote kiḡi-takapi, “Mijaibe”, ãrĩwa'ri. I'supaka kibaamaka iatirã, Pablote jaiũ'mueka,

—Ñoñu, ika ka'iarã bikija iḡi imaũ'muekaki mime. Supa imarĩ miwãjitãji “Dakoa oka imabeyua yiro'si”, ãrĩwa'ri

* 24:6 La segunda parte de la frase es información añadida para ayudar los lectores entender a que refiere el abogado Tértulo.

jijimakapi yijairā baayu. ¹¹ Ī'pou'puarāe'earirakarīmi rō'ōjirāja seyawa'yu ruḡu Jerusalénrā Tuparāte jiyipupayeerī yiturapaka be'erō'ō. “Rita sime je'e”, merīrākareka, aḡerāte mijēpe. ¹² Marāpateoka Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā rērītirā imarāka yokatotomaka ĩaberaparā ĩ'rā. Supabatirā simaupatiji judīorākare rērīriwi'ia yituroyiraparō'ōrā rērāḡarāre rukubaka puḡajoarūjeberapaki yi'i. Jerusalén wejeareka oka yipō'ijiaberapaka simamaka, “I'supaka Pablote ba'iaja baarapaka ḡoto kire yija ĩarape”, maki ārīwārūberijiki. ¹³ Supa imarī “Pablote yija okabaaika ritataka sime”, narīwārūberijīñu. ¹⁴ Ika mijare yibojawaḡu'aerā baayu. Tuparā, yiñekiarāte jiyipupayeekakite jiyipupaka ḡoñu yiro'sioka. I'supaka imariḡotojo Jesúre yijare wārōeka upakaja Tuparāte yijiyipupayeeyu. Judīotatarā ĩparimarā ḡuri “Jesúrika bojariroka ḡakirimajaroka sime”, āñurā. Tuparāte yi'yuka imarī, Moisés imaekakite jā'mekakaka, supabatirā Tuparāro'si bojaĳirimajare o'oekaoka yi'yuka ḡime. ¹⁵ “Nimaupatiji reyairāte ate Tuparāte ōñia jariḡe'rirūjerāñu”, ĩ'rārimarā ō'ōrā imarāte āñu upaka āñuka ḡime yiro'sioka. Ba'iaja baairā reyairāte, ĳa baarijayurā reyairāteoka i'supaka kibaarāñu. ¹⁶ Supa imarī ĳia oyiaja yibaariyapayu, Tuparā wājitāji, ḡo'imaja wājitājioka, yire oka imakoreka.

¹⁷ Ī'rāje'rāmarīa, aḡea wejearā turitapatirā, Jerusalénrā yipe'rietarape. Torā ḡe'rieyatirā wayuoka baairāte niñerū yipibarape. Supabatirā Tuparāte jiyipupayeekaraka wa'iro'sia kiro'si torā yijoeĳirūjerape. ¹⁸ Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iareka i'supaka baabaraka ḡimaraḡaka ḡoto ĩ'rārimarā judīotatarā yire ĩatōḡoraparā. Yija tatarā ba'iaja nabaarijayua najūjeika upakaja yibaawearapaka ḡoto, yire niatōḡorape. I'sia ḡoto rikimarā imaberaparā ḡo'imaja yika, supabatirāoka,

oka imaberapaka. ¹⁹ Apherã judíotatarã Asiaka'iakarã þuri yire íatõpotirã oka þo'ijiaraparã. I'supaka imarã imarĩ “Oka kire ima”, ãriwa'ri, bojarĩ ni'tarũ maekakaja. ²⁰ Bojarĩ ni'tabesarãkareka, írã õ'õrã imarãja bojarũ. Í'þoũ'þuarãe'earirakarĩmi rõ'õjĩrãja seyawa'yu ruþu Jerusalénrã yija judíotatarã íparimarã imatiyaitata wãjitãji yimajaroka nare yibojarapaka be'erõ'õ. Õ'õrã imarã, sã'mitiraparã imarĩ “Íkupaka Þablote ba'iaja baarape”, ãriwa'ri yijare nabojaĩkareka jia simajĩnu. ²¹ Aþeyari “Reyaripotojo ate õña jariþe'rirãñurã þo'imaja”, ika takaja jãjirokapi torã ñarãþaka ã'mitiritirãja “Oka kire ima”, mija ãñuje'e, — Þablote ãrĩka.

²² Jesúre þo'imajare ã'mitiripëaika majaroka õritikaki Félixre imaeka imarĩ ikupaka nare kërĩka:

—I'tojĩrãja ña'mitirirãñu ruþu. Surara íþamaki Lisiare etarãka þoto, “Oka kire ima, oka imabeyua kiro'si”, ñarĩrãñu,— Félixre ãrĩka.

²³ Supa imarĩ ikupaka surara íþamakire kërĩka:

—Wëkomaka imariwi'iarã Þablote mija íarĩþe. Torã tĩmarĩji kire mija baa'si. Kijeyomarãre etarãkareka kire najeyobamaka mija jãjibaa'si,— kërĩka.

²⁴ I'sia wãriwa'ri aþerĩmirõ'õjĩrã be'erõ'õ Félixre etaeka ate kirũmu Drusilapitiyika. Judíotatako koimaeka. Torã eyatirã Þablote kiakarũjeka. Ketaeka þoto, Jesucristore ã'mitiripëarikakaka kibojamaka Félixre ã'mitirika. ²⁵ Íkupaka Þablote kire bojaeka: “Jia í'rãtĩji þupajoawa'ri i'supaka mija imabe', ãriwa'ri Tuparãte mare bojayu. Ba'iaja baarika mare jitoko'omakaja ba'iaja baabekaja maimajĩnu. Í'rãrĩmi ba'iaja mabaaika wapa Tuparãte mare jënerãñu”, Þablote ãrĩka. I'supaka këpakã'ã ã'mitiriwa'ri, Félixre þupataeka.

—Me'pe ruḡu. Dakoa baabekaja ñimarãñurĩmi ate mire yakarãñu i'siakaka rĩkimabaji ña'mitiyaokaro'si,— Pablote kērika.

²⁶ “Niñerũ yire kijirãkareka, kire yija'atarãñu”, ãrĩḡupajoawa'ri, ñemeaja Pablote kiakaeka, kika jairã. I'suḡaka simako'omakaja kiyapaeka uḡakamarĩa Pablote baaeka. ²⁷ I'suḡaka kibaayukã'ãja i'ḡakuri wejejẽ'rãka so'rika. I'sia be'erõ'õ iḡi kimaekareka Félixre ḡorika. Suḡabatirã ḡorcio Festo wãmeiki kiõ'toarã iḡi jãikaki. Félix iḡamaki kimaeka kiḡorirã baaeka ruḡu judiõtatarãḡitiyika jia imarika yaḡawa'ri Pablote kija'ataberika ruḡu.

25

Festo wãjitãji Pablote jaika

¹ Festo iḡi imarĩ kikãkaeka be'erõ'õ maekarakarĩmi simaeka ḡoto Cesareḡi imatirã Jerusalénrã turirĩ ke'rika.

² Torã keyaeka ḡoto kurarãka iḡamarã suḡabatirã, judiõtatarã iḡarimarã imatiyairã “Oka ima Pablote”, ãrĩwa'ri Festore bojarĩ netaeka.

³ —Jia yijare mibaabe. Õ'õ Jerusalénrã Pablote etaerã kire miakaḡũabe,— ãrĩwa'ri Festore naḡakatarika.

Saruḡubaji natiyiaja ikuḡaka najaika simamaka: “Pablote kiakarãka ḡoto ma'a ñe'metãjirõ'õrã kire majããye'e.” ⁴ I'suḡaka naḡakã'ã, ikuḡaka Festore nare ãrika:

—Cesarearã wẽkomaka imariwi'iarã Pablote ime. “Suḡa imarĩ ñojimarĩji yḡuḡayariji torã ya'rirãñu”, ñarĩḡuḡajoayu. ⁵ Yika na'rirũ i'rãrimarã iḡarimarã mijaka imarã. Oka kire imarãkareka ḡuri, yika a'ritirã, “Oka kire ima”, narĩrũ,— Festore nare ãrika.

⁶ I'ḡaḡitarakarĩmi Jerusalénrã imatirã, Cesarearã Festore ḡe'riwa'rika ate. Aḡerĩmi oka jieriwi'iarã ke'rika.

Torā eyatirā Pablote kiakaeka. ⁷ Pablote kākaeyaeka poto judíotatarā Jerusalénpi i'taekarāte kipō'irā narāku-toririkaeka. “Rikimakaja oka kire ima”, ārikoperipotojo, “I'siakaka oka kire ima”, narīwapu'awārūberika. ⁸ I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā, “Oka yire imabeyua”, āriwa'ri ikupaka Pablote ārika:

—Yija judíotatarāte jā'meika ā'mitiripēabeyukamarīki nīme. Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā ba'iaja baarī kāk-
aberapaki yi'i. Supabatirā Īpi César^{*}te y'i'ribeyukamarīki yi'i,— Pablote ārika torā ā'mitirirupaeekarāte.

⁹ Judíotatarāka jia imarika yapawa'ri, ikupaka Pablote kijērīaeka Festo:

—¿Yaje Jerusalénrā me'ririyaḡayu? Jerusalénrā pō'imajare ĩarāka wājītāji, “¿Yaje oka mire ima?”, āriwa'ri yijērīarika, “¿Yaje miyaḡayu?”,— Festore kire ārika.

¹⁰ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, ikupaka Pablote yi'rika:

—Jēno'o. Ō'ōrā miwājītāji yirīkame “Oka mire imabeyua, oka ima miro'si”, yire meñaokaro'si. I'supaka ō'ōrā baarimaji Īpi César^{*}te mire imarūjemaka, ō'ōrāja yire mijērīabe. Judíotatarāte ba'iaja yibaaberapaka jia miōñu. ¹¹ Ba'iaja yibaaeka miōrīrākareka pūri, yire mijāārūjebe. “Yire mijāārūjea'si”, āriberijiki yi'i. “Oka kiro'si ima”, yireka nokabaaika ritamarīa simarākareka, ĩ'rikaoka judíotatarā pō'irā yire mija pūatawārūberijīñu. Supa imarī, Īpi César kipupakarāja, “Oka mire ima, oka mire imabeyua”, yire kērīrika yiyaḡayu,— Pablote ārika Festore.

¹² I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, kire jajeyobaarimajaka Festore jaika. Supabatirā ikupaka Pablote kērīka:

* 25:8 El emperador de Roma

—Supa sime, “Īpi Césare yire ārīrika yiyapayu”, mepakā'ā ā'mitiriwa'ri, kipō'irā mire yija pūatarānu, — Festore kire ārika.

Īpi Agripare ĩaeka wājītāji Pablote jaika

¹³ I'sia wārīwa'ri aperi'mirō'ōjīrā ĩpi imatiyaiki Agripa wāmeiki kibe'erō'ōkako Berencepitiyika, Cesarearā neyaeka. Festore mamaka ĩpi jāika simamaka, “Jia mimabe”, kire ārīri na'rika. ¹⁴ Ńoapañaka torā imatirā Pablotē majaroka Festore bojaeka ĩpi Agripare.

—Īpi Félixre imaeka poto wēkomaka imariwi'iarā ĩ'rikate kitaeka, ō'ōrāja kime ruḡu. ¹⁵ Jerusalénrā ñimarapaka poto kurarāka ĩpamarā supabatirā judiorāka ĩparimarā, “Oka kire imamaka kire majāājīkareka jia simajīnu”, yire narāpe. ¹⁶ Ikuḡaka nare yiyi'rape: “Yija Romatatarāte jā'meika ikuḡaka sime: ‘Oka kire ima’, āñurā wājītāji rīkamaparaka, ‘Ikuḡaka simamaka, oka yire imabeyua’, nare kēribeyukaji kire jāārika imabeyua”, nare ñarīka. ¹⁷ Supa imarī ō'ōrā judiotatarāte etarapaka poto, yiba'eberape. Aperi'mi ĩparimarāre oka jieirō'ōrā naka eyatirā, Pablote yakarūjerape. ¹⁸ Yipuparō'ōpi, “ ‘I'siakaka ba'iaja baarapaki kime’, ō'ōrā etairā judiotatarāte kireka ārīrānu je'e”, ñarīpupajoakoperape. I'supakamarīa simarape. Apeakaka oyiaja kire nokabaarape. ¹⁹ “Tuparāte yija jiyipupayeerijayu upaka yi'ribeyuka kime”, ārīwa'ri “Oka kire ima”, kireka narāpe. Supabatirā ĩ'rika Jesús wāmeikireka “Reyakoperipotojo ate ōñia kijaripe'rika”, Pablote āpakā'ā kire nokabaarape. I'sia takaja nabojarape. ²⁰ Marākā'ā i'siakaka nare jērīawārūberīwa'ri ikuḡaka Pablote yijērīarape: “ ‘Jerusalénrā, oka kire ima, oka kire imabeyua’, ārīwa'ri, oka najieirō'ōrā ĩyaje me'ririyaḡayu?”, kire ñarīkoperape. ²¹ “Jēno'o, Romakaki

īpi César, ‘Oka kire ima, oka kire imabeyua’, yire kērīrika yiyapayu”, Pablote ārāpe. I’supaka kēpakā’ā ā’mitiriwa’ri, “Romawejearā kipō’irā mire yipūatarākarō’ōjīrā wēkomaka imariwi’iarā mimarāñu ruḡu”, kire ñarāpe,— Festore ārīka Agripate.

²² Supa imarī ikupaka Agripate ārīka Festore:

—Yi’ioka Pablote jairika ā’mitiriyapaiki.—

—Jee, waeroka bikitojo kijaimaka mia’mitirirāñu,— Festore kire ārīka.

²³ Supa imarī bikitojo Agripa, Berenicepitiyika, Pablote jaimaka ā’mitirirī neyaeka. Torā eyatirā “Tērīrikaja imatiyairā nime”, ḡo’imajare ārīḡupajoaokaro’si jīa jariroaka wapaḡā’rīakaka jāātirā, rērīrūki wi’iarā nakākaeka. Surararāka īḡamarāpitiyika, supabatirā i’sia wejeareka īḡarimarā imatiyairāpitiyika nakākaeka. Nakākamaka īatirā, Festore akarūjeka Pablote. ²⁴ Pablote etamaka īatirā, torā rērītirā imaekarāte ikupaka Festore ārīka:

—Ñīpamaki Agripa, supabatirā yijaka rērītirā imarā, mija īabe, ī’i kime Pablo. Rīkimarāja judīotatarā “Oka kire imamaka, kireyapaḡīñu”, ārīwa’ri akaserebaraka kire nokabaarijaya yire, Jerusalénrā supabatirā ō’ō Cesarearāoka. ²⁵ Yīḡupajoaikareka, oka imatiyaika imabeyua kiro’si. Supa imarī “Kireyapaḡū”, ñarīwārūbeyu. “Maīḡamaki César wājītāji, ‘I’siakaka oka mire ima, i’sia oka mire imabeyua’, yire kērīrika yiyapayu”, kērāḡaka uḡakaja “Īpi ḡō’irā kire yipūatarāñu”, ñarīḡupajoayu. ²⁶ “I’siakaka Pablote oka imatiyaika”, ārīwa’ri ñīḡamakiro’si ḡaḡera yo’owārūbeyu. Supa imarī Pablote yakako’o, kire mijēñāokaro’si rita bojarikareka ñīḡamaki Agripa. I’supaka mijērārāka be’erō’ō i’sia oka ā’mitiritirā īpi César ro’si yo’orāñu. ²⁷ Wapaḡu “I’siakaka oka kire ima”,

ārīwārūberikoṣeripotojo, Pablote yipūatajika waṣuju
ōrīpūabeyuka upaka yibaajīnu,— Festore kire ārika.

26

“Yibojaika mia'mitipe, ĩpi Agriṣa”, Pablote ārika

¹ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, Pablote kijairūjeka
Agriṣa.

—Miōñu upakaja, “Oka yire imabeyua”, āriwa'ri mibo-
jabe,— kērika.

I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, Pablote kipitaka
mi'mataeka jiyipupaka ĩpire ōriwa'ri. Supabatirā ikupaka
kijaika mae:

²⁻³ —Nīṣamaki Agriṣa, mia'mitiyaokaro'si jījimakapi
yijairā baayu. Yija judiotatarāte baarijayua jia miōñu.
Pupajoatirā yija jaikaoka jia miōñu. Supa imarī judio-
tatarāte, “Oka kire ima”, āñuakaka mae sayibojaerā
baayu. Jia jajumarāja ritaja yibojaika mia'mitipe,—
Pablote kire ārika.

⁴ —Yitā'omaja judiotatarā ritaja nīmaeka mirāka oñurā
nime. Yiwejeareka me'rī nīmaeka supabatirā Jerusalénrā
nīmatapaeka mirākaoka jia noñu. “Me'rārīrāja
mañekiarāte baaroyika upakaja kiyi'rika”, yireka nañu
rupu. ⁵ Yitatarā fariseokaka pupajoairā, ĩ'rā imarā
tērīrikaja Moisés imaekakite jā'meroyikakaka yi'yurā.
Me'rī nīmaeka ṣotorāja fariseokaka napupajoaika
yipupajoaroyika. “I'supaka kimaroyika”, narījika,
rita sime. ⁶ “Reyairāte ate oñia yijariṣe'rirūjerāñu”,
āriwa'ri Tuṣarāte bojaṣūaeka yija ñekiarāte.
Mia, i'supaka yipupajoamaka, “Oka kire ima”,
āriwa'ri ō'ōrā yire ne'era'ayu. ⁷ “Tuṣarāte ārika
upakaja kibaarāñu”, āriwa'ri nata'ayu judiorāka
ī'poū'puarāe'earirakatata imarā. Supa imarī ĩmi, nīamioka
Tuṣarāte jiyipupayeebaraka nime. Nuṣakaja i'siakaka

yipupajoako'omakaja “Oka kire ima”, yireka nañu.
⁸ “Reyairäte õña Tuparäte jaripe'rirũjerãñu”, ãñurã imariþotojo ¿dako baaerã “Jesúre õña jaripe'riberika”, mija ãñu je'e, judíotatarã õ'õrã imarã?— Pablote ãrĩka.

“Jesúre yi'yuräte ba'iaja yibaaraþe ruþu”, Pablote ãrĩka

⁹ Aþea ikupaka Pablote jaika:

—“Jesús Nazaretkakire ã'mitiripëairäte ba'iaja yibaaparũ”, ñarĩroyirape ruþu mamarĩ. ¹⁰ I'supaka yipupajoarapaka upakaja yibaaraþe Jerusalénrã. Kurarãka ipamarãre jã'memaka, Jesúre ã'mitiripëairäte wëkomaka imariwi'iarã yitarũjeroyirape. Jesúre yi'yuräte najããmaka, “I'supaka mabaapajĩñu”, ñarĩpupajoarape yiro'si. ¹¹ Īrãkurimarĩa Jesúre ã'mitiripëairäte ba'iaja yibaaraþe, “Jesúre yi'ribeyurã yija ime”, narĩrũ ãrĩwa'ri. Ritaja judíorãkare rëriwi'irã nare e'ekãkatirã i'supaka ba'iaja nare yibaaroyirape. Supabatarĩ, jimarĩa nare boebariwa'ri aþewearã ya'raþe ba'iaja nare baaokaro'si.

“Ikuþaka Jesúre yiyi'riũ'muraþe”, Pablote nare ãrĩka
 (Hch 9.1-19; 22.6-16)

¹² Kurarãka ipamarãre jã'meika yi'riwa'ri i'supaka baarĩ Damascowearã ya'raþe. ¹³ Ñipamaki Agripa, ma'api ya'ririjarapaka þoto, aiyate tërĩwa'ribaji jãjia yaaboaike ñiarape ĩmiñe'metãji seyawa'rapaka þoto. I'supaka yaaboarapaka ããtika yire jããta'arapaka supabatarĩ yika a'raparãteoka. ¹⁴ Supa imarĩ yija imarakamarãja yija ña'rãþe ka'iarã. Supabatarĩ hebreo okapi ikupaka yire sa-jaimaka ña'mitirape: “Saulo, Saulo, ¿dako baaerã ba'iaja yire mibaarijayu?”, ãrĩwa'ri sajaikorape ĩmiþi. “I'supaka mibaakoþeika miþo'iaja ba'iaja mibaayu. Pota miteru-jĩkareka, mire sayi'arãñu. I'supaka baariupaka mibaayu”, ãrĩwa'ri yire sajaikorape. ¹⁵ I'supaka sa-jaimaka, “¿Maki mime je'e Ñipamaki?”, ñarãþe. I'supaka ñapakã'ã ikupaka

Maiṗamakire yire ārāṗe: “Yi'iji oka ñime, Jesús ba'iaja mibaaiki. ¹⁶ Mimi'miríkabe. ‘Yiyāpaika ṽpakaja kibaarū’, āriwa'ri, miṗō'irā yipemakotowiyu. Suṗa imarī yimajaroka ṗo'imajare mibojaṗibarāñu. Maekaka miaika, suṗabatirā ñamajī mire yibearūkiaoka ṗo'imajare mibojaṗibarāñu. ¹⁷ Judíotatarā, suṗabatirā judíotatamarīrā imarāte mire jāārika ri'karāka ṗoto mika ñimarāñu. ‘Ritaja ṗo'imajare yimajaroka Ṕablote bojarū’, āriwa'ri naṗō'irā mire yipūatayu. ¹⁸ Naṗō'irā mire yipūatayu, aṗeupaka naṗuṗajoaokaro'si. Suṗa imarī ṗakirimajaroka yi'ribekaja, rita imakaka norīwārūrāñu. Suṗabatirā Satanāre ī'rāṗē'rōtorāja baatirā, Tuṗarāte yaṗaika ṽpakaja nabaarāñu. I'suṗaka Tuṗarāte na'mitiripēarāka ba'iaja nabaakoṗeika kiyē'kariarāñu. Suṗa imarī kirirā nimajiparāñu”, āriwa'ri yire sajaikorāṗe, — Ṕablote ārika Agripate.

“*Jesúre jā'meraṗaka simaupakaja yi'irāṗe*”, Ṕablote ārika

¹⁹ —Ñiṗamaki Agripa, i'suṗaka imiṗi kijaimaka ā'mitiriwa'ri, kērāṗaka ṽpakaja Jesúre yi'irāṗe.

²⁰ Kērāṗaka ṽpakaja Damascokarāre Jesúrika bojariroka yibojau'murāṗe. I'sia be'erō'ō Jerusalénkarā Judea ka'iakarāre nimaupatiji, suṗabatirā judíotatamarīrāteoka kimajaroka yibojatāṗarāṗe. “Ba'iaja mija baaika ja'atatirā, Tuṗarāte yaṗaika ṽpakaja mija ṗuṗajoabe. Suṗabatirā jia baabaraka mija imabe, ‘Tuṗarāte yi'yurā nime’, aṗerāte āriwārūokaro'si”, nare ñarāṗe.

²¹ I'suṗaka yibojamaka ā'mitiriwa'ri, Tuṗarāte jiyipupaka ōriwi'iarā judíotatarāte yire ñi'arāṗe. Suṗabatirā yire najāāriyaṗarāṗe. ²² I'suṗaka nabaariyaṗako'omakaja, Tuṗarāte yire jeyobaarāṗe. Maekakaoka Tuṗarāte yire jeyobaayu ruṗu. Suṗa imarī ō'ōrā ṗo'imaja imatiyarimajare, suṗabatirā waṗuju imabayurāteoka

Tuṗarārika yibojayu. “I'suṗaka simarāñu”, Moisés imaekakite bojatika uṗakaja, suṗabatirā Tuṗarāro'si bojañjirimajare bojatika uṗakaja i'siakaka mijare yibojayu. ²³ Moisés suṗabatirā Tuṗarāro'si bojañjirimajaoka ikuṗaka narika: “Tuṗarāte ṗūatarāñuka ba'iaja jūtirā, reyarūkika. Iki imarāki reyakoṗeripotojo mamarñji ōñia jariṗe'rirāki. Ate ōñia jariṗe'ritirā Judiotatarā, judiotatamarirāteoka kitāārūkia nare kiōrīrūjerāñu”, āriwa'ri no'oeka. Nabojaeka uṗakaja simarape,— Pablote nare ārika.

Cristore kiā'mitiripēaokaro'si Agripate jaiē-jeriyapaekaki Pablo

²⁴ I'suṗaka “Oka yire imabeyua”, āriwa'ri Pablote jaiyukā'āja jājirokapi Festore jaita'taeka,

—jWaṗuju jaiwejabiyuka mime Pablo! Tērītaka ṗaṗera miwārūeka simamaka rukubaka miṗuṗajoayu,— Festore kire ārika.

²⁵ I'suṗaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, ikuṗaka Pablote yi'rika:

—Jēno'o ñiṗamaki Festo, waṗuju jaiwejibiribeyuka yi'i. Jia ṗuṗajoatirā yijaiyu, suṗabatirā ritaitaka oyiaja sime.

²⁶ Maiṗamaki Agriṗa, yijaikakaka jia ōrīṗūaiki. Suṗa imarī kikirimarāja i'siakaka kiwājitāji yijaiyu. Wāārō'ōrāja Jesúre wārōeka, i'suṗakajaoka ṗo'imajare kijeyobaaeka. Suṗa imarī Jesús majaroka nimaṗatiji ṗo'imajare ā'mitiripataika uṗakaja, ikioka sā'mitiripatarapaki ñarīṗuṗajoayu,— Festore kērīka.

²⁷ —Ñiṗamaki Agriṗa, Tuṗarāro'si bojañjirimajare bojaeka ¿yaje mia'mitiripēayu? “Sā'mitiripēaiki kime”, mireka ñarīṗuṗajoayu,— Pablote kire ārika.

²⁸ —¿I'suṗaka yire mijaikajikapi “Jesúre kiā'mitiripēarāñu”, yireka merīṗuṗajoayu bai?— Agripate ārika.

²⁹ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, ikupaka Pablote kire ārika:

—Rikimaka majaroka yijaijika, kūpajī yijaijikaoka, miro'si Tuṣarāte yijēneyu. Supabatirā ō'ō yijaika ā'mitiyurā ritajaro'si Tuṣarāte yijēneyu, Jesúre ña'mitiripēaika upaka mija ā'mitiripēaokaro'si. I'supaka simako'omakaja yupaka perumijiaṣi pi'pekarā mija imarika yiyapabeyu,— Pablote nare ārika.

³⁰⁻³¹ I'supaka kērika be'erō'ō Agriṣa, Festo, Berenice torā nimaeka upatiji aṣerō'ōrā na'rika, ikupaka natiyiaja jaiokaro'si:

—Dakoa oka imabeyua kiro'si. Suṣa imarī “Kireyaparū”, maki kireka āriberijiki. I'supakajaoka wēkomaka imariwi'iarāoka kimaberijīnu,— narika.

³² Suṣa imarī Agriṣate ikupaka ārika Festore:

—“Īṣi César pō'irā oka jierika yiyapayu”, kēriberirikareka, maekaka kire maja'atajīnu imakoṣeyu,— kire kērika.

27

Romawejearā Pablote naṣūataeka

¹ Torājirā mae, “Pablote, supabatirā kika wēkomaka baariwi'iarā imarāteoka Italiaka'iarā maṣūatajīnu”, ĩṣarimarāre ārika ṣoto surara ĩṣamaki Julio wāmeikite Italiaka'iarā yijare ne'ewa'rirūjerape.* Īṣi César surara wāmeitatarā ĩṣamaki kimarape. ² Suṣa imarī Adramitio wāmeika wejeṣi i'taeka waṣururā jāitirā yija a'riū'murape ate. Asia ka'iareka ima wejea ṣapitaka turitaparī a'yua simarape i'sia waṣuru. Īrika Aristarco wāmeikite yijaka a'rape. Macedonia ka'iarā Tesalónica wejeakaki kimarape iki. ³ Cesareṣi yija a'rape. Aṣerīmi

* ^{27:1} El uso de “nosotros” (yijare) indica que el autor Lucas estaba presente con Pablo hasta versículo 28.16.

Sidónwejearā yija eyarape. Torā eyatirā jia Pablote ĩawārūwa'ri jia Juliore kire baarape. I'sia wejeareka imarā kijeyomarāre Pablote ĩarika yaṗamaka jājibaaberapaki Julio, “Kire jariwa'yua, ba'irĳia kire nijirāñu je'e”, ārĳwa'ri. ⁴ Sidónṗi yija o'rapaka ṗoto jājia wĳrōa yijare baerapaka. Wājia a'riwārūberīwa'ri Chipre wāmeika jūmurika jājitaka wĳrōa baerberapaka ṗē'rōtopi yija o'rape. ⁵ Ciliciaka'ia, Panfiliaka'ia, wājitāji yija o'rape. Topi o'ritirā Liciaka'iarā Mira wāmeika wejearā yija eyarape.

⁶ Torā eyatirā surara ĩṗamaki Julio Italiaka'iarā a'yua ĩ'rākūmu waṗuru kĳatōṗorape. Alejandrĳakaka simarape i'sia waṗuru. Sarā yija jāirape saṗi a'yaokaro'si. ⁷ Jājia wĳrōa baemaka, ĩ'rārĳmimarĳa a'ritirā, ka'wisi be'erō'ō Cnido wāmeika wejea ko'aṗito yija eyarape. Wājitāji sayija o'ritarape. Yija a'rapaka wājitāji jājia wĳrōa baemaka, wājia yija a'riwārūberape. Wejerĳrika ṗē'rōtorā tērĳwa'ritirā Salmona wāmeika wejearā yija o'rape. Supabaturā Creta wāmeika jūmurika, wĳrōa rārĳta'airō'ōṗi yija a'rirĳarape. ⁸ Topi rākuwa'ritirā, ka'wisi be'erō'ō Lasea wāmeika wejewā'tarā, Buenos Puertos nawāmeyeeirō'ōrā yija eyarape.

⁹ ĩ'rārĳmimarĳa sajaritirape yija a'riū'murapaka be'erō'ō. Pu'ea koyiaja sajariwa'rapaka simamaka werika simarape riapakiaka mae. Supa imarĳi ikupaka Pablote nare okajāārape:

¹⁰ —Yijeyomarā yṗupajoaikareka ō'ōṗi mo'yua, werika simarāñu maro'si. Waṗuru ña'mirāka, supabaturā waru-akaoka ña'miṗatarāka je'e. Maririrāñu je'e aṗeyari, —Pablote nare ārāpe.

¹¹ I'supaka kērĳko'omakaja surara ĩṗamakire kire ā'mitirĳēaberape. Waṗuru ĩṗamaki, supabaturā waṗuru temarĳkarimajire takaja kiā'mitirĳēarape.

¹² “Pu'ea simarāka poto marakajepāābesarāñu ō'ōrā”, āriṗupajoawa'ri, i'sia pāpitakarā pu'ea nare o'ririka aṗerāte yaṗaberape, yijaka a'raṗarā. Supa imarī “Fenicewejearā Cretajūmurikarā ma'riye'e. Torā pu'ea mareka o'rirū”, narāpe. Ka'arirō'ō pāñaka simamaka waṗuru pāārūkirō'ōrā jājia wīrōa baerberijika simarape.

Werika wejea nare baaeka

¹³ Wejerīrikapi jājimarīa wīrōa baemaka ĩawa'ri, “Fenicerā maeyarāñu je'e”, narīṗupajoarape. I'supaka pūpajoatirā Creta jūmurika rijepē'rōtopi yija rākuū'murape ate. ¹⁴ I'sia be'erō'ō no'ojirāmarīaja jājitaka ma'karoka pē'rōtopi waṗururā wīrōa eiū'murapaka. Jājia wīrōa Nordeste wāmeika simarape. ¹⁵ Jājia wīrōa waṗuru baemaka wājītāji yija a'riwārūberape. Supa simamaka wīrōa e'ewa'rapaka upakaja yija a'rape mae. ¹⁶ Kūpajika jūmurika Cauda wāmeika rārīta'aiṗē'rōtopi jājitaka baetiyabeyurō'ō yija o'rape. Supa imarī ka'wisi be'erō'ō kūmumakarāka naji'abaawa'rapaka ne'erape. Waṗurureka sayieṗāātirā sanapi'perape. ¹⁷ Sanamaajāārapaka be'erō'ō pāukārōapi waṗuru napi'perape jiyia sañi'aokaro'si, wīrōa baemaka saña'mia'si āriwa'ri. I'sia be'erō'ō, “Sirte wāmeika pō'sirō'ōrā wīrōa baepūatarākareka pūri saweripañarañu”, āriṗupajoawa'ri, wīrōa sarā eirūkia sayapāia naruerape mae, waṗuru jājia turikoreka. Supa imarī wīrōa baepūatarapaka upakaja yija a'rape mae. ¹⁸ Supa imarī aṗerīmi wīrōa jājia baetēatamaka, waṗurureka imarapaka waruaka riapakiakarā nabareū'murape wiibaapañaka sajayaokaro'si. ¹⁹ Aṗerīmi ate waṗurureka imarapaka pāukārōa, sayapāia, waṗuru tuarūkia ba'irījia riapakiakarā nabarerape. ²⁰ ĩ'rārimimarīa jimarī okoa ūmakaka imamaka, tā'pia,

aiyakaoka õiberapaka. Supabatiřã yijare jãjia wĩrõa eimaka, “Õña imaberijika maime”, yija ãriřupajoarape.

²¹ Ī'rãřimimarĩa ba'abekaja yija imarape. Supa imarĩ i'supaka simamaka ĩawa'ri mi'miriķatirã ikupaka Pablote jairape:

—Creta pãpitakarã yijairapaka mija yi'ririkareka, ikupaka ba'iaja majũaberijããrape. Supabatiřã wapuru bitamarĩberijããrapaka, waruakaoka ririberijããrapaka.

²² Maekaka pũri mija wayupĩ'ria'si. Ika wapuru ririko'omakaja, ĩrĩkaoka makaki riribesarãñuki.

²³ Ikupaka sime: Nĩpamaki Tuparã, kiyapaika upakaja yiyi'ririjayuka, ñami yipõ'irã ángelte kipũatako'o.

²⁴ Yipõ'irã eyatirã, ikupaka yire kibojako'o: “Pablo, mikĩkia'si. Romawejearã eyatirã ĩpi César wãjitãji, ‘Oka yire imabeyua’, kire merĩrãñu. Supabatiřã Tuparãte mijẽñemaka mire kiã'mitirape. Supa imarĩ mika wapuruپی a'yurã nimaupatiji tãřĩpatarãñurã”, ángelte yire ãřĩko'o.

²⁵ Supa imarĩ okajãjia mija imabe yijeyomarã. Tuparãte yi'riwa'ri “Ángelte bojaika upakaja simarãñu”, ñarĩpupajoayu. ²⁶ I'supaka simako'omakaja, jũmurikarã wapuru eirãka poto torã matuirãñu, — Pablote yijare ãrãpe.

²⁷ Ī'pakuri jẽřitarika seyawa'rape Adriático wãmeika riapakiakareka sayapairõ'õrãja wĩrõa yijare baepũatarapaka ruðu. I'siñami ñe'metãjirõ'õjĩrã, “Ka'iarã maeyaerã baayu”, wapuru tuarimajare ãrãpe.

²⁸ Supabatiřã ñutakãrõapi ãta kãrõbaatirã “¿No'ojĩrã ĩki sime?”, ãřĩwa'ri najẽrãbaarape. Treinta y seis metros rõ'õjĩrã ĩki simarape. Nõapañakarã ate najẽrãbaamaka veintisiete metros rõ'õjĩrã ĩki simarape. ²⁹ Átarã eiwa'ri yija ñamia'si ãřĩwa'ri, botarakao wakaika pota pakiaka† ñutakãrõa ñoakapi kãrõbaatirã wapuru itoþepẽ'rõtopi

† 27:29 Ancla

sanaña'metarape. Waɸuru meñamaka sabaiɸarũ ãriwa'ri i'supaka nabaarape. I'supaka baatirã ñojimarĩji sawãrĩrika yaɸawa'ri Tuparãte najẽnerape. ³⁰ I'supaka simeje waɸuru tuarimajare ru'ririka ɸuɸajoarape. Supa imarĩ waɸuru ɸũ'earã, wakaika ɸota ɸakiaka ña'metaerã nabaayu ãnu uɸakaja kũmumakarãka nayieña'tarape. ³¹ I'supaka nabaamaka ãawãrũwa'ri, surrarãka supabatirã niɸamakireoka ikuɸaka ɸablote bojarape:

—Waɸuru tuarimajare rurirãkareka, mija tãrĩwãrũbe-sarãñu,— surrarãkare kãrĩka.

³² I'supaka kãɸakã'ã ã'mitiriwa'ri, kũmumakarãka ɸi'ɸekoɸeka nayiita'ruirape, “Sõnu uɸakaja sameñaɸarũ”, ãriwa'ri.

³³ Bikitojo ñamiji neiɸuɸurõ'õ ikuɸaka ɸablote yijare ãrãpe:

—Mija ba'abe ɸañakama kũɸajĩ. Ī'ɸakuri jãrĩtarika sajaritiyu, wayuɸi'ɸaraka, ba'abekaja mija ima. ³⁴ Mae mija ba'abe ɸañakama kũɸajĩ. “Jia rikitubaritirã, mija tãrĩrãñu”, ãriwa'ri mijare yiba'arũjeyu. Mija wayuɸi'ria'si. Ī'rĩkaoka mijakarã reyabesarãñurã, — ɸablote yijare ãrãpe.

³⁵ Supabatirã ɸan e'etirã, “Jia mibaayu”, Tuparãte kãrãpe yija ãrapaka wãjitãji. Supabatirã kũɸajĩ ña'kata'arĩ e'etirã kiba'arape. ³⁶ I'supaka kibaamaka ãawa'ri, okajãjia yija jarape. Supa imarĩ yija imarakamakiji sayija ba'arape. ³⁷ Doscientos setenta y seis rakamaki ɸo'imaja yija imarape i'sia waɸuruɸi a'raparã. ³⁸ Yija ba'ariyaɸaraparõ'õjirã yija ba'arape. Ba'aweatirã trigo nabarerape, waɸuru wiibaka jayaokaro'si.

Waɸuru ña'mika

³⁹ Sawãrãɸaka ɸoto waɸuru tuarimajare jũmurika ãarikoperiɸotojo “I'supaka wãmeika sime i'sia jũmurika”,

narīwārūberaḗe. I'suḗaka simako'omakaja jūmuri ritakarā ḗo'sia ōimaka ĩatirā, “Torā maḗāāye'e”, narīḗuḗa-joaraḗe. ⁴⁰ Suḗa imarī wakaika ḗota ḗakiaka waḗuru űi'aokaro'si mamarī naña'metaeka nayiitatarāḗe. Suḗa imarī ĩkirā okowatoḗekarāja satuika. Suḗabatirā waḗuru temarīkarūkia sarī'mekoreka naḗi'ḗekoḗeka nakutepaterāḗe ate sanatemarīkaokaro'si. Suḗabatirā wīrōa eirūkia sayāḗāia saruḗurō'ōḗi imaekato namiatarāḗe. Suḗa imarī ḗo'siḗē'rōtorā waḗuru waawa'rapaka mae. ⁴¹ Torā sawaawa'rapaka ḗoto koḗakaja waḗuru riarijerā eyaerā baaraḗaka ḗoto ḗo'siarā waḗuru eitiraḗe. Suḗa imarī koḗakaja saḗū'erō'ōḗi ḗo'siarā sayairaḗe. Marākā'ā baatirā mo'riberijīka simekā'āja waḗuru i'toḗeḗē'rōtopi jājia saḗa'kumaka sawa'riū'muraḗe.

⁴² I'suḗaka sabaamaka ĩawa'ri, wēkomarāre najāāerā baaraḗe surararāka. “Nare majāāḗajīñu, nabariru'ria'si āriwa'ri”, narību'araḗe. ⁴³ I'suḗaka narīko'omakaja surara ĩḗamaki ḗuri ḗablote ōñia imarika yaḗaraḗaki. Suḗa imarī kisurararākare nare kijāārūjeberāḗe.

—Mija bariwārūirā wārūaja bariwa'ritirā riarijerā mija a'ḗe mae,— kērāḗe waḗurureka imaraḗaraḗe mamarī.

⁴⁴ Suḗabatirā aḗerā bariwārūbeyurāte,

—Waḗuru ḗāimirākapi mija a'ḗe,— kērāḗe. Suḗa imarī ĩ'rīkaoka riririmarāja ka'iarā yija eyaḗatarāḗe.

28

Malta wāmeika jūmurikarā ḗablote turitaḗaeka

¹ Riarijerā eyatirā, “Malta wāmeika sime ika jūmurika”, yija āriwārūraḗe mae. ² I'sia ka'iakarā jia yijare baaraḗarā. Okoa jarāḗaka imarī, jījia simamaka ḗeka naḗē'araḗe. I'suḗaka baatirā, “Mija ḗekajūḗe”, yijare narāḗe. ³ Suḗa imarī ḗeka ḗōḗoa ḗablote rēaraḗe. I'sia ḗeka kisīaraḗaka

ɸoto ɸeka jũ'rēika ru'riwa'ri saɸi añaka ɸoraɸaka. Kɸi-takarā sakā'rĩjĩ'iarape. ⁴ Añaka kire kukumaka ĩatirā, i'sia ka'iareka imaraɸarā ikupaɸa natiyiaja najaibu'arape:

—Po'imajare jāārimaji kimarijiyu ĩ'ĩ. Supa imarĩ ri-aɸakiakarā kiriribepakā'ā jiyiɸupaɸa moñuko* jia ɸupa-joawa'ri ba'iaja kibaaika waɸa kire koriatarũjeyu mae,—narāɸe.

⁵ I'supaɸa nariko'omakaja Pablo ɸuri ɸekaō'toarā añaka teratarapaɸi. Dakoaoka kire baaberapaɸa. ⁶ Ritaja torā imaraɸarā ɸuri “Kire saɸiɸirāñu je'e, supabatiṛā ñojimarĩji kiɸupaɸaririña'rĩrāñu je'e”, narikoɸerape. I'sia be'erō'ō ñoaka ta'akoɸetirā kijĩribepakā'ā ĩawa'ri, aɸe upaka naɸupaɸoaraɸe ate: “Majiyiɸupaɸeeriɸayuka ɸo'imaja ɸo'iaɸi ña'rĩjāitirā ketayu mae”, narāɸe.

⁷ Peka ō'towā'tarā simaraɸe ĩ'rākō'rĩmato ka'ia jũ-murikarā imarā ĩɸamakirika. Pablio wāmeiki kimaraɸe iki. Kiwi'iarā yijare e'etoritirā maekarakarĩmi torā yija imaraɸaka ɸoto jimarĩ jia yijare kibaaraɸe. ⁸ Torā yija imaraɸaka ɸoto Pablio ɸaki, yoyaka, joɸirika ɸitiyika kijĩribayuraɸe. Kɸō'irā ĩarĩ Pablote a'raɸe. Kɸō'irā eyatirā Tuɸaraṛte kijēnerape. Supabatiṛā kiɸitaka wā-marĩa imaraɸaki ɸemarā kija'aɸearapaɸa ɸoto kijājiraɸe. ⁹ I'supaɸa kibaamaka ā'mitiriwa'ri, i'sia jũmurikareka aɸerā wāmarĩa imaraɸaraṛte kɸō'irā etaraɸe. Supa imarĩ wāmarĩa nima o'raɸaka nareoka. ¹⁰ Yijare ā'mitiriɸēairā imarĩ, jia yijare nabaaraɸe. Yija a'rirā baaraɸaka ruɸu ritaja yija ba'awa'rirũkia yijare nijiraɸe dakoa jariwa'ririmarĩaja.

Romawejearā Pablote eyaeka

¹¹ Maekarakamaki aiyaka i'sia jũmurikarā yija imaraɸaka be'erō'ō a'yaokaro'si waɸururā yija jāiraɸe

* 28:4 La diosa de justicia

ate. Pu'ea o'yaokaro'si torã tuika simarape i'sia wapururu. Alejandría wãmeirõ'õpi i'taeka simarape. Sapũ'erõ'õpi, jërãka najiyipupayeeika Cástor, supabatirã Pólux rupuko'a upaka baaeka simarape. ¹² I'sia wapurupi a'ritirã Siracusa wãmeika wejea papitakarã yija eyarape. Maekarakarãmi torã yija imarape. ¹³ Topi Regiowejearã yija eyarape. Wejerĩrĩkapi wĩrõa baerapaka jia yijare jeyobaarapaka. Supa imarĩ aperiĩmiji Pozzuolirã eyatirã torã yija marape. ¹⁴ I'sia wejeareka aperiã Jesúre yi'yurãte yija ãatõporape. “Yija põ'irã ã'rãkuri jërĩtarika mija tuiibe”, yijare narape. I'sia be'erõ'õ ma'api yija a'riũ'murape Romawejearã. ¹⁵ Romareka Jesúre yi'yurã yija a'rapaka õrĩweitirã nimarape. Yoe naro'si simako'omakaja ma'arã yijare torirĩ netarape. ã'rãrimarã, Foro de Apio wãmeika wejearã yijare toraparã. Supabatirã aperiã Tres Tabernas wãmeika wejearã yijare toraparã. Torã nare ãatõpotirã, “Jia mibaayu”, Tuparãte kërãpe Pablo. Supa imarĩ jia jĩjikakapi okajãjia kimarape. ¹⁶ Romarã yija eyarapaka be'erõ'õ wẽkomaka imariwi'iarã Pablote nataberape. Kiyapaika upakaja kiro'siji wi'iarã kire nimarũjerape. Torã ã'rãrimi upakaja ã'rĩka surara kire tueroyirape.

Romarã Pablote imaeka

¹⁷ Keyaeka be'erõ'õ maekarakarĩmireka judiõtatarã imatiyarimajare Pablote akarũjeka. Narẽrĩpataeka poto ikupaka nare kibojaeka:

—Yijeyomarã, dikaoka ba'iaja judiõtatarãte baaberapaki yi'i. Mañekiarãte baaroyikakakaoka ba'iaja jaiberapaki yi'i. I'supaka yibaaberiko'omakaja matatarã Jerusalénrã yire nañi'arape. I'sia be'erõ'õ surara ãpamakite Cesarearã yire pũatarape, “Oka kire ima, oka kire imabeyua”, ãrĩwa'ri Romakarãre yire jërĩaokaro'si.

¹⁸ Yire jërĩatirã yire ja'atarika nayapakõperape, “Dika

oka mire imabeyua. Suḗa imarĩ mire jāãriatarika imabeyuaoka”, āriwa'ri. ¹⁹ I'suḗaka simako'omakaja matatarā yire ja'atarika yaḗaberapaḗā. Suḗa imarĩ “Ñiḗamaki Romakaki, ‘Oka miro'si ima, oka mire imabeyua’, yire kēririka yiyapaḗayu”, ñarāḗe. Roma iḗamaki wājitāji matatarāte yokabaaokaro'simarĩa i'suḗaka ñarāḗe. ²⁰ Suḗa imarĩ i'sia mijaka jaiokaro'si, mijare yakarūjepūako'o. Judiotatarāte ta'aroyiki Jesucristo kime. Kire ā'mitiripēaiki ñimamaka, ḗerumijiapi pi'ḗekaki ñime,— Pablote ārika.

²¹ I'suḗaka kēpakā'ā ikupaka kire narĩka:

—Oka mire imakaka paḗera Judeaka'iakarāre pūataika e'etoribeyurā yija. Matā'omaja toḗi i'tarapaḗāoka dakoa mireka ba'iaja jaietaberapaḗā. ²² “Jiamarĩa sime ḗo'imajare Jesúre ā'mitiripēarika”, āririkakaka oyiaja yija ā'mitiyu. Suḗa imarĩ ika mamaka puḗajoarikakaka, mi'i puri, ¿marākā'ā samipupaḗoayu? I'siakaka yija ā'mitiririyapaḗayu,— kire narĩka.

²³ Suḗa imarĩ “I'sirĩmi marēriye'e je'e”, narĩka. I'suḗaka āriweatirā naḗibika. Najē'rāḗāēekarĩmi seyaeka ḗoto rikimarāja ḗo'imajaka jeyoariwa'ritirā neyaeka Pablote imaekarō'ōrā. Narēpakā'ā iatirā, “Ikuḗaka Jesúre yi'yurāte jā'mebaraka Tuḗarāte nare imaruḗutarāñu”, āriwa'ri Pablote bojaeka. Bikitojo ñamiji kibojaū'mueka, rā'itakarā kibojatiyika. Moisés imaroyikakite o'oekakaka suḗabatirā Tuḗarāro'si bojañjirimajare o'oekakakaoka kibojaeka “Jesúre na'mitiripēarū”, āriwa'ri. ²⁴ Ī'rārimarā Pablote jaika jia ā'mitirikarā. Aḗerā puri sā'mitiripēaberikarā. ²⁵ Suḗa imarĩ ĩ'riika upakaja puḗajoaberiwa'ri nokabojiū'mueka. Naḗibirā baaeka ruḗu “Ī'rārimarā yire ā'mitiririyapaḗeyurā”, āriḗupaḗoawa'ri, ikupaka Pablote nare bojaeka:

—Isaíapi āriwa'ri ikupaka wājia Espiritu Santore bojaeka mañekiarāte:

²⁶ “Ikupaka judíotatarāte yiro'si mija bojape: Īrākurimarīa yibojaike ā'mitirikoperipotojo, samija ōrīpūawārūbesarāñu. Yibaaroyika ĩakoperipotojo, “I'supaka Tuparāte baayu”, mija āriwārūbesarāñu.”

²⁷ Ikupakaoka Tuparāte ārika Isaíare: “Yirika yi'ririyaḡabeyurā imarī, sōrīpūawārūbeyurā nime. Supa imarī na'mukoḡea natāteyu. Supabatirā naḡīpiyu, dakoa ĩakoreka. Yirika nayi'riyaḡarikareka, nare ñañua, nare yibojaikeoka norīpūajāēka. I'supaka imawa'ri, ba'iaja nabaaika naja'atarikareka, nare yitāājāēka”, Tuparāte ārika Isaíare.

²⁸⁻²⁹ Maekakaoka mija judíotatarā Tuparārika bojariroka ā'mitiriyaḡabeyurā ruḡu. Supa imarī Tuparāte ḡo'imajare tāārimajaroka, judíotatamarīā imarāte bojarika simarāñu. Īrā ḡuri sā'mitiritirā jījimaka sayi'rirāñurā,— Pablote nare ārika.

I'supaka kēḡakā'ā ā'mitiriwa'ri, natiyiaja okatoto-baraka judíotatarāte a'rika.

³⁰ Īḡakuri wejeḡ'rāka jia Pablote torā imaeka. Wi'iareka kima waḡa waḡaījibaraka kimaeka. Torā kire ĩarī etaroyikarā rakamakiteje jia ke'etoriroyika.

³¹ Kīkirimarīaja, “Ikupaka Jesúre yi'yurāte jā'mebaraka Tuparāte nare imaruḡutarāñu mae”, āriwa'ri nare kibojaroyika. Supabatirā maiḡamaki Jesucristorika kiwārōroyika. I'supaka bojabaraka Pablote imaeka ḡoto makioka “Jesús majaroka miwārōa'si”, kire āriberika.

I'tojīrāja sime ruḡu.

Tuṡarã Majaroka NT Portions in Tanimuca-Retuara

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tanimuca-Retuara

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The Portion only

in Tanimuca-Retuara

© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

